УФ-м зыхъцмэжыныгъэмкіэ къыпэщыт къалэнхэр щагъэзащіэкіэ информацэкіэ зэрызэхъцажэм тейхлайа ведомствахам затірізьйй празрэкійакія щІзныгъз конференцым Шойги Сергей къыщыпсэлъащ. Видеоконференцым хэтащ Кіцэкіцэ Юрий

«Урысей Федерацзм зыхъумэжыны-гьэмкіз къыпэщыт къалэнхэр щагъзза-щізкіз информацокіз ведомствэхэр зэрызахъзмах системэ- Іузкум теухуауз ведомствэхэм я етіуанэ шізныгъэ кон-ференцыр дыгъуасэ щекіуакіащ Уры-сей Федерацзм Зыхъумэжыныгъэмкіз и льэпкъ центрым. Связым и замалзам япкъ иткіз, абы и лэжьыгъэм хэтащ Къзбэрдей-балькъэрым и Ізтащхьэ Кіуэкіуз Юрий.

жигамкіз, дзэмрэ флютымрэ я техническа зэфіэкіхэр къэгъэщіэрэщіэжыным теухуа программэр гъззэщіэныр зэпэщу йо-кіуэкі. Дзэхэм иджырей техникэу яіэр

запымыууэ нахыыба махъу. 2016 гызм и кlаухым ирихыэлгэу ар процент 50-м насынуцц. Къакурану заманым куафацэн иджырей системахер затрагъзуез.
Урысейм зыхъумажыныгъзмий и ведомствам и унафацым къвъжигъзщъвхукlац къзралым и субъектхамра зыхъумажыныгъзми и Ізнатізм хумбыра промышленна комилексым хыхъа предприятахэмра информацияй зарызахъуважа система затегъзуезн, абы и къызагъзпащык18мра и техника льабжьэмра егъзфlакlуан зарыхуейр.

УФ-м ЗыхъумэжыныгъэмкІэ и министерствэм Информацэмрэ цІыхубэ коммуникацэхэмкіэ и департаментым къитахэм япкъ иткіэ.

Урысейм и Премьер-министр Медведев Д. А. къзралым и шіыналъэхэм лэжьапшіэр зэрышатым теухуа селектор зэlущіэ иригъэкіуэкіащ. Абы хэтащ КъБР-м и Ізтащхьэ Кіуэкіуэ Ю. А.

ПЭЖБАПЩІЭМКІЭ щіьхуэхэр зэры-зэтрихьэм и щхьэусыгруэ нахышхэхэм ящьщу Урьсейм и Правительствам и Унафэщіым кънгъэльэгъуащ органи-зацахжм ахьшэ зэрамыіэр. Щіынальэ-хэм я Іуахур иджыпсту тыншкым, кыз-хытьэщжэхунац Медведев Дингрий, абыхэм кьаіэрыхы хахуур щахуримыкку щыізш. Алхуэдэу цыт пэтим, жиівш

ТОВИ КАНПИЩ КОВИ И Премьер-министр Мед. Промьеромым, улазуузор из заманым тычым харкалышар зарвымим тычым харкалышар зарвымим тычым харкалышар зарвымим каркалышар зарвымим улагуазор зарвымар зарвымар и шкызуысыгын кыркалышар зарвымар и шкызуысыгын кыркалышар зарвымар жарымар ж

ФИФІ ФЫМЫГЪЭПУД, ФИ ІЕЙ ФЫМЫГЪЭПЩКІ) КъБР-м И ПАРЛАМЕНТЫМРЭ ПРАВИТЕЛЬСТВЭМРЭ Я ГАЗЕТ ГАЗЕТА ПАРЛАМЕНТА И ПРАВИТЕЛЬСТВА КБР

«Анэм и щіыхь» медалыр бзылъхугъэ 17-м хуагъэфащэ

Урысейм Анэм и махуэр щагъэлъапіэм ирихьэліэу, Къэбэрдей-Балъкъэрым и Ізтащхьэ Кіуэкіуэ Юрий бын куэд зиіз бзылъхугъз 17-м «Анэм и щіыхь» меда-лыр яриташ.

17-тм. «Анэм и щіыхь» медавір яриташ.

МЫ ГъЭМ ягьэльэпіахэм
яхэтц бын 12 зыпі Маркевич Ольгэрэ сабии 10 зиіз
шішкъ Жаннярэ. Ціыхубзитіри Нарткыла щыщц,
абыхэм къвкуащахуащ
«ГАЗель» автобус ціыкіўкэр.
«Анэм и щіыхь» медаліыр
яхуэлгьэ доращац зи гьавщіэр щізбля узыншя къзтьяхунным тезькухуа анакузу замаліты тезькуна
разыптыутьэ 253-м еттац,
Анажам защіоть эктэрыныр Псом хузмыцау унагъўам
дішкіцу къзагьэміыжныр
ді къалан нэхъвіцказаманым федерально,
республика хабазхма зауреспублика хабазхма заустуа заманілізужыгі узу 22 ктуажаў зарыгіцкаў фельдкім мин 85-р. эдіап І унагъў
заманілізужыг узу 22 ктуажаў зарыгіцкаў фельдкім мин 85-р. эдіап І унагъў
заманілізужыў рама у
заманом
заманым
зарыхатыўям кыетьэпакту у иізці, фызарыщыпокун щукамія, Анжелэр и
шытху
у иізці, фызарыщыпокун щукамія, Анжелэр и
шытху у иізці, фызарыщыпокун щукамія, Анжелэр
покун ціхьямія, Анжелэр
покун пукамія, Анжелэр
покун пуканар
разынай карама
у Руссам, Руспан сырыскун пукаў
покун пукаў
поку

еджапізм щоджэ. Бын 12 Нахъвіщхъращи, мы уназыпі Маркевич Ольгэ ипхъу гъужэми адрейхэми хабэзм нахъвжъ Кристинэ Промы жиден караль закупсуу щагвася, элежьы жиден и турь жиден караль закупсуу щагвася, элежьы жиден караль закупсуу щагвася, элежьы жиден караль жиден караль жиден жиде

Іууами, унафэшіхэм шіоб-лэм хуаші гульытэм зары-жямышінінур, «Анэм и щіыхь» медалыр, «Анэм и щіыхь» медалыр, кыра сом мини 10 хуазу ират, быни 10 е нэхьыбо зыпіа унагьуэхэм «ГАЗель» автобу цінкур къмуащу Сабии 3 зэуз къмызижуру унагъузхэм сабий къс сом мин 50-кіз късралым зыщіе-гьякуз.

БАГЪЭТЫР Луизз

Жэуаплыныгъэ зыпылъ Іуэху

КъБР-м и Ізтащхъь Кіуэкіуэ Юрий иджыблагъэ иригъэкіуэкіа зэіущізм щызэпкъражащ зи учэнша-гъэм сэкъат иіз сабийхэм папщіз Нарткъвлэ щаухуэ центрым епха эхжыгъэр эдынагъэсар. Абы хэ-тащ Правительствэм мы Іухур зи къалэн министерствэхуэр. Аруан ку-ей администрацэм и унафэщіхэр.

валья милистрацам и унафэцціхар.

1/93XXIIIAПІЗР нахь щахжу кызарызаўнахным шальзаўу, щахкуэгьуям и 18-и КъБР-м и Ізтацихам зыкыхуагызаўу шытац дальным шылсэў адэ-анэхжи икій ухуанытьа, заректуакіна карам районым шылсэў адэ-анэхжи икій ухуанытьа, заректуакіна карам най ухуанытьа, заректуакіна карам най ухуаныты, заректуакіна карам карам ухуаны жарам ужана карам ужана ужана карам ужана ужана ужана ужана ужана ужана ужана карам ужана у

Кіуэкіуэ Юрий къелъытэ къалащхьэм и теплъэр езыгъэкіакіуэхэм ткіийуэ ябгъэдыхьапхъэу

Къзбэрдей-Балькъз-рым и Ізташкъз Кіуакіуз Орий республикам и Правительствэмрэ Нал-шык и шівпіз админи-страцам и унафаціхам эр зту мижыблатээ иригьакіуакіа заўчцізм къзпашкъм и тепльор езыгьакіакіуахам жэуап-лыныгьэ яхьын хуейуз щыживан

АРХИТЕКТУРЭМРЭ ъалэ ухуэныгъэмкіэ де-АРХИТЕКТУРЭМРЭ
къалэ укуаныгъэмкіэ департаментым и унафэщі
дыщякі Анзор псальз
щратым жиіащі Напшык
къалэ и Генеральнэ план
иужкрей дыдзу щыззжагаувар 1995 гърз эзрыарар, Къалэ укуаныгъэмкіэ
цыіз хабэзм къызэрыщыгъэльэгъуамкіэ, къалэм и
пенеральна планым илъос
20 къас захкуэківныгъэ
хэльхыэн хуейуз къетгъзув.
- Налшык къалэ округым и Генеральна планыр
захотъзуваным Укуаныгъэмкіэ Ростов дят щіоныгъэмкіэ Ростов дят щіоныгъэжкъзхутакіуз институтыр йолэжь. Ар 2040
гъз пщіондя теціыхьауз
щытынущ. Къзбгъэльагъузма, мы зэманым

дэфтэрхэр хьэзырщ, ауэ щыщІэныгъэ гуэрхэм гу щыщізныгьэ гуэрхэм гу льыттащи, ахэр зэрыз-редгьэгъэзэхуэжынум иужь дитщ. Ар зэфізкімэ, Къвлэ ухуэныгьэмкі фе-деральнэ къэрал сис-темэм Генгланыр къы-щыдгьэльэгъуэнущ, - жи-Іаш Дышэхіым. КъБР-м и Ізтащхьэм

зэврщ, ауэ къвжигъэщащ архитек-гуррхмя гу хэр зэрвэ-гьэр щівналъэм щамыщи хуэжьннум зэфіакімэ, тамаму къвзэримыльты-ъмикі фе-зрал сис-онуща, жи. шамах дожа догъзу-зень къв-пинаму, абы щыпсэухэм я смуща, жи. шамаха

хуейуэ къызольытэ», - пи-щащ Кіуэкіуэ Юрий. КъБР-м и Ізтащхьэм къызохуэсахэр къыхууы-джащ къалэм и ухуэкіз хъунур зэльыта дэфтэ-рым жуэдпыныгьэ яхэ-лъу республика унафэщі-хэр бгъэдыхэну. Напшык къалэ округым и Генера-льна планьр 2016 гъзм и

кіз пщіондз ягьз-хьэзырыну ззгурыіуащ, Ззіущзм Кіускуз Орий щягепсэльыхьащ ціьху-меня праводу праводу емыгупсысу Напшык кьа-ла и гъзугу запрынісь праводу праводу сату-рум «кьащыунаху» сату-рум «кьашыунаху» сату-рум «кышыунаху» сату-рум «кышыунаху» сату-рум «кышыунаху» сату-рум «кызым упщіз кузд иІзта «Жыз» упшіз кузд иІзта «жыз» уманым пу-даминистрацьм Іуаху-фіхру зэрызэфіть экіпа-даминистрацьм Іуаху-фіхру зэрызэфіть экіпа-дын «кызарын хуздым гу-лабы « Ауэ фіцар зыгть-кіуадыж куздым гу льыс-гащ Щалхау къзсхыніц нагумамрэ Горькамра я узрамжам я зэхжініпізм уда тьогьа щащау гыуэгу іуфэм кытращірыка тыкуаныр. Хэт ахэр хулт зыщіар? Шынагъуэнша-гья и льяныкуахів за рансатьа акта «ка Дынсатьа» ка Дынсатьа ка Ка старать участь Балькьарыр курорт шінать» уманова Катара» кузара Катара» (ка Дынсатьа актара» (ка Дынсатьа ка Ка стара Дынсатьа актара Дынсатьа актара Дынсатьа Дынсатьа актара Дынсатьа Дынсатьа Дынсатьа Ка Дансатьа Ка Дансатьа Ка Дансатьа Ка Дансатьа Дансатьа Ка Дансатьа Ка Дансатьа Дановатьа Дансатьа Данса Балъкъэрыр курорт щіы налъэу жыдоіэ. Сыт хуэд; теплъэ атіэ абы иіэ хъуар щхьэ республикэр бэзэр защіэ евгъэщірэ?» Нал-шык къалэм и щіыпіэ адшық къалэм и щыпіз ад-министрацым и унафэщі Алэкъей Арсен махуипщі піалъэ хуигъэуващі іуэхур зытетыр захигъэкіыу, зы-хуей хуагъэзэжа щіыпіз-змя я сурэтхэри иригъэ-лъагъужыну.

У КЪАНЩАУЭ Мэлычыпхъу

● КъБР-м и Парламентым Бюджетым ехьэлІа унафэр къащтэ

щитум щыхэллээри, унафэ

выххыкахэр къышашиташ.

КъБР-м и Парламентым и
Унафэш Георова Татьнем заущам и паублям УФ-м и Феперально Заучасым и Къорал
Думям и депутат Къудали Мукъмма къмкуитъофэща Щыхъ
тхылъыр иритъмащ.
Зајущам къыщајата јухугрухуам ящыщу зыбжанэр зыткууар зэзытъокјух желщахом
информатиру параментар за наруу параментар за предоставата и предоставата и
зајущам кънцајата јухугрухуам наризърнацијасим
изаум инкъ иткіз, Напшык и
1-нэ хеящіз щівпізм Журт Роберт, Прохладна щівнатьзьм и
5-нэ хеящіз шівпізм Журт Курт
конмо щівлення уча мурт
конмо щівлення мурт
рыкомум порыхымум караментар

комисть на правильня за предоставата у правильня за ракомисть на правина за комитетым и унафэщі Кривко
михаил.

Апхуаду КъБР-м и Хохакіу,
Атмуравевя Ирина, Бекъан Заур, Евтушенко Сергей, Къар-

Жэлуэгнуэм и 24-м ек/уакіа ам залым, к-уарей Владимир, зи чэзу зојушіам КъзбаралейБалькъэр. Республикэм и Парламентым узуугьчу 20-м
міжтум щыхэлльэри, унафр
вухькійдэр къвішіашташ,
КъБР-м и Парламентым и менерам форман унафращій горовэ Татьяна зајущізм и публям Уб-м и фенеральна Зохуссьм и Къзра
документыр щагтъякарам унафратьны заруживам документыр шагтъякарам раборам и къзра
документыр шагтъякарам унафратьный и рокументыр шагтъякарам раборам и къзра
документыр шагтъякарам унафратьный и рокументыр иритъжащ.
Зајущіям къвщаюта јужугружжия ящышу зыбжанар зыгружуар зауаттъякунух женцізмам
кыртура, унарынарам унарынарам
нем зариживам унарынарам
нем зариживам
документыр. Наруж
нем зариживам
документыр и шагтъякарам
документыр зариживам
документыр и шагтъякарам
документыр раборам
документыр шагтъякарам
документыр шагтъякарам
документыр шагтъякарам
документыр шагтъякарам
документыр шагтъякарам
документыр шагтъякарам
документыр параментым
документыр шагтъякарам
документыр шагтъякарам
документыр параментым
доку

Къумахуэ Мурадин траухуэ

«Адыгэ псальэм» и нобэрей къыдахіыгъузм шірыгуу шыхъуа. Физик шэджашэ Къумахуэ Мура- дин 190/09чыр и къузм къыдалэжьахэм и ныб- кызъух шірахаум пукъз- кызхамра шіраныгъзліым кърхуунарыгъз у шура кызъух и кырахуунарыгыз на кызъух и кырахуунарыгыз на кызуунарыгыз на кызуунары кызуунары кызуунарыгыз на кызуунары кызуунарыны кызуунарыныны кызуунарыны кызуунарыныны кызуунарыныны кызуунарыны кызуунар и къзхутэныгъз нэхъ ин дыдэхэм щыгъуазэ да-хуэзыщі тхыгъэхэмрэ щы-зэхуэхьэса газет щхьэхуэ.

захухььзса газет шкьзхуэ.

АР ирыредгэххээлаш Естественнэ щізныгьххэмкіз Урысей Академием и мізныгьзмкіз щізныгьзмкіз щізныгьзмкіз щізныгьзмкіз щізныгьзмкіз щізныгьзмкі дімаико-математика щізныгьхуэм я доктор, "Ренттен оттикомкіз институт» ООО-м и генеральніз директор, Инженер оттикхэм я къэрал захуаку зэгухьзныгьз» и саутьэтым и лауреат, Германием физикэмкіз и обществэм хат Кыумахуэ Мурадин къызэралъхурэ ильзо 75-рэ щрикъум.

псалъэ» газетым и лэжьа-кіуэ Къумахуэ Аслъэнщ.

• Футбол

Ди гуапэу фыдогъэблагъэ!

Урысей Федерацэм футболымкіэ и япэ <u>дивизион</u> Тіощірэ епліанэ лющірэ епіпанэ джэгугъуэ «Спартак-Налшык» нисей» (Красноярск) Налшык. «Спартак» стадион. Щэкіуэгъуэм и 26. Сыхьэт 14-м.

КЪЭБЭРДЕЙ

«Дызыщыгугъыну къэнэжар уи закъуэщ»

«Урысей зэкъуэтым» и къудамэу КъБР-м щыІэ партыр къызэрызэрагьэпэщрэ илъэс 15 зэрырикъум и щІыхыкіэ цІыхухэм яхуэзэным теухуа махуипщі лэжынгы ирегьэкіуэкі

къыхишэну. Япэ гупым хиубыдэ ныкъуэды-къуагъэ зиіз, лэжыыгъэм и ветеран Дедух Ларисэ щіэлъзіуащ банкхэм ящыщ зым и лэжьэкіэр къапщытэну. Пенсионерым къызэралъытэмкіз, а

и щібыхькіз цібыхухэм яхуэзэным теухуа

Къэрал Думам и делута Шьогуэш Авалбий шахіуэтьуэм и 24-и зи
шахі заучіў тьемужуйх цівыхуэм
шахуэзащ «Урысей зэкмутым» и
жылагуз «Куэліалізу Налшык
дэтым А махуэм делутатым эн
кылагуз екіуэліалізу Налшык
дэтым А махуэм делутатым эн
кылагуз екіуэліалізу Налшык
дэтым А махуэм делутатым эн
кылагуз екіуэліалізу Налшык
дэтым А махуэм делутатым эн
кылыхуэзыгыза ціыху 15-м я лызузэн зынаумузу шытар нажь хуэмыщіахэм мылькукіз, хушхуэхэр
кызмузаміным зэльэлацыныміз яраізпыктунырші, льготэхэр
рынеукуахуэ шытар кызкытышаш делутатым лызуыным кылызарыным кылызарык кызкымузаміным зэльэлацыныміз яраізпыктунырші, льготэхэр
рынеукуар ум закуырші, льготэхэр
рынеукуар ум закуырші, льготэхэр
рынеукуар ум закуырші, льготэхэр
рынеукуар ум закуырші, льготэхэр
кызмузамірыным умуар кырымізым

Хыртуей кыражам шыш егькуакуахынымы дылымым кызарылыным кырарыным кырар урысырыным кырар

• Хъыбар гуапэ

МэшбащІэ Исхьэкъ и пщІэр Тыркуми щылъагэщ

КъБР-м, КъШР-м я ціыхубэ тхакіуэ, Адыгэ Республикэм и АР-м. КъБР-м. КъШР-м я цыхуоэ тхакіуэ. Адыгэ Республикэм и Такіуэхам я зэгукэннігэм и унафэші, Дунейпсо Адыгэ Хасэм и Нэхыжьхэм я советым и тхьэмада Мэшбашіэ Исхьоть кънызэралькуро ильзе 36-рэ зэрырикъру риригьэльапіру, Дунейпсо Адыгэ Хасэм къншта унафэм илкъ иткіз, 2016 гъэр збы и ильэсу йокіуэкі. Къыщальхуа ма-хуэхэм мрихьалізу Мейктуалэ Филармониемкіз и унам щекіуэкія пшы-хыым къыкіэльыкіузу, ар зыбжанэрэ Къзбэрдей-балькъэрым къра-тьэблэгьаші, Адыгейм и жылэхэм заўущізхэр къыщызэрагьэлэщащ, Къэрэшей-Шэрджэсым кіуэну къыпэщыльщ.

ахэр эышізупщіахэм. Алхуэдзу хамэ къзрал куэдым къвщаціьму тхакіуэ ціэрыіуэр гуапзу ирагъэблагъаш Дюзджэ, Адапазар, Бурсэ къалэхэм. Абыхэми зэхуэс гъэщіэгъуэнхэр щекіуэкіащ Мэшба-щіз Исхээкь къалэм къызэриштэрэ

сымэ. Іуэху дахэкіэ ежьа гупыр нышэдибэ хэкум къэлъэтэжащ, Тыркум ще-кіуэкіа зэіущіэхэм нэхъ убгъуауэ ди къыкірльыкіуэ къыдэкіыгъуэхэм фы-къыщеджэ.

НЭЩІЭПЫДЖЭ Замирэ.

Къалэ сымаджэщым и унафэщІ Хъубий Марат

Т

Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм узаншагъэр хъумэньмк1э и министр Расторгуевэ Сестланэ Налшык къалэ дэт клинияс сымаджэц
№1-м и лэжьак1уэхэм п пащъсь иришаш, иужьрей зэманым Бахъсан
район сымаджэщым и дохутыр нэхъщкъэу цыята Хъубим Марат, къалэ клиникэ сымаджэщ №1-м и дохутыр нэхъщкъэм и къалэнхэр
игъэзэщ1эну ягъэувар.

МИНИСТРЫМ и псалъэм къыщы-кигьэщкэхукіаш, сымаджэхэр хушхуэхэмийэ къызэтьэлэцыным-кіа, лэжыытээр убъизунымийэ къзуя къалэн нахъыщкъяхэр. «Мылтыу-тех-никэ јузухуэмийэ сымадужэцыр къы-зэрізэгьэлецам, абы и лэжьакіуэхэм эхріакіьшууэ зэрабтьэдлэлым із-мал къет мы іузухущіаліэр нэхъыфі рыджэм ящыщ щіынымий. Со оснщо-гуть сымаджэщым и ізщіатьэліхэм-эу чнафэшізэмлю кърбтьодаху жэ-зу чнафэшізэмлю кърбтьодаху жэгугъ сымаджащым и Гашагъэлкэм-рэ унафэщізэмрэ къабгъэджуэ жа-уаллыныгъэр нагъсзау къагурыјуачу икіи мы заманым къзу къапэнхэр гъззащірным, сымаджахэр арэзы щівным къарууя яїэр ирахьэлізну»,-жиіащ Расторгуев Светланэ, Хъубий Марат Башир и къуэр 1974 гъэм Налшям къалэм къыщалъхуащ. Къзбэрдей-Балъкъэр къэрал универ-ситеттым калелинизмий, и факулітет

ситетым медицинэмкіэ и факультетыр къиухащ. Шалимов А. А. и ціэр

зэрихьзу хирургиемрэ транспланто-логиемию Киев къалом дэт льэлкъ институтым щеджащ, медицинэ щю-ныгъэхэм я кандидатщ. 2000 гъэм щегъэжьауз къало клинико сыма-джащым и хирургыу ложващ, а Гурхуджэццым и хирургыу лэжьащ, а туэху-щаптым хирургинямты и къудамэм и унафацту 2009 гъзм ягъзуващ. 2014 гъэм щыщтадзауэ иджыри къэс Хъубий Марат Бахъсэн муниципаль-нэ районым хыхьэ Бахъсэн къвлэм дэт район клиникэ сымаджэщым и дохутыр нэхъыщхьзу щытащ.

Хьэмырээ Владимир Кашиф и къуэр

1946 гъэм щэкіуэгьуэм и 26-м Бахьсэн щальхуаш, 1963 гъэм курыт еджаліар, 1971 гъэм 1эрч мэкъумэш техникумыр, 1978 гъэм Къэбэрдей-Балькъэр, къэрал университе-тыр къмухаш, 1966 - 1968 гъэхэм СССР-віджіб Зэщізузэда и Къарухэм курыкку

тикэ-гъэсэныгъэ лэжьыгъэмк!э и къудамэм и унафэщ!ым и къуэдзэщ, 198 1983 гъэхэм Къэбэрдей-Балъкъэр АССР-м и МВД-м ведомствэм щ!эмыт хъумак!уэ къудамэм и тхъэмадээш.

хаумасіуз кърдамом и тъсьмадоці.
1983 гъзм пъзгалзям и 14-м КъБАССР-м и МВД-м и ГАИ-м и унафэщіу ягъзуври, 1992 гъз пщіонда щыткъу пылъу а Ізнатіор ирихъзкіаці.
19натізм щий зафізківір квалььтари, "Люжьыгъзм и вегеранн медалыр, «И къулыкчур дагууэнцэу зэрырихъзкіым папщіэ» медалым и нагъыщицыр, «И «Милицям и отичник» Стахэйу дамыть-эр, Къзбордей-Баликъра АССР-м и Совет Нохъвщухьям и Президиумым и Щіыхь тхыльыр къвкуагъэфэщащ.

Дахагъэм къыхуигъэщІат

Къвзанхякіа лъэпкъвым, къззыльть удажм вхузфащау, абыхэм в пшіэр, в нямысыр мівнтьыжу, цівлу, пажу, къмырам рабь кънгъвшіар, ауз амащізом (карум ракурам раку адрейхэри иритъаджэрт, Isuцiarisəni наукысырху кымізрыхуэм иритъа-быдыліэрт. Зи нахжыжь гупышжуэм и руахущіаром фізу» цынгуазати, ар кызэрильытэр езым ядильагуузам-кізт, я лажыстьар кымыстыр кымізрызрагьараты наукуэм ціымізры заухуатызауатызауаты армізных заукуам кумізных урахуам кыртыжыру; пізактыры пізымізры захуаты мізуаты наукуам кумізных урахуаты мізуар захуаты мізуар захуаты мізуар захуаты мізуар захуаты мізуар захуаты мізуар захуаты мізуарына мізуарына мізуарына захуаражырамізуа захуаражыр болодя хуаджэраши, зыціыхуу, дэлажыр шылых мізыных удызжым шылых удыжаты удырашу, захуаджэраши, зыціыхуу, дэлажыр ушытахмы урылыхым шылых урахуам наукым шылых уразуалыных уразуам шылых уразуалыных удытахуам ируахуам уразуалыных уразуалыных уразуалыных уразуалыных уразуалына захуарахуам уразуалына захуарахуам уразуалына захуарахуалых уразуалына захуарахуалых уразуалына захуарахуалых уразуалыных уразу дуней вэдахжи, угурулыг ээр эм іологунку ээркжэжыр Болора куудахэ-абы и фэепльыр тфіальалізу ноби тшыгыуу діякіа къзтаньтэркъми, къзмигэшаш КъБАССР-м къэрал куэц і уахухамкі и министрым и кууац іуахухамкі и министрым и кууацзау ильэс куадкіо лэжьа Думай борис, и набкватэру му къмгажіс-жу. - Зэрыжысіащи, фізуэ пціьхуу цыта ныбжастуму угенсэльыхыну псальа гуала хужаізхукі, и ізужыхар ягу къагъзкімыськукі, а ра къыт-хэтщ, и псэри къытщыгуфізіківу кысісцахуу. Гуцаї-гуушуя хальу, и сэбэл ціыхухам яригьаківу дунейм те-тащи, и куэроспалізу шытара и уна-

тащи, и хъуэпсапізу щытхэр и уна-гъуэмрэ и бынхэмрэ зэралъысынур си фіэщ мэхъу. Хъэмырээ Владимир Тэн Іус Ростов къалэм дунейм щехыжащ. Къэрал

Хьэмырээ Владимир Тэн Iус Ростов кьалэм дунейм щекьмэаш, Кьэрал зоlушlашууэм хэтэнгү ежьагт, ауч кьэкіуэмагьым - кьашэмаш, ізмал эйный ужыгым уерала і и Івахыльомышуузг, шуыры кымытарат кырхуулуари, ильас плівшірэ жырэ фізак а кымыгыашуы фівшау ильагьу мы дунейр ибгынаш. Пізным лівть эхэльш, аур лів насу улсэуныр нэх гутгужш, Куад кьэвымыгышцір ууму дажиб тэаншіа гыз мынышынау, абыхам гальы шүхэн жырам уурнар жырам шуырын таташ, Араш и цізмора и шуырура жырам уурнарын таташ, Араш и цізмора и шуырура жырам уурнарын артуынын артуынын кырамыр хурамыр айыралынын айыралын айыралын жыралын кырамыр жыралын кырамыра жыралынын айыралын айырал

хьэжыкъарэ алик

• Банк Іуэхухэр

Ипотекэм и процентыр егъэмащІэ

Ипотекэм техьэ процентхэр «Урысейм и мэкъумэш банкым» игъэмэ-щащ. Алхуэдэу. 2016 гъэм дыгъэгъазэм и 31 пщондэ «Къэрал дэ!эпы-къуныгъэ зи!э псэуп!э ипотекэмрэ» «Дээ ипотекэмрэ» я процентхэр ээхуэдэу проценти 10,9-м хуагъэк!уащ.

ФЭТОР къзавищахузом ират ипотекам техьо процентыр 12.9-м нас ира-гъзкащ. Банкым и картом улахузо къзакухуратъхьожомро абъ дазъх зы-хуиш цыхухэмрэ льгота проценткэр яющ. Акэр процент 11,5-м къъщожьо. «Урысей ми мижъумош банк» АО-м игъэзащіз Іузуткъзбэзжэм нахъ запкъ-рыхауз банкым и официальна наляхіуэціым ущепть хъунущ. умих гэті» ги урысей Федерацыя и макърмош-промышлення ізнатізм етка іузухуща-пізком кредит-финале і узухутья бэз якузицізнымиз льабжьо быдащ. «Уры-сейм и мижъумош банк» АО-р. Ар къызаратъэпощащ 2000 гъзм икін ноба ар яльытэ АПК-м и кредитор нахъышкызу. «Урысейм и макъумош банкыр» ди къэральни цылажьожом ящещи унахъ льящужы у мухухорэ запізаэрытхам, мылітку хъарання зыбітъздать нахъ банкышкузком хабжэ. Абы и акцяхом я проценти 100-ри къзарал мылькущ. мылъку хъарзыни зыбгъэдэлъ нэх проценти 100-ри къэрал мылъкущ.

ЖЫЛАСЭ Замир

Мы махуэхэм

♦Информацэм и дунейпсо махуэщ ♦Абхъазым и Конституцэм и ма-

хуэщ ♦1832 гъэм къызэрагъэпэщащ Уры сейм Іэщэкіэ Зэщіэузэда и Къарухэм я Штаб нэхъыщхьэм и Дзэ академи-

махуэщ. Дунейм и щытык1энур «pogoda yandex.ru» сайтым зэритымк1э, Налшык пшэр техьэ-текныу щыщытынущ. Хуабэр махуэм градуси 2 - 3, жэщым 1 градус щыхъунущ.

♦Анэм и махуэщ

Анзи и махуэщ
 Уасэ зыгъэрым и махуэщ
 1705 гъэм Пёгр Езанэм унафа къвдигъэкаш «тенджызым курлыку щызыщ]эну сэлэт полк» къвзэгъэлэщыным теухузуз.
 1922 гъэм Урысейм къвщыдагъэкіащ ахъшэщ]э совет туманхэр.
 РСОСР- и м цІыхуба эдгисткя Польских Галинэ и ныбжыр ильэс 77-рэ моокъу.

унафэщ! Щоджэнц!ык!у Леонид и ныбжьыр ильэс 59-рэ ирокьу. ♦Актёр, режиссёр, УФ-м и ц!ыхубэ артист Машков Владимир и ныбжьыр

«родоца:уапиех.ти» сайтым зэруй; тымкіэ, Налшык уэфіу щыщытынущ; Хуабэр махуэм градуси 3 - 7, жэщым градуси 2 - 3 щыхъунущ.

♦1942 гъэм Къэбэрдей-Балъкъэр партизан гупыр Жэмтхьэлэ Ипщэ

партизан гупыр Жэмтхьэлэ Илщэ щыЭ нэмыцы гарнизоным теуаш, хэ-шыныгтьэшхүй ириташ. 91943 гъэм Ириным и къвлащхьэ Те-геран къыщыззіуахащ къэралищым -СССР-м. СЦМ-м. Инджылызым - я унафэщіхэу Сталин Июсиф, Рузвельт Франклин, Чернило Унитон сымя зыхот конференцыр — «Номыца философ, маркокамам и «Номыца философ.

льабжьор зыгьэтыльахэм ящыщ Энгельс Фридрих къызэральхурэ ильэси 196-рэ ирокъу. Филологие щ!аныгьэхэм я доктор, Социалист Лэжьыгьэм и Ліыхъужь,

ФОИВИЛИЯ О ПЕКТЬУЖЬ, PAH-м и академик Лихачёв Дмитрий кызызаральжура ильзеи 110-рэ ирокъу. ♦Усакіуэ, тхакіуэ, Социалист Лэжьы-гьэм и Ліыхъужь Симонов Констан-

ирокъу,

«Къърал лажъакіу», КъъбардейБалькъярым щанкабамий и министру, республикам и Совет Нахъвщхъм и Прамиримым и секретару
щыта Уэрсей Фання къызэралъхурэ
илъе 99 ирокъу,

«Хормейстер, УФ-м щіыхь зиіз и артист Бицу Юрий и ныбжыыр илъэс
7-ра ирокъу.

«Къръ» и прамена прамена

тист Бицу Юрий и ныбжьыр ильэс 77-ра ирокъу. «КъБР-м и цівкуба артистка, УФ-м ціркъ зиіз и артистка Шортэн Алла къвщальзув мажуащ. «КъБР-м ціркы жів и жумакіув, техніства цірныг-тахам я кандидат, «Къббалькъремигрой» ОАО-м и унафэщі Груалльащіэ Алексей и ныбжыр ильза 62-ра ирокъу. «КъБР-м ціркы жів и журналист, «Кабардино-Балкарская правда» газетым и редактор нахъвшидь 5 болят Арсен и ныбжыр ильза 53-ра ирокъу.

• Тхэквондо

Зэфіэкі хъарзынэхэр къагъэлъагъуэ

Канадэм и Бёрнаби къалэм иджыблагъэ щекіуэкіащ тхэквондомкіз ныбжыьщізжэм я дунейпсо зэхьэзэхуэ. Махуитхукіэ зэхэта зэпеуэм ирихьэліащ къэрали 110-м кънкіа спортсмен 800-м щіигъу. Урысей Феде-рацэм и командэ къыхжэжам и щіыхьыр яхъумэу Канадэм щыбэнащ Къз-бэрдей-Балъкъэрым и гъэсэнхэри.

ЭПЭЩІЗТЫНЫГЪЭ гуащізм ди республикэм икіа спортсменищми ехъу-Элізныгъз щызыізрагъзжащ. Алхуэдзу зи жъзлъагъър килограмм 68-м наблагъзкэм я гулым Цакоев Сармат къвпалъзщын къыхэкіакъым. Дыжкын медалыр зыізрагъзжащ Пушанкэ Никитэрэ (кг 63-м нэблагъэ) Хан Полинэрэ (кг 67-рэ).

КЪЭХЪУН Бэч

27-р Анэм и махуэщ Дыкъэзылъхуахэм Щэкіуэгъуэм и

Хэт щыІэн уэр нэхърэ нэхъ гумащІэ, Псэ хьэлэл зы Іут, нэхъ гъащіэ мащіэ?..

Быльхугьзу щыімя нахь льапіям анэм и ма-хуэр ди къзральм зэрьщагьзуврэ ильэс 20-м но-сащ. Абы төухүз унафо шхьэзу э0-м и Президентым кънштаур цыгатш 1989 гозм мкін ильо късь шхуку-кым мыкьзнар армырами зэрыпьагэр, абы куадку псэ хьэлэрэ бээ 1өфірэ, у зэіхрэр із щабэр Тьюшкуэм эрита абы кънгъшівахм зэрыхыытыр хьэкы штышімым итіани къэрал унафокія птыуая а махушкуэм илжыри ээ къетългыгыуэ жыла-туум и дэхгыз цінкуми и дежкіз аным мыхынуэ иіэр, абы гульыгэ хэжа зэрыхуэщіыпхьэми аргуэру гульыцегыз хэжа зэрыхуэщіыпхьэми аргуэру

и/эр, абы гульыгэ хэха зэрыхуэццылхьэми аргуэру гульыдегьагэ. Анагъм пыль къвлэнхэр нэхь тэмэму зэф/эха хэүн папш/э, ди къэралым щолажьэ социальнэ проект хэхахэр. Абыхэм ящыш дэтэлэнэри анахэм и лицэм хэзыгьахьуэцц, анагъэм и льабжьэр мыльку-кіз ш/эзыгьэбыдэц, абы и къвлэнхэр къыцыээглэлсынш/эцц. Кылхуэмы/уэтэным хуэдэу абрагъуэцц «анэ» псалъэм и мыхыэнэмрэ щ/эль гурыш/эмрэ. Быным гизэм е гелийг тъхаха а и/ыхум и псар абыхэм

Къыпхуэмы|уатаным хуэдау абратъузщ «анэ» псалъэм и межъаняморя ш|яльт гурыш|мэрэ. Быным я нэху, я гъащ|а гъуазэ а ц|ыхум и псар абыхэм я нэху, я гъащ|а гъуазэ а ц|ыхум и псар абыхэм реги цытум и хуэдуаш, быным папц!а сът хуэд гугъуехьми пэц|атыфынуц, и псалъэхмэрэ Тухууш|афэ нэхъьшүхыэхмэм зыхуэтэлсар быныр ф|ым, дахэм хуэушимнырш, гъуэгу заху тегъзувырш, нэмэ хуэдуэ зыми эъхиш|афэн муэхи тегъзувырш, нэмэ хуэдуэ зыми эъхиш|афынумъльтэм, ана тытытыр куэдк|а ето-тытыр куэдк|а кышалытыр куэдк|а быныр дыгыр куэдк|а ето-тытыр куэдк|

уумашагу, м. м. жагыр. м.

ЦІыхур пльыфэбэу кьетхэкіа гьащіэм зэры-хэбакъуэу, фіыгъуэ мы-тьытэу абы гуэгъу хуещі Анэр. Псалъэ дахэрэ гуа-пау абы сыт хуэдиз хужа-пау абы сыт хуэдиз хужа-мыіами. «зна» псалъэм

мыІами, «анэ» псалъэм псори фагъуэ щІохъукІ. Сыт хуэдэ пщалъэкІэ

ові хузда іншальзкі къзпіщым анэм и щізблэм яхуніз лъагъуны-гъэр?! Уафэгум ит дыгъэр къызэрыдэтэ хуабагъэр ціыхуфэм къехуэбылізма.

ціыхугур зыгъэхуэбэфу щыіэр анэгум кърих ну-рырщ. Мазэм и къару лъэщым ефіэкіыжу анэм

И гум и хуабагъэр быным дапщэщи

CAN ANDIE HOARS

Ди ткыгъэм фізщыгъэ хуэтщіа псалъэхар хуэтьзаш Дзэльктыу районым жыко Зормияс ктуажом да баогуз (Мэшыктуз) Хьэлимэт. Анэ гумашэм, анэшхуэ ізофым, щхьэт-буслэжым, үнэгуаща ізкіуэльакіуэм гъашэм шэызхуигъэуавижа къалэмъм дапшэщя я нахъышхьэ дыдат быным я акъылымра гупсысамра убэыхуныр, ахэр льэлкъ хабаэмрэ нэмысымра кышцізгэтаджэныр, хээл дахэрэ шэн екіурэ яхэльжэныр. Абыхэм Хьэлимэт къызыхуятыншау япэлъэщауз жыпіз хъунуш.

хъонтиц.

ХьоЛимот 1941 гъэм Сэрмакъ къуажум къьщалъхуащ. И ныбжьыр мазэ ожыгъэ фізика мыхъуу ар къвхуэнащ и адзижуэ-анышуэрэм икім ахэращ, зэрьжаізу, «псым ирамыгъэхьыу, мафізм ирамыгъэхъну, мафізм на нахъыфіхэри къызазытыхыр адла-ано пашізу къьщжэбзар къзхуащ жыізшізу, іздэбу, нэмысыфізу, тыять фізиу ангатуу, еджаным шытарыту, курыт школыр фіз дадзу 1969 гъэм къйуха наукъ, щізныгъэм хуанстырыту курыт школыр фіз дадзу 1969 гъэм къйуха наукъ, щізныгъэм хуансуренных къэлмият худныгъэм хуансуренных къэлмият худныгъэх худний прадира правитъэ зригъэх худных прадира правитъэ зригъэх худных прадира панатъз зригъэх худных худн

хъуэпсапіэр етіаны во -, мураду. Гъащіэм езым и хабзэхэр иіэжщ, уз зэрыжыпізуи псори хъурктым. Ктыкіз-Гавщізм езым и хабэзхэр илюжц, уз зэрыжыпізум псори хэруктым. Къыкіа-льыкіуэ гъэмахуэм Хьэлимэт кы-паллъэр нэгрэущіт: ар унагъуз ихьащ, ыгуэ Машэ и къуз Ізбубэчыр щжыгтуэсэу игуэтащ. Адыгэ хабэзэр нэмысэр шы-эекіуэ, бэылтыут-эм пщіз щыхуащіт Бы-гуэхэ я унагъуэр. Хьэлимэт пхку пэльытэ яхуэхэн т и тхьэмадэ Маши и гуаща къэралхъани. Нысащія ціыкіуми ахэр ялищіырт псэкіз нэхь пэгъунэгъуу и ха и

адашхуэмрэ анашхуэмрэ. Пщірэр нэмы-горэ яхуищіу, я гумрэ я псэмрэ дыхьзу ядялсоуащ Хьэлимэт гуашэ-тъэмадэм. Ахэр сымаджа щыхьум, хульж псори яхуищіаш, и къаруи зэмани емыблэжу. Къззыльжуахэм ящужьы цівку щыги-къзу, гъзсаныгъэ екіу бгъздэлъу ал-куэды ізбубэчыри. Къркъу-ты зоотех-ник ізщіатъэр щызригьэгъуата наужь, із-натіз хъарзынахэр ийыгьыу куэдрэ ляжьаш, Ар щагаш Сэрмажа кързахэн ищазхэхт хозяйствэм и зоотехник на щазхэхт хозяйствэм и зоотехник на правожу хозяйствам и унафащым ізщ гъзхузнымай зи куэдрэ. Защхэзгъусэжр итъэс 46-ра хъуауз эз-допсяу, загуры/ура заруужу, «зым ізпыхур адрейм къицтажу» жыхуа!зм ихэра у разура у куащ лъа-гъуныгьтэм, пщізм, намысым, захощіь-нымра захуэтьжіуатамря я лъаха. Жоуаплыныгъэ зыпыть ізнатізжя пэ-рыт и щжэгъусам къз-тыним тарама и куари. Абъком къз-рыт и фартарусам куари. Абъком къз-рыт и фартарусан куэди. Абъком къз-рыную страна прабожа изъра правожно правож правожно правож изъра правожно правожно правожно правожном правожном правожном правожном странах къзгаржа базитъкутър быным ихуэпсафац и пса кърнегъзыми, и къз-гъзщиміямі. Ізбубэчельтьму быныр правожно правожно правожно правожно правожном право

къыкіэлъыкіуэ Альберти дохутыр Іэщіа-гъэр къыхихащ. Альберт республикэ сы-маджэщым и хирург Іэзэщ, и Іззагъым-кіэ категорие нахъыщхьэ иіэщ. Быным я кіз категорие нахъьщихьз иізш, ьыным я ещанэ Ліодмила адыгозэмрэ литера-турэмрэ я егъэджакіуз ізшіагьэр зригьэ-гуэтащ, «Тантурнікку» сабий центрым и унафэщіым и къуздэзщ щіалэхэм я етіу-нан Анзор, Быным я нахъьщіз Алим и ізщіагъзкіз инженерци, Ларисэрэ Аль-бертрэ унагуэ дахэ яуухаш, я адэ-анэр я

я хьэкъ

Адэ-анэ хьэкъыр игъэзэщіэжауэ, Ехыжакъым мы дунейм зы ціьху. Зэрытпшыныжынур ар тщіэжамэ, Гъэзэщіэныр зырикіт, ар мыіуэхут.

БАЛЭ Хьэзрэталий

Щыізу піэрэ адэ-анэр фіыуэ зымыльагьу е абыхэм я гум ежэліэн псальэ жагьче езыпасыф бын?! Кэрэ, щыіэн хуейкъым алхуадэ! Мы дуней псом тету піэрэ адэ-анэм хуэдэу псэ къабээрэ гу хьэлэлрэ эніэ нэ-гьуэші ціыху! Яльэхіамэ, быным и зы шхьэц

АНЭР уи шіыб къыдатыху, сыт хуэдэ ныб-жым уитми, усабийш. Ар ущимыізж дакым-кэм зеимшафа къыптоури, уи гъышіари уи дунейри нэт-руэці мохку. Аус со сыхуейкъми гъшцам и дах, и Ізфі посрои анам закъсу ес-каху, адор абы къыкіарыят-хоуну. «Анэр нэм ууалация, адар дам ууалаци., » жеіз адыгэ поа-пъэжым. Апуэдау жаіз шхьакіз, ада зыш-хъэщымытькуу къэтарж сабийира зда-анам я куэщі къитэджыкіа бынымрэ зэи зэшхь хъур-къмы

кузші кънтаджыкіа бынымра заи защхь хъур-кьым.
Ди жагъуз зэрыхъущи, ноба допъагъу зи ада-анам, нахъьжожем емыарізжара зэрышызіри. Ахэр гушіагъуншэш, фіншізмышіші. Дауа пшыгъуншэн хуві анам и хъэсь зэрытетьыр? Жэщ-махуз имыізу узэрихьаш, и зэмануи узыншагъэри уз кънтригъэкіуодаці. Уможа-ліям, ерыссьы кънткумтуэтырг. Уз ущьжей-ми и нэбдзыта къемыхыу къыпцукъцысаці др. Загузу кънтцынам, зи ціз кънтіуэр арат. Адэри псэўаці кънтетужьенкіауз. Ар кънціыхъяжмы, дуней гуфізгъур иўнія, и на-гур кънткумгъззамя, и курашіыр тіысыпіз пціырг. Алуараура гъацііэр екіуэківрт.

квешьезмення для и курощівю тіь сыпіз піваніз піваніз мізму пуватым кіродій піваніз піваніз мізму туватым кіродій кіродій піваніз мізму туватым кіродій кіродій піваніз мізму туватым кіродій піваніз піваніз мізму туватым кіродій піваніз п

ТЫГЪУЭН Залинэ, КъБКъУ-м и студенткэ.

Зэм хохъуэр си гур, Зэми - хощі: Тхыгъэ нэхъыфіу ахэм хэтри Уи закъуэ пхуауса къысфіощі.

Си анэм деж

Шхын Іэфіхэр Іэнэм къытеплъхьауэ,

и щіалэ, - Жыбоіз, - плъагъукъз, - жьы сыкъуащ, - жьы сыкъуащ, - жыжьэж си гугъясъым ажалыр, пщіыхьэлізу ун адэри слъэгъуащ... - шуэт уэ, едзакъэт. Сыт, на, къэзбжыр?... - ди джэдхэр, дауи, тысымащ, згъэбыджынц ди

Къытеплькы Аргуэру дэ дызэбгьэдэсш, Гу махэ дыдэ укъэхьуауэ, Уолъэщі кіэпхынымкіэ уи нэпс. «Къэкіуэж нэхъ щіэхыурэ, си шіа

КЪАГЪЫРМЭС Борис

●Дэ къытхуатх

ЩІэблэм игъэгушхуэ Гындыгъц Жаннэ

льэщым ефіэкіыжу анэм и нэгу итльагьуэ нэхугьэ-ри апхуэдабзэш. Льытэ-гьуейщ дэтхэнэ зы ціыхум и дежкіи лъапізу къи-гьэщіа Анэм и зэфіэкіыр, къэпщытэгъуейщ ди гъа-щіэм абы щиубыд увы-піэм и инагъыр. МИС АПХУЭДЭ льэщыгьэ тельыджэ, къару мы-кіуэщіыж, зэфіэкі щіэншэ, льагъуныгьэ мыужыхыж зи щіэблэм яхузиіз анэ гу-мащіэщ Альтуд къражэ щыпсау Гындыгьу Жаннэ. Абы «анэ» псальэр зэрепіэри еджапіз нэхьыщхьз-ри къаухауз я лэжьыгъэм иролажьз. Нэхъыщіипліыр иджыри курыт еджапізм щізсщ. Я хъыджэбз нэ-хъыжьыр унагъуэщ. щыпсау тындыгыу жанна, Абы «ана» гарма, апсары азре-кіупсым къыдэкіуру, а пса-льэм къызашішубыда мы-кызан посри адыгам «ужуе-мыплъзкім» жыхуиізм ещкыу егьэзащіз икіи къо-хыуліз. Ди пъэпкъым къы-декіуэкі хабэзм тепщіыхь-ма, анэри щізбля тепщіыхь-нам и гърую цівни на-хыббу къззыпщытар, зи пща къыдахуэр. А іухуг-гуэр Жання къызэре-хыулізм хуэдау къызэхыуліз ана нахъьбё диіама, на-гъуэщі щыізт?! Обым и курыхыр къыхскуузыкіаў

къемыхъуліэнкіи хъунт и щхээтъусэ Алим мыхъуа-мэ. Зэщхээтъуситіым я эз-хуаку дэть тщіэм, нэмы-сым, зэхэщіыкіым, зэгу-рыіуэм щіапіыкі я щіэблэр нобэрей гъащіам хэзэгъа-уэ, зыхэтым фіатъкія уы-ныфіатъкія, іздэбагъкія къяхэшу шыпльатъкія. у, зыхлым фильтых, що-ныфіагъкіз, іздэбагъкіз, къахэщу щыплъагъукіз, уемыхъуэпсэн плъэкіыр-къым. Алимрэ Жаннэрэ щіалитірэ хъыджэбзитхурэ яІэщ. Нэхъыжьищым ехъу-лІэныгъэкІэ курыт еджа-пІэри еджапІэ нэхъышхьэ-

Я щіаблям къарура гуащіау ирахьэліар зэрызькащіьківр щальаг-муіа, абы я льэр нахъри егьэжан, дама къатрегьакі з ашыхгьусэхэм. Гьащіар къаліам гухэхьуаг-ыу мыльыгаліам гухэхьуаг-ыу мыльыгакъарет з эшкэаг-уссэхэм. Алимрэ жаннора я унагьуа дахэр мызэ-мыгуагыу дахэр мызэ-мыгуагуа дахэр мыза-мыгуалуара захыхьэхэм. Алиуараунагъуэр зыцыш къуажэми, зыхэс пъэпкъми, зыдос
хьэблэми пщіа лей къыхуащі.
Жаннэ зэрыана нэхьуе-

иншэм къыдэкіуэу, ціыху лъагъугъуафіэщ, унэгуащэ иншэм къвдажіуэу, цівыу пьагтултыядойши, унагуашы гуащіафіяці, анэктылтыу щабэш, анэктылтыу шабэш, анэшхуэ грумасуац, аный махуэр хуэмахуэну, гъящіэмрэ дуамахуэну, гъящіэмрэ дуамахуэну, гъящіэмрэ дуамахуэну, гъящіэмрэ насып къвыхудажіуэну, «анэ» псалтым и цэфіать посямікі зитьэнщіу псэуну сыхуохьуахьуэ!

• Псалъэжьхэр

Уэ пхуэдэ теткъым дунейм

♦Анэр нэм хуэдэщи, адэр дэм
♦Анэм и хабзэр пхъум и бэв хүэлэш «Ангэр ням худазия», адэр дэм жүрэгээн «Ангэм и хараэр тээлжээ «Ангэм и гъуалэр пхъум и «Ангэм быныр и захудээци. «Быныра нами и кърахуэци.

Усыгъэхэр

ГЪУБЖОКЪУЭ Лиуан

Си анэм

Сыщысабийрэ сэ си гум илъаи, Гукъеуэ ину ар си!эу: Къыте!эбакъым си щхьэфэм

сэ зэи Адэіэ щабэ жыхуаіэр. Хьэуэ! Сисакъым си адэм и куэщі, Гущэ уэрэдхэр схуигьзіуу. Анэ тумащіэ бэз іэфіым нэмыщі, Зым щымыта сигъэудэіуу.

Зым щымыта сиг-эудэlуу.

Джэдкъурт зи быным хузсакъым нэхъей, Стетт сытым щыг-уу уи нэ1э, бадаз си нэк!у тетіысхьауэ сыжейм, Уи гум псэхупіэ имыіэт. Ауз тъагхэд шыгты адагъуэм, хурауэ дахагьэр уэ умгу ункіыфіыпаш уи нэвагъуэр. Уи пізкіи гъащіэр сэ оріыуэ стъагъунщ, нэзгьосыжынщ уи іузху Іыхьор, «Си псэкіэ» су укъызауджу з

Анэм и быныр арш и псэр.

<u>ІУТІЫЖ Борис</u>

Анэпсэ

Гупсысэм гупсысэ кърохъуэ... Гу узыр бтъэ узым йотныхь... Анэпсэр быныпсэм къылъохъуэ... Быныпсэр анэпсэм йопщныхь... Анэпсэр ар псынэщ... Ар псысэщ... Ар псатхьэщ... Ар тхьэхэм

я тхьэжщ... А тхьэр тщхьэщытыхукіэ

туэулсэу, Да сытри тльакын ди тугуалсэу, Да сытри тльакын ди тугьажш... Анэпсэр тщхьащыкімэ, итіанэ Нэхь щіыізу мо дытьари кьопс... Уз сытри бдахуабэт, си Нанэ

Зэмыкіури зэкіу пщіыфу

...,цыңу ушхэпст.. Гъэ пліыщіыр хэщіауэ гъуэгуанэм, Сэ гъащіэм мыр хьэкъ

Сэ гъащіэм мыр хьэкъ къысщищіащ Балигъ ціыхур щыхъур и анэр Дунейм щехыж махуэр аращ.

ТХЬЭГЪЭЗИТ Зубер Мама

Мамэ
Къалэм тхылъымпіэм
зарыхуэсхърэ
Пхуэстхыну уса сыщіохъуэпс.
Оз къыщысфізщіми
гуауэм сихьуАр имыуасэ уи зы нэпс.
Гуфіэгьуэ иным сызэщіищтау
сэ къыщысшыхъуми сыльэтэн,
Субіэгьуэ иным сызэщіищтау
субіям шыгтьуу
къысіурыплъхьа базэм
Сыхэщыпыхьу схыыми сэ,
Уэрэд
Пхуиусым сфіощіыр хэмыт псэ,
Уэрэд
Пхуиусым сфіощіыр хэмыт псэ,
Эарэд
Пхуиусым сфіощіыр хэмыт псэ,
Эарэд
Ой гурышіар уару
Кысу стуми Ари сщохъру ару
Кысу стуми Ари сщохъру над
Кыскуйтьэтасамы за щумыці,
Уз авбгъэщіауз зыбгъэпсахуу
Сльэгьуакъым, сохъруи ильас
Сльэгьуакьым, сохъруи ильас
Сльэгьуакьым, сохъруи ильас
Сльэгьуакьым, сохъруи ильас
Сльэгьуакьым, сохъруи ильас

...... учичени, сихъури илъэс плыща. Сыщыгъуэльыжми я нахъ кlасу, сыжеижыху укъысщъзщытщ, сыкъыщыгэджми я нэхъ пасэу, Жъэгум ушізпщзу упэрытш. ... иджы, си гугъэр хэсхыхауэ, усакіузу мы дунейм тези Щытар я анэм хуаусауз Зэхузохьэсри -Зэхузохьэсри -Мы сигу плъам А уэрэд псори зэпелъытыр, -

Тхьэмыщкіэр - быни зимыіэххэрщ Мы усэр уи къуэм уэ пхуеус.

НапэкІуэцІыр зыгъэхьэзырар ЖЫЛАСЭ Маритэщ.

Мазэм адыгэхэр ЩОПСЭУ Шыпсэ

Дунейм и щыпіз куздым щопсэў адыгэхэр. Уеб-лэмэ. Африкэми абыхэм уащрихьэліэ шыіэш. Зи тхыдэр ліэцыгьуэ жыжыэм кышежьо ди льэліхым и тхыдэр нобэр кызэдэсым нэгьэсаўэ зэфіэгьэўвэжа хузакыми.

тхыдар лівціцьтуру жыжьам къвіщемьз ди літэлікъвім и тыдар нобар къвіздесвім нятьзсаря зафізтьзуважа
ХМАКТЫМ.

АДБІГЭ тхвідам и Ізужь къвітещьку ІуарыІуата, хъвібарыжь куад ди нахыжькам къвітхуагъзнатани, абыхам ящіцці замі и гутьу фжуасцівну сыжуейт.
Мы дунейжьвір шымыржамыпціду адвіго тьзяктьвір
кызаритьацірір дунеймі и къзкунустыцівную набрадазгубдзаптьзу кізтьопть, нахымьскам ту зыптыдазгубдзаптьзу кізтьопть, нахымьскам ту зыптыдазгубдзаптьзу кізтьопть, нахымьскам ту зыптыдазгубдзаптьзу кізтьопть, нахымьскам ту зыптыдазгубдзаптьзу кізтьопть, нахымьскам ту зыптызагумутручці загеркуар.

Гъатхала эветеумур.

Гъатхала жащу, мазэр бэвігьзу узгум зигьзшіатьузу
мукунучці си хыбарыр, А замін жыжьам, жещ
кізыхар хыбар зэптазгіхі зарат-ыхіуам и мызактьузу,
литьатамы, нахымжар загінджащырт, къзкъуній зъўнур абы къращіен мурад яізу.

Алкуада жацком явізказамы адашузуми и кнуэрытькур
и гъусау пыркурам тетініскавуз задруэшэрырг.

Гітла-тарура мазацій кынкыкузійр? - еупціаці адашхуэр и кнуэрытьхум мыдрейми жузап.

Ар шізныкура кынажелізфын-тіз? Мазэ ныктуар
хіз задыгтуар?

Дада, маза ныктуэр зыми идыттуальым. Уз умышізу ара, ар мазацівцій аращі апхуару щівщеттыр. И
ныбжырі расму, кърафізашую хузар, из хъунур зыкыржыў кынталіплыу къзтіньстьжніуці, - кьет жузап
ныбжыр насму, карафізашую хузар, из хъунур зыкыржум, адрейхор нахь фаттуару игърунумун, пізажым перамун укъвітыстьжнуй ритьнахура шіснуміні за накуарны заучаринація кынахура шіснуміні за накуарну ритьнахура пурынум, лізажым перамур, и къуэрынькур игърунум, лізажым перамур, и кынахура уданныковура ракунахура шіснум абы и жузапыр заряньковум ракнахура шіснум абы и жузапыр заряньковум ракнахура шіснум абы и жузапыр заряньковум ракнахур, адрейхор нахь фаттур урытурнумун, лізажым перамун урытурнумун, шіснур
мазам исмальных зарунарных ракур даражур ракунну, адрейхор нахь фаттур урытурнумун, адрейхор нахь выру за накуарнумун заражура ракнахур заражура ракурар по башатт ад для тычу шіснур
урытурнум на самуарны зараныст

эн? дауэ къызэрыпщlар?- Іэнкуну щlоупщlэ къуэ-

плужызня / Ар дву къызэрыпщіар?- Ізнкуну щіоупщіз къузрыть драшэмкіз, тіу, и фащэмкіз, Мазэм ціьху
шащыпсяўча поыв шывіш, ізкъуэм шіакіуа шывтеўгогьуакіз е щіыізш, е уэлбанэш. Ціьхум псэупіз гуэри абы зэрыщнізр шэч къызатумыхьонці, Мазэм мази щыізщ,
армыхъума, ди Ізкъуэр зэрыпщэфізн, щіымахуэм и
псэупізр зэрытьзуэбэн дэнэ кърыхынт?! Мэзым хъзкізкохуэкізри щыкуэдщ, къуалэбзухэри жыт шхъзкізкізкохуэкізри шыкуэдш, къуалэбзухэри жыт шхъзкізкізкохуэкізри шыкуэдш, къуалэбзухэри жыт шхъзкізкізкохуэкізри шыкуэдш, кыралэбзухэри жыт шхъзкізкізкохуэкізры шыкуэдш, кыралэбзухэри жыт шхъзкізкізкохуэкізры шывуэдш, кыралэбзухэри жыт шхъзкізкізкозытьыта шызам пцышу шылтьзи къскахуэ шытага каральныта шызам пцышу шылтьзи къральзарки,
право за кома право за кыральный право за кыралыный право за

• Тхыгъэ

Джэд щыкъун и пщІыхьщ

и пщіыхьщ
Унэгуащэм джэдыр эдигьашхэм, зы джэд купраузыфэ джэджьей и пэм
кыхутам биуір. Джэджьейри купраузщ и фэкіэ, унэгуащэм кърыригьэшахэм
яшыщш.
Фызым и щхьэр игьэіушыж хуздэ жеіз.
Уя, делэ уджэд купрауз, джэджьей узэуіуу ізнльом іупухару ур джэдькойкъришауэ уй быным пшіэгкыми, уршхырыгьабэзш.
Ауз жаїврукым цівхухэм:
«Джэд щыккун и пшіыхьщисагьвафра.

...ъвпыпхын «джэд акъылым». Ц!ыхухэр нэ-гъуэщ!щ, гупсысэ къаритащ Алыхьталэм.

лэгъупэжь хъурэ?

узукар зарызапсальар, Си альтышым гьа-деж кылгызээжмэ, и парыны тет үнөшүүзхан уа-рамын тет үнөшүүзхан кылгуунул-тызаны, чылыгы, күзүж шылкунун сы-кылтуунулган жазыр айы күзүнө дек жашык кылгуунулган шылкунун без

адэм ищіа фи гугъэрэ мы ашыкыр?» - мэшхыдэ ліыр. Щіалэ ціыкіумци я щхыэр фізхуауэ, нэщхьейуэ кырлауісмжу саірощіэ. «Сэшхуэ тщіыну ашык джабэм еіуліа пхъэхэр кырдигъэщтактым», - жы-

къвдигъащтакъвм», - жы-жуајзу. Півкур машжыда, ауз ар яр-язхъвібуу зантехьущівхьын жуейр и къуз логъупожа къуарт, сыту жыпіома разыкій хуэмыізазу нэгъуэщі цівпія къміса гуэрхжя жууз-ложьэну арозы хъуат. Півми къузми и гут-эщ езым хузду ізах щымыізух къзжуузустау з щымыізух къзжуузустау з дівмыізух къзкуўну сысыбркъвми мы гыізуза-

квакиза цыкухэр. Ар егу сысыркьым мы пыізээ-фізхь зэманым мэл гуар-тэр темыплъэкъукіыу зэри-хъумэн хуейм, мэлыщхьэ бжыгъэкіэ къинэнкіэ шына-гъуз зэрыщыіэм. И машинэ псынщіэм-

И машинэ псынціэм-кіэ щіалэр езыр уням къо-кіуэжри, абы наху къвщокі, адакіз чэтым жэщым ще-кіуэкі іуэхухэр ищіэркъым. Ціалэці, зэрысакын хувир къвгурыіуэкым. «Ди мэл гуартэр ирикъужыркым, исраф пціаш», - жаїзу, лэ-гъугажь щіалэм къвкури-къужмы, мэлхэр зёйхэм я къужмэ, мэлхэр зейхэм я «унафэм» щІэкімэ, и унэри хилъхьэнкіэ хъунущ зыми

жилькьэнкіэ хьунущ зыми щымыщу. Арауэ піэрэ адыгэм «Емыса лэгьупэжь хъур-къым», - щіыжиіар.

КЪУНЫЖЬ Хьэіишэт

-++

«Нэкъуэлэн» Колхозхэр, совхозхэр къы:
щыунэхуа льэхьэнэм уэрэд куэд рыщју иригьэтхыжри, радиом и къыхыхыащ ди гъащам. Уэрэд: тар жајау, жърарыбазуар зарадаы: пол уткуку иткух ар игъазуашцац ди заманым уэрэдыр жаја Къэбэр-шыхуузу. шэджыхьэщіэ Лолэ уэрэдыр ціэ-рыщізу иригьэткыхры, радиом и гьэтіыльыгьэм хильхьащ 1950 гьэм. Лолэ утыкум итыху ар игьэзэщіаш. Ди зэманым уэрэдыр жаіз Къзбэр-дей-Бальхьэр кьэрал филармони-ем и уэрэджывакіуэ пажэхэу Зэшэкіуу Розэр К Кул Фатімарэ.

АР ДУНЕЙМ къытехьащ блэкіа ліэщіыгъуэм и 30 гъэхэм. Нэхъ иужьыіуэкіэ, уэрэджыіакіуэ ціэрыіуэ

КІУНТІЫШ-ХЬЭПЦІЭ Аннэ

• Зы уэрэдым и хъыбар

Гъатхэ жэщу жейр щыІэфІым Сыныппэплъэу нэху сыкъокІ, Нэ къуэлэну сэ си дыгъэ, уей.

Сыту гуащіэ лъагъуныгъэр, Дыгъэр пшагъуэу сегъэлъагъу, Узмылъагъум махуэр кіыхькъэ, уей.

Шылэхъарыр жьым стрех, Си фэ дахэр уэ степхащ, Мыдэ къакіуэ, Нэкъуэлэн, уей

Куэбжэ хъарыр зэlузох, Уэрамышхуэм сыныдохьэ, Нэкъуэлэныр тезмылъагъуэ, уей!

Шыгъуэ ціыкіур лъэхъулъэущщ. Нани дади схуэвущий Сызэгуакіуэм сыратыну, уей.

Лъагъуныгъэр, хуитыныгъэр Зыдэщы[эм сырирозэш лья вуль... — ,... Зыдэщыэм сырирозэщ, Сэ уэ щіалэрщ фіыуэ слъагъур, уей. • Лъэпкъ шхыныгъуэхэр

Былым тхьэмщІыгъуныбэ

Кізтіий гъумыр хуабэ щіыкіз зэрагъз-дзэкіри псы хуабэкіэ ялъас. Итіанз псывэм шыгъу хадзэри кізтіийр абы халъхьэ, къы-хахыжри сэкіэ ятхъунщіурэ къабзэ хъуху

шыгъу хадазри кlатийр абы халъхьа, къы-хахыжуи сака этклунцијую къвбаз хъуку ялъзе.
Ткъмищыгъур ятхъэщі, псыр кізрагъэж, тізкіу ягъжагись е хъыдан къвбэзи!а псыр кізральящыкі. Итіана тъмищыгъу гъз-къзбазр сакіз іыхъз-Ірхизору, піащы-хуурура загральтож (г 200-300), ар болагъкіз яущаб, хузпівшіз хъукукіз.
Ща ткоруымбэри яткъвщіа нуужь ба-лагъкіз яущаб, ща кіана хальма, івхизура запаущівих. Тхъэмищівтьу, ща ткъррым-бэ къягъзкъзвара тепцо-нышкуям ираль-хъз, абы божьн упшізга, бехьынаху уба, шыгъу, бурш, шыбжий плъзких, джалутын хэма хальжьа. Поори фізку заіцціри абыкіх кізтій и тыхар муда, ирамыуба карты правора правора за кырты за кырты уми трагъзувари мафір ину дошенуз за кыртагъяк уальжура. Итана шыгъу кара-ба кънгражария мафір ину дошенуз за кънгражария мафір ину дошенуз кар картыжура. Итана шыгъу кара, шыўяныщжэр траліари мафіз щабам те-ту ягнава. Кізтійй кудар шыкты чара, шыўяныщхэр траліари мафіз щабам те-ту ягнава. Кізтійй кудар ышкура чара-кы укытыра кізтій кудар ышкура чымчыр-кіз кънгражаруя. Итана шыгъу кара-ут ягнава. Кізтійй кудар кышцэвам те-ту ягнава. Кізтійй кудар кышцэвам пра-ту ягнава. Кізтійй кудар кышцэвам те-ту ягнава. Кізтійй кудар кышцэвам пра-ту ягнава. Кізтійй кудар кышцэвам пра-къзуньны хузару къопщ. Алхузару зэры-хъуу, тъзымщівігруныбор шыуэным ба-

лагъкіз къыхахри ізном тральхъз, кізтімі лагъкіз къыхахри ізном тральхъз, кізтімі телъщізмура кърагъзкі, папхыкіыжри шызуаньми иралъкъзж. Алхуэдзурэ тізу, ща шащі цыізці. Ткъэмщіыгъуньбэр къзпица наужь гугъу эдрамыгъзжу салакіз е дзасакіз зыугъуз-ни шыізш. Ауз алхуэдзу эшціхмя тхътуы-ни шыізш. Ауз алхуэдзу эшціхмя тхътуы-ицьязий зарыттам хуэдзу пицым, ткъэмщіыгъуньбэр щызэльогъзжкіз ща-бу, дагъзри къьшізжу щытш, ма гуакіум пкызмишінгъуньбэ вар болагъкіз лапсым ткъэмщіыгъуньбэ вар болагъкіз лапсым ткъэмщіыгъуньбэ вар болагъкіз лапсым ткъэмщіыгъуньбэ вар болагъкіз лапсым ткъэмшіыгъуньбэ вар болагъкіз лапсым ткъэмшіыгъуньбэ вар болагъкіз рапсыр ткызмишінгъуньбэ вар болагъкіз рапсыр ткызмишінгъуньбэ вар болагъкіз рапсыр ткызмишінгъуньбэ вар болагъкіз рапсыр ткызмишінгъуньба вар болагъкіз рапсыр ткызмишінгъуньба запартиці, телщэным иральжэри піцтыру яшх бжыньку шыпс гакаў за фагьз цінкіўм ціхьхуэду пут. Дашх піастэ, мыра-мыса хуядо, чыржын.

цыкум шкьяжуу игу. дашх пнасту, мырасымысэ хуабу, чыржын.

Халжызжэр (цівжуиллі Інжьэ): кізтійй гуму - узыжуйм хуэдиз, ткьэмщіытьуу г 1200-рэ, ща тхырымбэу - г 600, бжын укьэбазу - г 100, бжыныху укьэбазу - г 120-рэ, буршу - г 120-рэ, буршу - г 120-рэ, буршу - г 10, шыгыжу хызжау - г 5, шыбжий плъыжь хызжау - г 5, мырагыну - г 10, шыгыуу узыхуейм хуэдиз.

Унэ зимыІэ бей шыІэкъым

• Псалъэжьхэр

♦Гум илъыр фэм къе-lyaтэ. ♦Гугъэ нэпціыр щхьэ-гъэпціэжщ. ♦Зи псэр бампіэм пса-лъэр къомэщіэкі.

Псалъэзэблэдз

кьа жълшып ціыкіу. 36. Пасарей фоч. 38. Хывым зареджа нагъуэщіыціз. 39. "уадор Ізтытуейіц. 41. Зи мылькур зыкъўз ціьку. 42. Пал адыта шіяньгылікам, узэщіакіуэхом ціяніц. Абы и мужыкі къарал лівіціхьзу щатащ. Хрушёв властыр иўбыдыхуясу этэлкь. 3. Бразилием щекіужіа дуней-псо Отимп зажнах захуэхом медаль къбыцізана дуней-псо Отимп зажнах захуэхом медаль къбыцізаная днага шіаль. 4. Нартыху хьумана. 5. Анжылыху хьумана. 5. Анжылыху кырмана. 5. Анжылых кырмана. 5. Ан

16 17

куральской и покуральной компоний и подражду, що курад тельу. 13. Іошым хуражды (р. 14. Махьсымо щащикіз хальхыз пщагы». 16. Пшым и јузутукызбазащіз 20. Заур наукыми куражды (р. 12. Куражды куражды куражды куражды куражды куражды куражды (р. 12. Куражды куражды

♦Унэ зимыІэ бей щыІэ-къым. ♦Уи насыпым, хы щІа-гъым щыІэми, укъе-гъуэт. ♦Уи япокІэ мывэ хъурей бгъажэмэ, уІуощіэж. ♦Ебгъэлеймэ,

ФЕбгьэлеймэ, хущ-хьуэри щхъухьщ, опсым езым и жапіэр къегъуэтыж. Нэхъыжьыр щыуэ-мэ, нэхъыщіэм и мыгъуагьэщ, онастиру хьэщіэщ, къокіуэри мэкіуэж.

Зэхэзылъхьар МЫЗ Ахьмэдщ.

• ЖыІэгъуэхэр

ЦІэр фіащ, дзыр зыфІащыж

•Гумызагъэр гупсысэ-гу-рыщіэкіэ къулейщ. •Гуныкъуэгъуэ зимыіэм имыіэ щыіэкъым.

«Тунікісьузгьуз зимылям имылі щыйсткым, п сар шогуть, блакіам и ужыр рагкьтым ску. «Зи жыли заківжа шыжайскі, щкьэр сэбал ыкуасыў, шкыр сэбал ыкуасыў, шкыр сыбал ыкуасыў, шкыр шкым разыкущыщіям зишілым раскушыші, шкым шкым сыбай шкым ней ктунукы укыпшохыу жейр птеум, гупсысэр кыртоуы. «Зым и щкы трелькы, адрейм и щкы трелькы, адрейм и щкы тримылькыр ктыптос.

трельхьэ, адрейм и щхьэ тримылъхьэр къыльос. •Мафіэм пэгьунэгъу лыр мажьэри, пэрыхуэр ес. •Мурадым іэр техуэмэ, льэр щіоху. •Пщіыхьэпіэ дыдэри пціы

•Пщіыхьоліз дыдэри пціы тельхьолізу къагьзсабол. «Саболыншэр зэхэзехуэн пціымя, и зэран къокі. «Узыхуэныкъуэм јузху куэд къылькъуокі. «Утыкум насам гъуанада-сыр хуопсалъз. «Фіьщіэм пэплъзурэ губ-гьзн къахь. «Ціэр фіаш, дзыр зыфіа-щыж.

•цізр флам, молу — щыж •Щіхьэлыр нэщіу кіз-рахьуэмэ, мэудзэгу, •Щіхьэхынэм и шкіэр сыт шыгъуи шхэрейш, «Яіэтыр нэхь льэщу зыізт-хэм къащохъу.

БЕЙТЫГЪУЭН Сэфарбий.

• Къуажэхьхэр

luzbua aekluania. жьынаи тысыпіз

3 и пэр щіэпіуантіэмэ, зекіуэ зе Зекіуэ щхьэкіэ, и піэм

Тхьэмпэ куэду зэхэлъ, Акъыл куэд зыхэлъ.

ЦІыху екіуэліапіэ, Хьэпшып хэплъапіэ.

Іугъуэ зекіуапіэ, Жьынду тіысыпіэ.

Унэ блынхэр зэтезылъхьэ, Бжэ-щхьэгъубжи жи хэзылъхьэж

Уэсым хуэдэу хужьыбзэ, Фом хуэдэу ІэфІыбзэ.

жэуапхэр:

Сыхьэт. Тхылъ. Тыкуэн. Уэнжакъ. Ухуакіуэ. Фош-

Зэхэзылъхьар ЩОДЖЭН Леонидщ.

Редактор нэхъыщхьэ ХЬЭФІЫЦІЭ Мухьэмэд

Редколлегием хэтхэр

ЖъякЪмъкър Маринэ (редактор на-хъыщъем и япа кнуэдза - жэуап закъ секретарь), Жълласэ Заурбэч (редактор нэхъыщъем и къуэдза), Ширдий Маринэ (редактор нэхъыщъем и къуэдза), Къар-дэн Марига, НэщЈэныджэ Замира, Хъэ-жыкъ

Езыпъэткахэр
«Адытэ псагь»
газегыр Къйзер
Правительствомра
правительствомра
праготаци (учредительор).
Къмдзантъмгъмра
редакцънув а хъщапівр
Зболод, КъмбэрдейБалькээр Республикъ, Напима къмдъя
Теннима и уэрам, 5

ТЕЛЕФОНХЭР: редактор изульящихым, секретарим - 42-56-19; редактор изульящихым и клуэдэххэм - 42-63-64, -04-85-54, 06-0-33; жуулаг секретарым - 42-23-82; секретариатым - 42-22-86; коражы - 42-22-86; коражы - 42-22-86; коражы - 42-23-86; коражы - 42-23-86; коражы - 42-23-86; коражы - 42-23-86; обозревателхэм - 42-22-88; секретариатым - 42-22-84; комимотер Ізпатіэм - 42-26-41; сурэттехьм - 42-75-78.

Теддзэ тхыгъэхэм къыщыхыа бямігъэхэм, къыща1эта Јухугуэухэм я пэжагъымк1э ахэр эыгтахэм носу жэуан яхь. Ангорхэмэр эердакцэмэр я 1/хэу ситьмк1эр ээгсхэу ээнмгу щытъъмы. Таастыр 15 тезыдзахэм яхуэхьыныр и пщэ дэлъщ КъБР-м

Щэкүүэгъүэм и 19-м ди газетым тета псалъэзэблэдзым и жэүапхэр

Ек/уэк/ку 7 / Хыурма, 8. Хъыдзадж, 9. Дыгъужь, 4. Локъум, 5. Пашты, 6. Муд-Сату, 10. Жъым, 11. Тхъобаэ, 13. Хъэльуэ, 19-14. 25-0, 14. Лы. 16. Хугу, 17. Бадж, 18. Гъ. Шую, 2. 2. Аму, 24. Тош, 26. Быдж, 27. Быд, 28. Лы. 29. Тут, 30. Мы. 31. Сом. 33. Поысс, 23. Узгар, 24. Тутын, 25. Уудана, Кын, 34. Тър, 35. Науч, 39. Ткъужь, 42. 32. Мыл, 33. Кыш, 36. Тхъу, 37. Тхъэм-Кызжият, 44. Чэшана, 46. Уае, 48. Пхыр, 13. 38. Кырм, 40. Уш, 41. Хызкызырш, 49. Жызум, 50. Кипр. Къехыу: 1. Пхъуантэ, 2. Къумахуэ, 3. Емуз.

42

Газетыр Із тезыдазамі язуахынім рі шір дагың к кыс-федерально пощт эпіншібішыт-казман зі пуправлены. Тезь: 76-01-28, 76-01-10

Газетыр 1994 тьэм мэккрауаткузмі н 14-м Печатым и хунтынімтьэр хэхуанымымід Кэзбэрадей-Балькьэр щіынальо јузхущіалізм №1-005-эм щізту ятхащ. За интьэсым газетыр 250-рэ къыдокі.

«Тетраграф» ООО-м щытрадзащ. КъБР, Налшык къалэ, Лениным и уэрам, 33

Мы къвідэкІыгъуэм елэжьахэц; жэуап зыхь секретарым и къуэдэз ЦыпыхІ Соня, редактору Жыласз Заубоч, корректорхэу Афэ Тамарэ (1, 2-нь нап.), ПхытТыкІ Азы-мут (3, 4-нь нап.), КомытотерЫ газаным и теплъэр ящіащ Доп Маринэ, Ныр Саццэ, Щомахуэ Маринын, Мятахэуэ Анжелэ, су-рэткэм елэжьар Бицу Жаннэш.

рэнкжы елэжьар Бицу Жанизиц.
Номерыр «Адыгэ исальзы» и компьютер
БиатТэм цагъзхыззыраци.
Газетым Тэ традэм хуейнц сыхлэт 20-м,
щытэразра сыхлыт 20,00-рцц.
Индексыр 51531 • Тираж 3.424 • Заказ №1786

Еджагъэшхуэ цІэрыІуэ, дунейпсо мыхьэнэ зиІэ къэхутэныгъэхэр езыгъэкІуэкІа

Къумахуз

Nº229 (23.387) ●

2016 гъэм щэкІуэгъуэм (ноябрым) и 26, щэбэт ОТхьэмахуэм тхуэ къыдокІ О И уасэр зы тумэнщ О adyghepsale.ru

Лъэужь мыкІуэдыжын

Блэкіа ліэщіыгъуэм и 70 гъэхэм, 80 Блякіа лізщіыгъуэм и 70 гьэхэм, 80 гьэхэм я пэщіэдзэм Къумахуэ Мурадин къихутауэ, иужькіэ игъэунэхуауэ щытащ бгъузэрыкіуэ шіыкізу кристаллым хаутіыпщхьэ, псынщіэ дыдзу къэзыльэтыхь электронхэм нур лізужьыгъуэщіэ къахэбзиикіыу зэрыщіидзэр. Атіэми, кристаллым къыщыхъухэр куэдкіз нэхъ «жыіэдаріуэш», синхротрон абрагъуэхэм къагъэщіхэм нэхърэ. «Къумахуэм и эффект» зыфіаща дунейпсо щізныгъз унэтіыныгъэщізм къежьапіз хуэхъуари аращ.

МЗИК ныбжьыщізм и Іуэхур даІыгъащ СССР-м Щізныгъзхэмкіз и академием и вице-президент Велихов Евгений, МКъУ-м и ректор, академик Хохлов Рем, Пениным и цізр зезыхьз саугъэтым и лауреат, профессор Фирсов Олег сымэ, нэгъузщіхэми. Мурадин и къзхутэныгъэм теухуауэ къеупщіхэм яжриізрт: «Іузхум хэзыщіыкіхэм къагурыіуэн папщіз, гугъу дыдзу щымыт формулахэм дэщіыгъужын хуейр сатырищ къудейц».

дыдэу шымэн формульээм дэцгыг эужыг хуейр сатырищ къудейщ». XX лізщіыгъуэм и 80 гъзхэм Мурадин иригъэкіуэкіауэ щытащ зихуэдэ щымыіэ нэгъуэщі зы лэжьыгъэшхуи. Абы къи-гупсысащ икіи зэхилъхващ рентген-нейтрон нурыр къэзыгъэ урыщ з Іэмэпсымэмрэ ар къэбгъэсэбэп зэрыхъуну Іэмал-

мэмрэ ар къэогъэсэоэп зэрыхъуну Ізмал-хэмрэ. «Къумахуэм и оптикэ» е «Къума-хуэм и линзэ» зыхужа!з Ізмэпсымэр къыщежьари абы щыгъуэщ. 1991 гъэм РСФСР-м и Правительствэм и унафэк!з Мэзкуу къыщызэ!уахауз щытащ дунейпсо статус зи!з Рентген-оптикэ ин-ститут. Абы иунафэщ!у ягъэувар Къумаху-Мурадинш. А Іуэхущ!ап!эм къыщагупсыса рентген-нейтрон оптикэмрэ технологием-рэпромышленностыми!энат!экуэдык!ейм ноби къыщагъэсэбэп, къалэнышхуэхэр щагъэзащІэ.

щагъ защі з.

«Къумахуэм и эффект», «Къумахуэм и оптикэ» къзхутэныгъ эин дыдэхэр зи іздакъ эщізкіым и ціэр дуней псом щыіуащ, къ эрал куэдым щыі з щізныгъ з академиех м «Щіыхь зиі з и академик», абыхэм я еджапіз нэхъыщхь зхэм «Щіыхь зиі з и профессор» ціз лъапізхэр къыщыхуагъ эфэщащ, Урысейм Щізныгъ эхэмкі з и академием и диплом, медаль зыбжан з къратащ, илъ зе 20-м щінгъукі з "Radiation Effects and Defects in Solids» дуней псо журналым и редактор нэхъыщхъ з къулыть з замутельня змяленых змяхам. журналым и редактор нэхъыщхьэ къулы-къур зэрихьащ, къигупсыса Іэмэпсымэхэм псори эзхэту патенти 150-рэ къышратащ къэралхэу: СССР-м, Урысей Федерацэм, Белоруссием, Украинэм, Къэзахъстаным, Германием, Инджылызым, Франджым, Швейцарием, США-м, Канадэм, Китайм, Японием, Кореем, Малайзием, Индием, Австралием, ЮАР-м, нэгъуэщІхэми.

КЪУМАХУЭ Аслъэн.

АдыгэлІ щэджащэм и вагъуэр ноби маблэ

Белорус къэрал университетым и физикэ факультетым и аспирантурэм сыщіэсу, сэ 1972 гъэм пкъыгъуз зэмылізужьыгъуэхэм ионно-нур бзийхэр щытрагъапсэкіэ я щытыкіэм зэрызихъуэж щіыкіэм щыгъуазэ зысщіырт.

ИССЕРТАЦЭМКІЭ си шіэныгъэ унафэщіыр а еджапіэм ПИССЕР ІАЦЭМКІЭ си щізныгъз унафэщіыр а еджапізм пкъыгъуз быдэхэм я физикэмкіз и кафедрэм и унафэщі, доцент Гуманский Георгийт. А еджагъзшхуз гъузэзджэр урыс эммигрантхэм я унагъуэм къыщалъхуат, Чехословакием и къалащхъэ Прагэ дэт университетыр къиухат, Совет Правительствэм и къыхуеджэныгъэкіз 60 гъэхэм СССР-м къигъэзэжат, и унагъузр и гъусэу. Абы и унафэм сыщізту сэ, жъы хъуз урысей электрон микроскопыр и лъабжъзу, Белоруссием нэхъапэм щымыlа ІэмэпсымэщІэ - килоэлектронво-льт пщІы бжыгъэкІэ ионхэр езыхужьэ ускорителыщІэ - къэзгупсысри зэхэзгъэуват.

гупсысри зэхэзгъэуват.
Зи гугъу тщіы унэтіыныгъэмкіз дунейм щыпашэр Мэзкуу къзрал университетымрэ Атом энергиемкіз институту Курчатов Игорь и ціэр зезыхьэмрэт. Псом хуэмыдэу, сэ сыкіэльыплыырт иужькіз си доктор диссертацэм и оппонент хъуа, профессор, Лениным и ціэр зезыхьз саугъэтым и лауреат Фирсов Олег и теорие лэжьыгъэхэм, пкъыгъуэ быдэхэм хаутіыпщхьэ ионхэм яфізкіуэд къарур зыхуэдэм теухуахэм. Мурад быдэ сщіащ Мэзкуу сыкіуэу Фирсов Олег къзэтъуэтыну икіи ар си етіуанэ щіэныгъз унафэщі схуэхъуну сельзіуну. Алхуэдэуи сщіащ — мафізгум ситіысхъэрым, щыхьэрым сыкіуаці. Мэзкуу къзрала иниверситетым сэ къзышызжаїаці.

сыкІуащ. Мэзкуу къэрал университетым сэ къыщызжаІащ Фирсовыр Атом энергиемкІэ институтым зэрыщылажьэри, Свикуаці, мізуку кызуку кызуку кызычукаці, мізуку кызычуку кызуку кызычуку кызычуку кызычуку кызычың абы семинархэр зэрыщригъэк уэк (ри. Пщэдджыжьым жьыуэ зысмызуахыри, МКъУ-м сык (уащ. Пырхьуэ к (ыхышхуэм к (эрыльхый арынгъэ-кый арынгъэ кый арынгъэ семинархэр зэрышрек (эм. Сык уэк (ыхышхуэм к (эрыльхый арынгъэ семинар эрындек (уак уэк (эм. Сык уэк (эм.

щіалэ къудан. Щабэу къызэрызэпсалъэр къызэрызгурыіуэу, си гур псэхужащ икіи жесіащ зыщіыхуэзгъазэм и щхьэусыгъуэр, Фирсовым къыхуэсхьа тхыгъэри езгъэлъэгъуащ. Езыми зыкъызигъэцІыхуащ - Къумахуэ Мурадин Ізбубэчыр и къуэ. Славянхэр апхуэдэ цІэ фІэщыкІэхэм демысами, сэ абы а и псалъэхэр игъащізкіз сщымыгъупщэжыну сигу къинаш. Къумахуэр арэзы хъуащ диссертацэмкіз си унафэщіхэм языхэзу щытыну икіи сызэлэжьыпхъэхэр къызигъэлъэгъуащ. Жыс!энщи, абы и унафэм щ!эту езгъэк!уэк!а къэхутэныг гъэхэр иужьк!э лъабжьэ яхуэхъуащ си кандидат, доктор дис-

гъэхэр иужьків лъабжьэ яхуэхъуащ си кандидат, доктор дис-сертацэхэм.
Мазэ дэкіри, сэ аргуэру Мэзкуу сыкіуащ, Мурадин и деж сыщеджэну. МКъУ-м и студент си гъусэу пщіэків къэт-щта фэтэрым мазитіків дыщіэсащ. А піальэм къриу-быдэу си егъэджакіуэм университетым и общежитым пэш къыщысхуіихаш. Ядернэ физикэмків щіэныгъв-къхутакіуэ институтым и библиотекэм дыщылажьэрт. Къумахуэм и унафэм щіэту сэ хэзгъахъуэрт щіэныгъвм щызиіз зэфіэкіым.

1976 гъэм Мурадин къытрыригъэдзащ лэжыыгъэ ин дыдэ - «Къумахуэм и нур» иужькіэ зыфіащар. А зэманым

дыдэ - «Къумахуэм и нур» иужыкіз зыфіащар. А зэманым къыщыщіздзауз дунейм щыіз ускоритель псоми ар зищіысыр щызэхагъэкіыу хуежьащ. Ауз, тізкіу сикіуэтыжынщи, 1974 гъэм, Мурадин къыздэізпыкъуурэ, си кандидат диссертацэр пхызгъэкіауэ щыташ. Зэгъусэу дызэдэлэжьэн папшіэ, ар Минск куэдрэ къакіуэрт. Мурадин и доктор диссертацэр 1975 гъэм, ехъулізныгъз ин дыдэ иізу, щыпхигъэкіари Белорус къэрал университетым и щізныгъэ советращ. Къыхэгъэщыпхъэщ Къумахуэм и іузхур сыт щыгъуи тыншу дэкіыў зэрыщымытари. Абы къефыгъуэхэри, къеныкъуэкъухэруар щыівт... 1979 гъэм си егъэджакіуэмрэ сэрэ дызэгъусэу къытред-

къефыгъуэхэри, къеныкъуэкъухэри щы́Іэт... 1979 гъэм си егъэджакіуэмрэ сэрэ дызэгъусэу къытредгъэдзащ ди деж и мызакъуэу иужькіз США-ми къыщыдагъэкіа монографие телъыджэр. Дауи, абы екъэліа лэжьыгъэм и «фіыпіэр» Къумахуэ Мурадинт зыфізыгъэкіар. Гукъэкіыжхэр куэд мэхъу. Къумахуэм Нобель и саугъэтыр къратыну тізунейрэ къагъэлъэгъуауэ щытащ, арщхээкіэ льэлэшхьэпо зэмылізужыгъуэхэр зэран къыхуэхъуащ. Абы щхъякіз къэмынэу, Мурадин яхыхьащ XX - XXI лізщіыгъуэхэм я физик акъылыфіз дыдэхэм я автъуэбэм. Дэ, абы и гъэсэнъям, ди къалэнщ ди егъэджакіуэм кикі ди ныбжызгъум и къзхутэныгъэхэм пытщэну, абы и ціэр зэи ящыдмыгъэгъупщэну. Сэ къызолъытэ адыгэ льэпкъ акъылыфіэр езым и къуз гъуззаджэм иригушхуэн хуейуэ. и къуэ гъуэзэджэм иригушхуэн хуейуэ.

КОМАРОВ Фадей,

Белоруссием ЩІэныгъэхэмкІэ и лъэпкъ кадемием и член-корреспондент.

Зыпэрыхьэ Іуэхум куууэ пхырыплъыфырт

Ар сэ япэу щысльэгьуар, Кьэбэрдей-Балькэр кьэрал университетым къэкlуауэ, математикэм и Іэмалхэр теоретикэ физикэм къызэрыщагъзсэбэпым теухуауэ иригъэкlуэкlа и лекцэхэм сыщыщІэсам щыгъуэщ. А лъэхъэнэм 4-на курсым сыщІэст. Илъэс нэхъ дэмыкІыу, Уэрсей Тимуррэ сэрэ, диплом лэжьыгъэхэр щыдгъэхьэзырыну, Къумахуэ Мурадин щылажьэм дыкІуащ. Апхуэдэу дэ дыкъыщыхутащ Ломоносов Михаил и цІэр зезыхьэ Мэзкуу къэрал университетым Ядернэ физикэмкІз и щІэныгъэ-къз-хутакІуэ институтым. хутакіуэ институтым.

МУРАДИН и гупыр а зэманым зэрыхъур ціыху зыхыблт. Абыхэм ящыщ дэтхэнэри хьэзырт къыддэІзпыкъуну. Сигу Іэфіу къйнэжащ а льэхъэнэм Къумахуэм МКъУ-м щригъэкіуэрт Іуэхущіапіз зэмылізужьыгъуэхэм щылажьэ физик куэд. Си диплом лэжьыгъэм теухуау сыкъыщыпсэльауэ щытащ релятивистскэ электронхэр кристаплхэм щыхаутіыпщхьэкі в къахэбэйикі нурым ехьэліа-уэ 1980 гъэм и накъыгъэм Іуащхьэмахуэ лъапэ щрагьэкіуэкіа Япэ дунейпсо конференцым. Ар си япэ утыкушхуэт. Згъэхьэзыра докладыр теухуат професор Оцуки (Васедэ университет, Токио) и гъэпсыкіэр (теориер) къыщигъэлъэгъуа и моделым. Езы еджагъэшхуэри, хьэщіэ лъапізхэм яхэсу, пэшым щізсти, упщізхэмкіз сыщіагъанэрт. Илъэс 20 дэкіа иужь,

сэ профессор Оцуки сыщыхуэзэжащ Токио щригъэк уэк layэ щыта и семинарым. Абы и гъэсэн Ниттэ

гъзкузказуэ щыта и семинарым. Аоы и гъзсэн ниттэ Хидео абдежым ныбжьэгър къыщысхуэхъуащ. Ди университетыр къззуха иужьк!э, МКъУ-м и физфакым и аспирантурэм сыщ!этІысхьэну, абы къыдэк!уэуи Къумахуэм сыдэлэжьэну мурад быдэ си!зу Мэзкуу сык!уауэ щытащ. А зэман дыдэм ири-хьэл!зу, 1980 гъэм и бжьыхьэм, Мурадин щылэжьэну ягьэк/уащ Атом энергиемк/э институтым, Курчатов Игорь и ціэр зезыхьэм. МКъУ-м зэрыщымыіэжым кырзік/кі, Къумахуэр академик Велихов Евгений елъзіуащ щіэныгъэ унафэщі схуэхъуну. Икіи сэ сыщіэтіысхьащ академикыр зи унафэщі, атом физикэмрэ электрон къэхъукъащіэхэмк/э кафедрэм и аспирантурэм.

Мурадин зыпэрыхьэ Іуэхум куууэ пхрыплъыф, къэхъунур зыхэзыщіэ, зихуэдэ щымыіэ теоретик акъылыфіэт, езым и къэхутэныгъэхэр гъэунэхунми гултыта ин хумщіырт. Адыгэлі щаржащэм къызэригьэлэша уней институтым и продукцям. технолоягъэкІуащ Атом энергиемкІэ институтым, Курчатов

гъэпэща уней институтым и продукцэм, технологие лъагэ зи!эм, дуней псом щ!эупщ!эшхуэ щигъуэтаг. Езыр сыт щыгъуы щхьох зымыщ!эт, жыджэрт, хузэф!эк!ымк!э дэтхэнэми дэ!эпыкъуну хъэзырт.

ХЪУЭКІУЭН Мурат, КъБР-м щіэныгъэмкіэ щіыхь зиіэ и лэжьакіуэ, физико-математикэ щіэныгъэхэм я доктор, профессор.

$m{\Lambda}$ ъагапf Iэ

Блэкіа ліэщіыгъуэм гъэхэм я етіуанэ зэхуэдитіым физикхэм дуней псом жыджэру щрагъэкіуэкіыу щіадзащ пкъышраі эктуэктыу цтадзац іткыстьуэ быдэхэм шымыщ ионхэр шыпхагъэкікіз (ионная инплантация) къзунэху ізухугъузэр зыхуэдэр джыным пышіа къэпшытэныгъэхэр. Щіэныгъэліхэр ліэщіыгъуз блэкіам и 20 гъэхэм я пэшіэдээм Резерфорд Эрнест иригъэкіуэкіагъэужьыным яужь итт.

Пъзужьыным яужь итт.

Аль Эхьэнэхэр Кьумахуэ Мурадин Ізбубэчыр и къуэр зэбгьэпщэн щымынэ еджагьэшхуэ акъыльяфізу зэрыщытыр. Абы апхуэдизу щіз куэд зи гугъу тщіы ізнатізм зэман кізщіным къриубыдзу къыщызэімхати, ар хъуащ езыми и Хэкуми я щіыхьыр хуасжыў зыізта икій дуней псом къыщацыху физик цізрыіуэ.

Кэумахуэ Мурадин кышальхуа щіынальэм япэ дыдзу сыщыщыіар 1981 гызращ. Абы щыгыуэщ академик Вавилов Викторрэ Къумахуэ Мурадинрэ іуащхьэмахуэ льапэ и Чегет хуейм ион инплантацэмкіз школ къыщызэрагьэпэщауэ щытар.

хуейм ион инплагнацымизэ школ къыщызэрагъэпэщауэ щытар. Совет еджагъэшхуэхэр еджа-пlэм къекlуалlэ щlэныгъэлlхэм я лекцэхэм къащыхуеджэрт. А зэманырщ сэ гу щылъыстар Бахъсэн и псыхъуащхьэр зэры-

дахэ дыдэм. Накъыгъэ мазэм Чегет и джабэ нэкlухэм лыжэкlэ къышыджыхьаш, уэсым дыхэту

кышыджыхыащ, узсым дыхэту дыгьэ зыщедгъзуащ. Ахэр сэ ээи сигу ихужынукъым. Прикладной физикэмкіэ щіэныгьэ-къэхутакіуэ институту Минск кьала дэтым 1985 гъэм сэ езгъэблэгъауэ щытащ Канадэм и ядернэ лабораторэхэм щылажьэ дэвис Джон, ион инплантацэм триухуа и лекцэхэм къыщеджэн папщіэ. Мурадини жыджэру хэтащ ильэс куэдкіэ игъэныб-жьэтъуа Дэвис Джон и щіэныгъэ семинархэм. Германием и Дрезден къалэм 1999 гъэм щекlyэкіа «Intern. Conf. IonBeamAnalysis-14» конференцым физик ціэрыіуэ Дэвис Джон,

цым физик ціэрыіуэ Дэвис Джон аргуэру зэ сыщыхуэзэжам, къызжиlауэ щытащ мыпхуэдэ пса-лъэхэр: «И купщlэкlэ, къызэщlиу-быдэ и лъэныкъуэкlэ къэхутэны-гъэ нэхъ ин дыдэхэм я махуэгъэ нахъ ин дыдахэм я махуэ-гъэпсыр щызэхэслъхьэм, Урысей къралыгъуэми дуней псоми цјэрыјуэ щыхъуа, зи къзухьыр лъагэ, зи гупсысэкіэр куу щјэны-гъэлі щэджащэхэм Къумахуэ Мурадин яхэзбжэри, «К» хьэр-фым пэзбжу «Къумахуэм и нур» зъфіациа мстуаци» зыф Іащар истхащ».

Къумахуэ Мурадин Совет Союзми дуней псоми я еджа-гъэшхуэ нэхъ ин дыдэхэм ящыщщ. Абы щ эныгъэм къыщигъэна лъэужьыр зэи кІуэдыжыну

ТАШЛЫКОВ Игорь, физико-математикэ щІэныгъэхэм я доктор, Белорус къэрал педагогикэ *университетым и профессор*

УафэхъуэпскІым хуэдэ

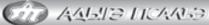
Си дежкіз профессор Къумахуз Мурадин зыри пзмыплъауз, хуабжь нуру узгум къыщылыда уафэхъуэлскіым хуэдэщ, а цэнтээш уэра еджагъэшхуз куэдыкійм ноби тегъэщіапіз ящі. Абы и щыхьэтщ, Къумахуэм и унэціэм 1991 гъэм къыщыщізда журналым къытехуа 18-мрэ узэрыщрихьэлІэр.

ПРОФЕССОР Къумахуэ Мурадин зэфіигьэкіам теухуауэ «Аналитическая химия» журналым зэпкърыхауэ щьте псэлъыхьащ абы и редактор нэхышдхэ, академик Золотов Юрий. Тхыгъэм и кірух пычыгтууар къэтхыынц; «Поликалпиляр оптикэмрэ абы пышІа Іэмэпсымэхэмрэзэригъэхьэзырар, шэчхэмылъу, къэплъытэ хъунущ иужьрей илъэс 20-м къриубыдэу аналитикэ-рент-ген техникэм и ІэнатІэм къыщахьа ехъулІэныгъэ нэхъ ин дыдэхэм ящыщу».

РЕВЕНКЭ Анатолий, Монголием и Лъэпкъ университетым щІыхь зиІэ и профессор, техникэ щ/эныгъэхэм я доктор.

Жыжьаплъэм и зэфіэкіыр

1974 гъэм гъатхэ кlасэу сэ Мэзкуу къэрал университетым ядерна физикэмкlэ и кафедрэм и аспирантурэм сыщlэтlысхъащ. Лэжьэн щlэздза къудейуэ, си хэку Алыджым эзхуэхкlыныгъэ инхэр къыщыхъуащ. «Полковник фіьщlэхэм» я хунтэ тлъатъу мыхъур трахуащ. Аспирантурэр къэзуха иужькlэ, си унагъуэр Мэзкуу къыдэзнэри, 1974 гъэм и гъэмахуэм илъэсибл енкlэ сыздэщымыlа силъахэм этъэзэжащ. Мазэ зыбжанэкlэ дээм къулыкъу щысщlащ. Тlакly сылэжьа иужь, 1975 гъэм и бжыхьэм аргуэру Мэзкуу къэзгъэзэжащ, еджэным щыпысщэну.

МАЗЭ зыбжанэ дэкlауэ зыхэсціащ щытыкіэ гугъу сызэритыр. Диссертацэм серэжыын хуейт, арщхьожіэ зыри къызэхъуліэртэктым. Темэр ри къызэхъул/артэкъым. Іемэр схуэзэпкърыхыртэкъым. Ап-хуэдэу щыхъум, сэ зыхуэзгъэ-защ си щјаныгъэ унафэщі про-фессор Романовский Евгений. Абы, куэдрэ мыгупсысэу, щјаны-гъэхэм я доктор ныбжьыщја Къумахуэ Мурадин сыдэлэжьану къысучитъэлъэстычии.

Къумахуэ Мурадин сыдэлэжьэну къысхуигъэлъэгъуащ.
Сэ сщ!эртэкъым Романовскэм жэуапу естынур. Дауи, сэ япэхэми Мэзкуу къэрал университетым Ядернэ физикэмк!э и щ!эныгъэ-къахутак!уэ институтым и пырхъуахэм Къумахуэ Мурадин сыщрихъэл!ат. Ат!эми, мурадин сыщрихызнат. Атыми, абырэ сэрэ зэи дызэпсэлъатэ-къым. Сыхуэзэным сытегушхуэсытемыгушхуэми, нэгъуэщ! хэ-кыпіэ сиізтэкъым. Арати, сэ зэзгъэціыхуащ си гъащіэ псом лъзужьышхуэ къыщызыгъэна

. зэманым щІэныгъэ журналхэм къытехуак!эт мэскъал-хэм къахэбзиик! нурым теу-хуауэ Мурадин игъэхьэзыра и хуауэ Мурадин игъэхьэзыра и япэ тхыгъэхэр. Абы теухуауэ абы къихутахэр СССР-м и мызакъузу, дүней псом гъэщізгьуэн щащыхъуат. Мы јуахум институтми, нэгъуэщі щіэныгъэ јуахущіапізхэми, журналхэми жыджэру щытепсэльтыхырт, апхуэдэхэм деж зэрыхъу хабээных густьерація. щи, гупсысэщІэ-гъэпсыкІэщІэм (теориещІэм) и телъхьэхэри ар

зымыдэхэри.
Зи гугъу тщІы Іуэхугъуэхэм хуэдэхэр къыщекІуэкІ зэмант Мурадин и гъусэу сэ си диссертичества и придагазара. мурадин и гъусзу сз си диссертацэм елэжьын щыщіздадар. Япэщіыкіз си дежкіз псори щізт, алъандэрэ сыщылэжьар ядерны физикэм пэгъунэгъу унэтіыныгъэхэрати. Арщхьэкіз, Мурадинрэ абы и лэжьэгъу мкіи и ныбъясть у Белошицкий Владимиррэ къыздэіэпыкъуурэ, я чэнымашками архадими архадими архадими архадими архадими архадими архадими. джэщхэри зыхэслъхьэурэ, къзув къалэнхэм псынщІзу сахэзэ-

Дэ делэжьырт Къумахуэм и теориер нэхъри гъэкlyэтэным.
Іуэхум ехьэлlа лъэныкъуэ куэдкlэ дыщызэдауи къэхъурт. Пооми кlыхьу дытепсэлъыхыырт.
Иджыпсту хуэдэу сощјэж Мурадин хуабжьу жыжьаплъзу,
нэхъыщхьэр сытым щыгъуи
къыхуэбъцру зэрыщытар.
Институтым щекlyskl семинархэмрэ профессор Тулиноным къызэригъэлэщ конференцхэмрэ Къумахуэм и гупсысэм дыкъыщышхьэщыжын
хуей хъурт. Ауэрэ теориещізм
гъуэгу игъуэтащ икlи физик
куэдыр абы «Къумахуэм и бяйкуэдыр абы «Къумахуэм и бяй-Дэ делэжьырт Къумахуэм и

куэдыр аоы «къумахуэм и озий-кіз» еджэ тыраш. Арати, си гъуэгугъэлъа-гъузм и фіыгъэкіэ, сэ щіэны-гъз насым сыкъыхэхуташ, Хуаб-жыу сфіэфіу сигу къызогъз-кіыж дыщызэдэлэжьа илъэ-силдыр. Пом. Хуамыражу кыж дыщызэдэлэжьа ильэ-сиппыр. Псом хуэмыдэжу сыщогуфіыкіыж лэжыгъэшхуэ щызэфіэдгъэкіхэми зыдгьэп-сэхуфу, дызэдэуэршэрыну зэ-ман къэдгъуэтыфу зэрыщытам. Сэ куэдрэ сыкіуэрт Мурадин и унэм, и псэупіэм. Щіэны-гъэм къыдэкіуэу, дэ абы

дыщытепсэлъыхьырт джым, Къэбэрдей-Балъкъэрым я Іуэху зыІутхэм. Абы щыгъуэ сэ къэсцІыхуащ зэрыщыІэр нэхъапэм сымыщіэхха адыгэ лъэпкъыр. Езы Къумахуэм и къе-кіуэкіыкіами щыгъуазэ сищіащ.

ГуащІэмрэ жэуаплыныгъэмрэ

70 гъзхэм я кізухым, Къумахуэм и теориер дунейм къыщытехьам, ар пхыгъзкынымкіэ щіэгъз-къузн лъэщ хъузузэ щітач СССР-м Щіэныгъзхэмкіз и ака-СССР-м Щіэныгъэхэмкіэ и ака-демием и вице-президент, Атом энергиемкіэ институтым и унафэщіым и къуэдаз Велих хов Евгений. Абы къалэнышхуэ игъэзэщіащ Къумахуэм и тео-риер къегъэльытэнымкіэ икіи «Комсомольская правда» га-зетым СССР-м Щіэныгъэхэм-«комсомольскан правда» за-зетым СССР-м Щэныгъэхэм-кlэ и Академием и президент Алексадров Анатолий абы теу-хуа и интервьюр къытрыригъэ-дзэнымкlэ. Иужьрейм хэтщ ака-демикым и псалъэхэр: «Сэр-кlэ гуапэщ ди деж, Совет Союзым, Мэзкуу къэрал универ-ситетым щылажьэ физик щlа-лэ Къумахуэ Мурадин зэщlэуза-да мэскъалхэм къахэбэиик! нур лlэужьыгъуэщlэм и гъэпсык!эр къызэрихутар къыхэзгъэщыкъызэрихутар къыхэзгъэщыну. А унэтыныгъэр радиоэлектроникэм зиужьыным хуабжьу хуэщхьэпэну къызолъытэ». Апхуэдэ псальэхэм дэ псоми гужыдэж ин къыдатащ. Атіэми, дэ мыгувэу къытіэрыхьащ Къумахуэм и къэхутэныгъэр

ми, дэ мыгувэу къытгэрыхьащ Къумахуэм и къэхутэныгъэр зэрыщыпкъэм щыхьэт техъуэ хъыбарыфіхэри. Зэман дэкіри, Мурадин мурад ищіащ мы іуэхум теухуауэ япэ союзпсо конференц къызэритьэпэщыну. Дэ, дауи, ар быдэу дэтіыгъащ. Конференцыр 1980 гъэм и накъыгъэ мазэм и кіххэм захуалсярыну ли гугъащ. Сотвэм и накъы в мазэм и кізхэм зхуздітэсьніну ди гугъащ. Со-вет Союзым и щіэныгъэліхэм я мызакъузу, абы къедгъэблэгъат къэрал зэмылізужьыгъузхэм я еджагъэшхуэхэри. Сэ къызэгъэпэщыныгъэ јузху

хэм күүүэ сыхэтакъым, си диссерхэм куууз сыхэтактым, си диссертацэр щызгтэхизээнр лъэхтьэнэм ирихьэліати. Ар хуззащ Мурадин профессор ціэр ктышыфіаща зэманым, сыщымыуэмэ, сыриетхузанэ аспиранту зэрыщытам ктыхэківу. СССР-м Щіэныгъэхэмкіэ и академием и президентым ктымистылатырум Кы тым къыхуигъэлъагъуэри, Къу-махуэр щылэжьэну кlуэгъат Атом энергиемкlэ институтым, Курча-тов Игорь и цlэр зезыхьэм.

Си диссертацэр щынхыз-гъэкным, Еджагъэшхуэ сове-тым яхэсащ си адэри, коммунист партым и ветераныр, Алыджым и лъэхъуэщхэмрэ јуэщхэмрэ шыпхызпартым и ветераныр, алыджым и льэхьуэщхэмрэ іуэщхэмрэ ираубыдэу ильэс куэд щызыгьэкіуар. Иужькіэ абы Мурадин фіьщіэшхуэ хуищіауэ щытащ, къызэрыздэіэпыкьуам папщіэ. Іуащхьэмахуэ щекіуэкіыну конференцыр къоблагьэрт икіи хамэ къэлалахам шыш шізныгьаліхар.

къэралхэм щыщ щІэныгъэлІхэр къэкІуэным дыпэплъэрт. Дауи, къытхуеблэгъэн хуейт ГДР-м щыщ, Мурадин и гъэсэну икІи и лъэжьэгъуу илъэс куэдкіэ къыдекіуэкіа Ведель Райнер. Къэкіуэн хуейт США-ми, Япониеми я еджагъэшхуэхэр.

ми я еджагъэшхуэхэр. Аршхьэкіэ, хьэщіэхэр къэсын илэ, дыпэмылгызхауэ, дэ къэтщіащ Мурадин конференцым хэтыну икіи хамэ къзрал кыну еджагъэшхуэхэм ящыщ гуэрми епсэлъэну хуит зэрамыщіар. А зэманыр гугьут. За-уэ щіыіям и гуащіэгъуэт. Совет-американ зәхущытыкізхэр псом хуэмыдэжу ткіми хъуат советыдзэхэр Афганистаным ираща иужькіэ. США-м щыщіадзащ «вагъуэ заухэр» жыхуаіэм зыхуагъэхьэзыру. А лъэхъэнэм куэдым къалъытэрт Къумахуэм и къзхутэныгъэр бий зыкъыткуэдым къалъытэрт Къумахуэм и къэхутэныгъэр бий зыкъыт-хуэзыщахэм зауэ хуэ!ухуэщ!э и лъэныкъуэхн!а къахуэтъэсэбэлын-к!а шынагъуэ щы!ау.
Къэк!уа хьэщ!эхэм яжет!ащ Мурадин сымаджэу. Ежьэжыху-к!и алхуэдэу «щытащ». Пэжым и хьэтырк!э къыхогъэщылхъэщ, алгрей пъэныкуэли».

и хьэтыркіз ктыхэгтыцыпхъэщ, «адрей лъэныкъуэри» Ізсэу къызэрыщІзмыкІар. ИужькІз сэ къызжаІзжащ хьэщІзхэм ящы-щу сэ куэдрэ сыздэуэршэрар, ди бзэр имыщІз хуэдэу фэ зы-тезыгъзуар, ежьэжын ипэ уры-сыбаз къабазокІз къэпсэлъэжауэ зарышытар. зэрыщытар.

зэрыщытар.
Мыгувэу си хэкум згъэзэжащ, зэпымыууэ сыщыпсэуну. Мурадинрэ сэрэ зэгъусэу едгъэкіуэкіа лэжыптээм и фіыгъэкіэ, мазэ зыбжанэ нэхъ дэмыкіыу Афины къалэм дэт университетым лэжьэн щыщізэдащ, иужькіэ профессор, иіэр кътинисти! лэжьэн щыщізздащ, иужькіз профессор ціэр къыщысофіащи. Зэман дэкіри, сэ аргуэру Іуащхьэмахуэ лъапэ сыкъз-кіуауэ щытащ, ипэкіэ зи гугъу

кіуауэ щытащ, ипэкіэ зи гугъу ныфхуэсщіам хуэдэ и зи чэзу конференцым сыхэтыну. Иджы мыбы псори щынатуэщіт. Мурадин а зэіущіэм хэта къудейкъым, атіэ «Къумахуэм и эффектым» тепсэльыхыну къыщызхуэса псоми егъэлеятуа пшіашхуа къыхуащіыт Са къыщызэхуэса псоми егъэлея-уэ пщ|эшхуэ къыхащ|ырт. Сэ абы а зэ|ущ|эхэм сытым щы-гъуи сыздишэрт, сызыбгъу-ригъэтіысхъэрти, псоми сари-гъэц|ыхурт, и гъэсэну, и лэжьэ-гъуу сыщигъэ|урт. Гу лъыстат, еджагъэшхуэм пщ|эрэ щ|ыхьрэ зэрыхуащ|ыр кърагъэлъэгъуэну, адыгэхэм, балъктъэрхэм къахэк|а гуп щхьэхуэхэр абы и деж зэпымыууэ къызэрык|уахэми. Абы лъяндэрэ илъэс куэл

зэ́пымыууэ къызэрыкіуахэмий Абы лъандэрэ илъэс куэд дэкіаш. Дунейм куэдым зыщильуэжащ. Мурадинрэ сэрэ ди щіэныгъэ гъуэгухэр зэхэкіаш, ауэ сэ зэи сщыгъупщэнукъым абы дескъэкіа гъэхэр, а ліы іущым сызыхуиущийуэ щытахэр: лэжьыгъэр фіыуэ лъагъун, гуащіафіэу щытын, уи мурадым ульэіэсын папщіэ жэуаглыныгьэ паэльын зэрыхуейр, нэгъуэщіхэри. Сэ сыт щыгъуи сыкіэльыплырт абы и къэхутаныгъэхым. Икіи абыхэм я къэхутэныгъэхэм. Ики абыхэм я мыхьэнэр сыкъэзыухъуреихьхэм зэрагурызгъэlуэным сыхущlэ-

къурт. Къумахуэ Мурадин пасэу дунейм ехыжащ. Ар ди!эжамэ, урысей, дунейпсо щ!эныгъэм иджыри куэд хуищ эфынут. Ауэ псэущ и гъэсэнхэм абы къытхилъхьа къуэпсхэр. Сыщогугъ Къумахуэ Мурадин и ф ыщ эр тхыдэм имыгъэкіуэдыну

ТРИКАЛИНОС Христос, Афины дэт университетым и профессор.

Нобель саугъэтыр тІэуней къратакъым

Къумахуэ Мурадинрэ сэрэ зы курсым дыщызэ-деджащ, арщхьэкіэ гъунэгъу дыщызэхуэхъуар зэщізузэда мэскъалхэр кристаллхэм зэрыщызэмін мэсквальзэр кристалльзы зэрыщы-зекіуэр джын щізэдза иужькіэщ. Кандидат диссерта-цэр щыпхызгьэкіым, Атом энергиемкіэ институтым Мурадин щиіэ лабораторэм лэжьэн щыщіэздзащ, щіэныгъэхэм я доктори сыщыхъуащ.

АИЛЪЭСХЭМ Мурадин къепщіат и гъэсэн куэд. ГДР-м щыщ Ведель Райнеррэ Минск къмкіа Комаров Фадейрэ Мэзкуу къэрал университетым и аспирантурэм щіагъэтіысхьат. Иужькіз гупым къахыхьащ Къэбэрдей-Балъкъэрым щыщ щіэныгъэліыбжьыщіэхэри. КъБКъУ-м ядернэ физикэмкіз и кафедрэм и унафэщіу (Ізнатійті задихьу) Къумахуэр щылэжьа зэманым, унэтіыныгъэщіз зэмылізужьыгъуэхэр къыщызэрагъэлэпацауз щытащ. Ахэр дунейпсо физикэм и дежкіз шіэт. физикэм и дежкІэ щІэт.

Гупсысэ гъэпсыкlэм (теорием) и мызакъуэу Мурадин гулъытэшхуэ хуищlырт гъэунэхуныгъэхэми. Атом мэсгульытэшхуэ хуищырг гьзунэхуныгъзхэми. Атом мэс-къалхэмрэ кристаллхэмрэ зэрызэхущытым теухуауэ МКъУ-м щекlуэкlа конференцым кърагъэблэгъат ка-налированиемкіэ теорием и уээицакlуэ, Данием щын физик Линдхард Йенс. И докладым абы тегъэщlа-пlэ щищlащ Мурадинрэ сэрэ зэгъусэу зэфlэдгъэкlа лэжызгъэр. Иужкы!э, Линдхард Данием Щіэныгъэхэм кіз и академием и Іэтащхьэ хъуащ икіи 1983 гъэм Но-бель и саугъэтыр къратынымкіэ ар ягъэлъэгъуауэ щы-

тащ Мурадинрэ американ физик Юбераллрэ. Томск, Минск, нэгъуэщ къалэхэми щылажьэ щіэныгъзліхэм, Къумахуэм къихутахэр я гъзунэхуныгъэхэмкіз щіагъзбыдэжа иужь, ягъзіуу щіадзащ езыхэм я закъуз акъылкіз псори зэфіагъзкіауэ. Абыхэм я апхуэдэ тхы-гъзу куэд дыдэ къыізрыхьащ СССР-м Щізныгъэхэмкіз и академием и президент Александров Анатолий. Арати, Мурадин и къэхутэныгъэм теухуа комиссэ щхьэхуэ къызэрагъэпэщын хуей хъуащ. Икlи захуагъэр текlуащ. Къэхутэныгъэр зейр Мурадину зэрыщытыр а зэlущlэм

«Къумахуэм и эффектыр» щіззыгъэбыдэ гъзунэхуны-гъзхэр Серпухов къалэм щыіз ускорителымкіз ира-гъэкіуэкіыну. Икіи физик-ядерщик, профессор Цыганов Эдуард, къыдэлажьэхэр игъусэу, иригъэкlyэкlа lyэхугъуэхэм кърикlуахэр «щыхьэту къэуващ» Къумахуэ Мурадин и акъыл зыхунэсар ипэжыпіэкіэ зэрыщыіэр. Мурадин щіэныгъэр и лъабжьэу къихутащ ээщіэузэ-да мэскъалыр щызекlyэкіэ къызыхиутыпщыкі бэйй

да мэсквалыр щызактуэктэ кызызиуу пыщык охи зарамэм и нэщэнэ псори зыбгъэдэлъ, уеблэмэ нэхъыбэ-жи зиlэ, бгъузэрыкlуэ нур льэщ зэрыщыlэр. «Къума-хуэм и эффектым» кристаллофизикэмрэ радиационнэ физикэмрэ я дежкіэ мыхьэнэшхуэ иіэу къыщіэкіащ. Ар сэбэп яхохъу монокристаллхэм я атом потенциалыр зыхуэдэр къэзыпшытэхэми.

Кристаллым и атомхэм я джэлэсхэр здэгъэзамкіэ яутіыпщ электронхэм алъандэрэ дунейпсо щіэныгъэр зыщымыгъуэза нур лізужьыгъуэщіз къахэбзиикіын щіедзэ. Ар ещхькъым ипэкіз къагъуэтахэм икіи къарууэ

шгедэ. Ар ещактым или каарууасым или каарууасым бгъздэльымкіэ куэдкіэ нэхъ «льэрызехьэщ» зэщізузада мэскъалхэм «гулъэф» щрагъэщікіэ (я псынщіагъэм щыкіэрагъэхукіз) къахэнэхукі бэййм нэхърэ. Кіуапіэ хэгъэунэхукіамкіэ зэщыкъузауэ яутіыпщ электронхэмрэ позитронхэмрэ нур лізужьыгъуэщіэ къазэрыхэбзиикіыр къэзыхута физик Къумахуэ Мурадин Нобель и саугъэтыр тізунейрэ къратын хуейуэ щытащ. А Іуэхум и телъхьэу къзуват дуней псом щыцізрыіуэ еджагъэшхуэхэри. Ахэр ди къэралым и академикхэу Черенков Павел, Прохоров Александр, США-м щыщ щ!эныгъэл|хэу Бёте Ханс, Хофстедтер Роберт сымэщ. Мыхэр псори Нобель и саугъэтым и лауреатхэщ.

БЕЛОШИЦКИЙ Владимир.

«Курчатовым и институт» щІэныгъэ-къэхутакІуэ центрым и лэжьакІуэ нэхъыщхьэ, физико-математикэ щІэныгъэхэм я доктор

Си гъэсакІуэ телъыджэ

Профессор Бернхард Фриц школакіуэхэм папщіэ игъэхьэзыра и дерсхэм седэІуа иужь, физик сыхъуну сигу ис-лъхьащ. Икіи курыт еджапіэр къызэрызухыу, Гумбольдт Вильгельм и цІэр зэрихьэу Берлин дэт университетым физикэмкІэ и факультетым сыщІэтІысхьащ.

ГТІУАНЭ дунейпсо уэм и ужькіэ, совет дзэ унафэщіхэм я Іизынкіэ нэ-мыцэ щіэныгъэлі гуп СССР-м ягъэкІуауэ щытащ, атом Іэщэ зыщІхэм дагъэІэпыкъун пап-щІэ. Абыхэм Бернхард Фрици яхэтащ. Абы, Совет Союзым зэрыщыІа илъэсибгъум къриубыдэу, фи къэралым щыщ щІэныгъэлІ куэд ныбжьэгъу

къыхуэхъуащ. ЛІэщІыгъуэ блэкІам и 70 гъэхэм къыщыщІэдзауэ, профессор Бернхард Фриц хэтащ Мэзкуу щекlуэкlа конференцхэм. Абыхэм ящыщ зым нэјуасэ къыщыхуэхъуащ зэщјэузэда пкъыгъуэ ціыкју-жьейхэр (мэскъалхэр), монокристаллхэм къыщыхъу атом пэрыпсхэм щыкІуэцІрыкІкІэ, лэрыпсхэм зэрызэхэкІыж шІыкІэм теузэрызэлэктыж щтыктэм теу-хуауэ зи тхыгъэщ1э дунейм къытехьа физик Къумахуэ Мурадин Іэбубэчыр и къуэр. А лэжьыгъэм Къумахуэр физик-теоретик пажэхэм халъытэ ищІащ, дуней псоми къащригъэцІыхуаш. Аспиранту сыкъищтэну Бернхард Фриц зэлъэ-Іуари аращ. Къумахуэр абы щыгъуэ Мэзкуу къэрал универ-ситетым, Ломоносов Михаил и цІэр зезыхьэм, Ядернэ физикэмкіэ и щіэныгъэ-къэхутакіуэ институтым щылажьэрт.

1973 гъэм фокlадэм и 26-м, адрей аспирантхэм срагъусэу, Мэзкуу сыкъэкІуащ. Къумахуэ мэзкуу сыкээкіуаш, кэумахуэ Мурадин «сыіэрыхыа» иужыкіэ, езым и ныбжьэгъу икіи и лэ-жьэгъу щэджащэ Белошицкий Владимир сригъэціыхуащ. А тіум профессорхэм я шхапіэм сыздашэрт. Шэджагъуашхэ шызэдэтщіхэм дызэдэуэршэр ди хабзэти, абыхэм ящыщ зым зыкъысхуагъэзащ, нэмыцэ физик Блох Феликс лІэщІыгъуэ блэкlам и 30 гъэхэм къытрыри-гъэдзауэ щыта, электронхэр пкъыгъуэ быдэхэм щыкІуэцІрыкікіэ яфіэкіуэд къарур (энергиер) зыхуэдизыр фор-мулэхэмкіэ къыщритхэкіа и тхыгъэр урысыбээм къахуизгъэтІэсэну къызэлъэІухэу.

Зыхуэсшэну бзэр фіыщэу зэрызмыщіэм къыхэкіыу, сы-гузавэрт пщэрылъ къысща-щіар схуэмыгъзээщіэнкіэ. АтІэми, си лэжьыгъэмкіэ Къумахуэр арэзы хъуауэ щытащ. Апхуэдэ щІыкІэм тету щІэныгъэл гупым: Къумахуэ Мурадин, Белошицкий Владимир, Комаров Фадей сымэ алъандэрэ къахуэмыгъэсэбэпа тхыгъэр урысыбзэм къахуизгъэтlэcavэ шыташ.

Мурадинт сэзыгъэцІыхуар Лениным и саугъэтым и лау-реат, пкъыгъуэ быдэхэм зэ-щІэуээда мэскъалхэр щыхаутыпшхьэкіэ а тіум я зэхуаку къыдэхъуэ зэхущытыкІэхэр зыхуэдэр джынымкіэ зэфіэкіышхуэ къэзыгъэлъэгъуа Фирсов Олег. А профессорым пасэу гу лъитащ зи ныбжькіэ щалэ, физик-теоретик Къу-махуэ Мурадин зэчиягъэшхуэ зэрыбгъэдэлъым зэпымыууэ иригъэкіуэкі семи нархэм я секретару къыщ ыхи-

хауэ щытари.
Фирсов Олег щ!эныгъэл!
набдзэгубдзаплъэ дыдэхэм набдзэгубдзаплъэ дыдэхэм хабжэрт. И деж къакіуэхэм ящі докладхэм гупсэхуу едаlуэрти дэтхэнэми и щыщагъэр тынш дыдэу яригъэлъагъужыфырт. Абы а и хьэлым фіыуэ щы-гъуазэ Къумахуэ Мурадин чэнджэщ къызитауэ щытащ Фирсовым иригъэкІуэкІ минархэм си лэжьыгъэм дэтхэнэ Іыхьэми ехьэліауэ сы-

дэтэлэ вахвэми ехвэлгауэ сы-къыщыпсэлъэну. Щіэныгъэ унафэщіу cula Къумахуэ Мурадин и Іуэху бгъэдыхьэкіэр адрей физиктеоретик куэдым ейм ещхьтэ-къым. Псалъэм папщІэ, абы мым. пкалым нашин, акы фізфітэкъым, къыдэлажьэ гъзунэхуакіуэхэм (экспериментаторхэм) къалэныщіэхэр щахуигъзувкіэ, зи гугъу яхуищыр формулэ кіыхь икіи зэхэгъэкіыгъуейхэмкіэ ягуригъэlуэну. Къумахуэр щыпса-лъэкlи щытхэкlи зыхуейр тын-шу къиlуэтэфырт. Лэжьыгъэм и купщІэр зыщыгугъам нэхърз нэхъ иныжу къыщыщіэкіхэм дежт абы физико-математи-кэ гъэпсыкіэщіэ щыхузэхилъхьэр.

Кристаллхэм хэдутІыпщхьа каналированнэ мэскъалхэм нур лізужьыгъуэщіз къазэрыхэбзиикіым теухуауэ едгъз-. ĸlvэĸla къэпшытэныгъэкіуэкіа кваліцытолы 23 хэм кърикіуахэр си кандидат лэжьыгъэм хэзмыгъэхьэну Мурадин чэнджэщ къызита-уэ щытащ. Ахэр иужькіэщ, доктор диссертацэ щызгъэхьэзырахэрщ, къэзгъэсэбэпа-уэ щыщытар. Кандидат лэжьыгъэм хэзгъэхьар Мурадин си щ!эгъэкъуэну абы ипэк!э зи яужь ситахэмрэ, Белошицяужь ситахэмрэ, Белошиц кий Владимиррэ Къумахуэ Іэ дилрэ я гъусэу, езгъэкіуэкіа къэхутэныгъэхэм къарикіуа-

Іэдил сэ занщІэу сигу ирихьат, куэд дэмыкіыуи ныб-жьэгъу дызэхуэхъуат. Къыз-гурагъэlуат Мурадинрэ Іэдилрэ зэрымыурысыр, Кавказым щыпсэу лъэпкъым, икъусыкъужкІэ хабзэ дахэ зыхэлъым, бжыгъэкІэ мащІэми, тхыдэ лъэш зијэм, къызэрыхэкјахэр Зэман дэкіри, сэ ціыхугъэ схуз хъуащ Къумахуэхэ я лакъуэм шыщ нэгъуэщі зы щіали. этнолог ізээ Михаил Х къуэрт, адыгэ лъэпкъым и кызды, ады э лычынын и тхыдэми хабээ-бэыпхьэу къыдекlуэкlхэми фІы дыдэу хэзыщІыкІыр. Михаил сэзы-гъэцІыхуар Іэдилш, 1979 гъэм абы Къэбэрдей-Балъкъэрым сыщригъэблэгъам щы

И шыпхъу Тосэ и гъусэу ГДР-м нокіуэ

БЕРЛИН дэт университетымрэ МКъУ-мрэ 70 гъэхэм зэгурыlуэныгъэ зэращlылlа-уэ щытащ, я щlэныгъэлlхэр зэкІэлъыкІуэу, лэжьыгъэм къыщагъэсэбэп ІэмалхэмкІэ зэхъуажэу щытыным теухуа-уэ. Абы къыхэкІыу, МКъУ-м Ядернэ физикэмкІэ и щІэныгъэ-къэхутакІуэ институтым и цІэкІэ Къумахуэр ГДР-м нэкІуэ-ну хуит ящІат. Ар къыщысщІэм, Мурадин и шыпхъу Тосэ си

-000

ціэкіэ незгъэблагъэри, ари ныздезгъэшауэ щытащ 1978 гъэм и кІэм.

къэрал университетым физикэмкІэ и факультетым къыщызэдгъэпэща коллоквиумым доклад щищІыну дыщелъэІум, Къума-хуэр арэзы хъуащ. Мурадин и «дерсыр» триухуат пкъыгъуэ быдэхэм къыщызылъэтыхь ионхэм къару зэрыщаф!эк!уэд щ!ык!эм. Къумахуэм и док-ладыр къедэ!уахэм телъыджэ ящыхъуащ, зэхахыр ІупщІу я нэгу къазэрыхущіэгъзувэну къихь щапхъэхэр апхуэдизкіэ гъэщіэгъуэнти. Псалъэм папщІэ, пкъыгъуэ быдэхэм хау-тІыпщхьэ ионхэм я электронхэм къызыхаутІыпщыкІ им-пульсхэр (бзий нэрымылъагъу Іэрамэхэр) цІыхуитІым зэдэгушыІэу зэхуадз хъарбызхэм иригъэшхьат.

1976 - 1980 гъэхэм

НТУРЭР къэзуха Мурадинрэ сэрэ АСПИРАНТУРЭР дызэлэжьа унэтІыныгъэ нэ-хъыщхьэхэм ящыщщ релятивистскэ (нэхур зэрыкіуэ хуабжьагъым нагъэблэгъа) пкъыцІыкІужьейхэр (мэсгьуэ цыкгужьейхэр (мэс-къалхэр) зы лъагъуэм тету щызэщакъузэк!э, къахэбзиик! бзийр зыхуэдэр джыныр.

Сэ КъуэкІыпІэ Германием (ГДР-м) згъэзэжа щхьэкІэ, ди университетхэм зэрашІылІа университетхэм зэращтылга зэгурыГуэныгъэм ипкъ иткГэ, хуиту Мэзкуу сыкъакГуэрт, апщГондэхункГи Мурадин сыГу-

Къумахуэ Мурадин шІэныгъэр и тегъэщапану, формулэ защака къихута эффектыр зэрыщыпкъэр зэхигъэкану, зэрыщыпкъэр американ еджагъэшхуэ Ливермор Лавренс США-м и лабораторэ нэхъыфіхэм ящыщ зым гъзунэхуныгъэхэр щригъэкіуэкіауэ щытащ. Ахэр теу-хуат мегавольт 56-кіэ яузэ-да позитронхэр кремнийм и кристаллхэм щыпхагъэкІкІэ, къахэбзиикІ нурым зэрызихъуэжыр зэгъэщіэным. Къэп-щытэныгъэм кърикіуахэр жур-нал зыбжанэм къыщытранал зыбжанэм къыщытра-дзэм, ЩІы Хъурейм тет адрей лабораторэ нэхъ лъэщхэми апхуэдэ лэжьыгъэхэр къыщы-зэгъэпэщыным зыхуагъэхьэзыру шІадзат.

зыру щтадзат. Ауэрэ екlуэкlыурэ, Мура-динрэ сэрэ Канадэм дригъэблэгъауэ шыташ абы шыш щіэныгъэлі ціэрыіуэ, доктор Митчел, пкъыгъуэ быдэхэм щекіуэкі атом зэжьэхэуэныщектуэкт атом оолдолжуст гъэхэр зыхуэдэм и гугъу ща-щГыну Еянэ къэрал зэхуаку конференцым дыхигъэтын

папица Аршхьэкіа шхьэусы дэ тІvр Канадэм а зэманым

дыкІуэфауэ щытакъым. 1979 гъэм и пэщІэдзэм Къу махуэм къыlэрыхьауэ щытащ Франджым и Лион къалэм Бернард Клод и цlэр зэрихьэу дэт университетым Ядер-нэ физикэмкlэ и институтым щылажьэ доктор Гуанэрэ зэрыригъэбагъэ и тхыгъэр. Абы Мурадин къыхураджэрт мегавольти 100-м нэблагъэкіэ яузэдыну позитронхэр крем-нийм и монокристаллхэм щыпхагъэкікіэ, къэхъу Іуэхугъуэхэр зыхуэдэр зэзыгъэщіэну хуей шІзныгъэліхэм яхэтыну

Ди жагъуэ зэрыхъунщи, Къу махуэм и лъэр а къалэми нихусыфауэ щытакъым. Япэрейхэми ещхьу, мыри къыщІемы хъулІар а лъэхъэнэм Совет Союзымрэ КъухьэпІэ къэраля сініш сіхытышухєє едмех

зэхуаку зэрыдэлъарщ. 1980 гъэм дыгъэгъазэм и 16-м си доктор диссерта-цэр ехъуліэныгъэкіэ Берлин щыпхызгъэкіащ. А гъэ дыдэм и гъэмахуэм Іуащхьэмахуэ лъапэ къыщызэрагъэпэщауэ пвана квыщыя вызыка ученицы сыхэтащ. Зэlущіэм кърихьэліа еджагьэшхуэхэм яхэтащ США-м къикіахэу профессор Кью Нельсонрэ доктор Фигутрэ, Японием къилъэтыкіа профессор С сор Оцуки сымэ, нэгъуэщіхэри. Іуащхьэмахуэ лъапэ къыщикіыжым, щіэныгъэліхэр Мэзкуу щызэхуагъэсыжащ икІи Къумахуэ Мурадин Іуагъэщіащ. Абдежми щекіуэкіа зэпсэлъэныгъэхэм арэзы къищІауэ зэбгрыкІыжахэщ.

1980 - 1990 гъэхэм

1982 ГЪЭМ сэ Данием срагъэблэгъащ Одензе университетым и профессор Зигмундрэ ФРГ-м и Билефельд университетым щезыгъаджэ доктор Розендалрэ. ГДР-м и властхэм хуит сащіащ а къухьэпіэ къэралхэм сыкіуэну. 1983 гъэм ФРГ-м сэ сыщыхэтын хуейт атомхэр пкъыгъуэ зэрыщызэжьэхэуэм пкъыгъуэ быдэхэм зэрыщызэжьэхэуэм и гугъу щащіыну, Бад Ибург къалэм щекіуэкіыну дунейпсо конференцым. Ипэжыпіэкіэ ирагъэблэгъэну зыхуеяр профессор Къумахуэрат, арщхьэкіэ щыгугъакъым Совет Союзым ирагъэкіыну. Сэри, зи гугъу тщіы зэіущІэр зэхыхьэным ипэ къихуэу си адэр ліати, абы сыкіуэфа-къым. Иужькіэ, Гумбольдт и цІэр зезыхьэ университетым щылажьэ профессор Эбелинг къызжиІаш Мурадин

и гъусэу абы и къэхутэныгъэм теухуа тхылъ зэдэттхыну зэрыфІэкъабылыр. Тхылъыр «Deutscher Verlagder Wissenschaften» тедзапізм къыщыдэкіын хуейт. Дэ абы елэжьын щіэддзащ икіи сэ Wissenschaften» отвышьцяный хувий сэ елэжын щіэддзящ икіи сэ къзягъэсэбэлащ Гумбольдт и ціэр зезыхъэ университетымрэ Мэзкуу къэрал университетымрэ зэращіыліа зэрамцыліа зэ гурыlуэныгъэм къыдита Іэмалхэр. Абы ипкъ иткіэ сэ илъэсым зэ нэхъ мыхъуми, Мэзкуу сыкъакІуэурэ, Мурадин сыхуэзэрт, ди тхылъым и Іэрытхым зэгъусэуи дызэ-

и Ізрытхым зэгъусэуи дызэ-делэжьырт. 1985 гъэм сэ къызэхъуліащ США-м и Балтимор къалэм дэт университетым си ста-жировкэр щесхъэкіыну. Абы сыщыщыіэм, Мурадинрэ сэрэ дызэлэжьым ехьэліауэ дуней псом щатххэм щыгъуазэ зысщІыну Іэмал згъуэтащ. Абыхэм ящыщу къэзгъэсэбэпахэр зэгъусэу дгъэхьэзыра тхылъым хэзгъэхьащ.

А зэманым ирихьэлІэу Вашингтон щекІуэкІащ пкъы-гъуэ быдэхэм атомхэр зэрыщызэжьэхэуэм теухуа къэрал зэхуаку конференц. Сэ абы доклад щысщауэ щытащ. Вашингтон сызэрыщыІар къи-гъэсэбэпри, профессор Юбералл сэ пщыхьэщхьэм езым унэм сригъэблэгъащ. Юбе-алл Герберт Вашингтон ралл Тероерт вашингтон щы Баголик университетым и лэжьакlуэт, Мурадин пы-щlэныгъэшхуу къыхуиlэт, абы дунейпсо щlэныгъэм щигъэ-защја мыхьэнэр зыхуэдэр

къыгуры|уэрти. Профессор Юбералл 90 гъэхэм я пэщ|эдзэм сэ къызэлъэІуащ, Нобель и сау-гъэтыр Къумахуэ Мурадин къратын папщІэ, нэмыцэ лау-реат, профессор Мессбау-ер зыпысщІэну. Си письмом и жэуапу Мюнхен университетым срагъэблэгъащ, Къумахуэм и теорием теухуауэ сыкъыщыпсэлъэну. Доклад нэужьым, профессор Мессбауер пщыхьэшхьэшхэ сыздишащ икІи сыкъигъэгугъащ Къумахуэ Мурадин Нобель саугъэтыр кърегъэтыным теухуауэ къыхалъхьар диІыгъыну. Арщхьэкlэ, ди жагъуэ зэры-хъунщи, комитетым нэгъуэщl

хвунци, компеным нэг вуэщг унафэц къищтар... Мурадин 80 гъэхэм нэхъ зэліэліар рентген капилляр оптикэм зегъзужьынырщ. Абы и акъылыр зыхуэкіуа «абджхэр» дунейм тет рентгеноаналитикэ Іэмэпсымэ псоми мы зэманым къыщагъэсэбэп. къызбгъэдэкІыу, Къума-Мурадин гъунапкъэншэу фІыщіэ хузощі сызэригъэныб

жьэгъуам папщіэ.

ВЕДЕЛЬ Райнер, Прикладной фотоникэмкіэ Берлин дэт институтым и унафэщІ. 🌑

ЦІ<u>ыхум и гъащіэм щыщу</u> кіуа илъэсхэм гъазэ яіэкъым. Куа илъэсхэм гъазэ яІэкъым. Апхуэдэурэ, упамыпльагъэххэу, къохъу ар блэкіа зэманым щиувэ. Гуауэш, гушіэм къеізу, дуней псом шыціэрыіуэ еджагъэшхуэ, къыщалъхуа Лэскэн Етіуанэри, Къэбэрдей-Балъкъэри, Урысей Федерацэ псори зэрыгушхуэ Къумахуэ Мурадин и гъащіэмрэ и гуащіэмрэ блэкіа зэманым иту нобэ утепсэльыхызыны. утепсэлъыхьыжыну.

Къумаху і збубэчыр и къуз нахъыщіз Мурадин ціыху іздэбт. Зэи зэхэпхынутакъым дунейм щыціэрыіуз влеоче 19дэот. Зэи зэхэпхынутэкъым дунейм щьицэрынуэ ядернэ физикхэм зэрыхалъытэм, ди къэралыр къапщтэмэ, езым лъэкlам хуэдэ зыхуээфіэкlа щіэныгъэлі куэд зэрыдимыіэм тарагайх арындамыіэм тарагайх арындамыіэм

щіэныгъэлі куэд зэрыдимыіэм теухуауэ зыщытхъужу. Блэкіа ліэщыігъуэм и 60 гъяхям дэ, Къэбэрдей-Балъ-къэрым икіыу Мэзкуу къэрал университетым еджакіуэ кіуа студентхэр, дригушхуэрт Мурадин ныбжыэгъу къызэрыт-хуэхъуам. Дэ дыщыгъуаээт Ядернэ физикэмкіэ институту МКУ-м хыкэрм ар егъэджакіуэу зэрыщылажьэм. Еджапіэ няхъыщарынтам. Еджапі в нэхьыщхьэм, СССР-м нэхьыфі дыдзу кынцальытэм, кумахуэ Мурадин дэ дяпэкіэ щізтіысхьат икіи ар ехъулізныгьякіз кънухат. И хакузгъухэр дыщыіущізкіэ, Мурадин піейтеиныгъэ лъэпкъ дэплъагрунутэкъым, и анэдэлъхубзякіэ къызэрыддэуэршэрым зэрыщыгуфіыкіыр нэрылъагъурэ къыддэгушыізу къыдбгъэдэт фізкіа. Апхуэдэу щыт пэтми, дэ къыттригъэкіуадэ зэманыр иригъэкіуякі лэжьыгъэхэм къатетхыу къытщыхъурт. щыхъурт.

Ядернэ физикэм зезыгъэужьа къэхутэныгъэ

СССР-м ЩІэныгъэхэмкІэ и академием и президент Алек-сандров Анатолий 1981 гъэм къэралым и газет нэхъыщхьэм - «Правда»-м ядернэ физи-кэм ехьэліа къэхутэныгъэ ин дыдэхэм я гугъу щищіу, къытрыригъэдза и тхыгъэм мылхуэдэу щыжиlауэ щытащ: «Икъукlэ си гуапэщ Совет Союзым, Мэзкуу къэрал университетым щылажьэ Къумаверситетым щылажьэ кьума-хуэ Мурадин иджыри къыз-дэсым адрей щІэныгъэлІхэм гу зылъамыта ядернэ бзий телъыджэщіэ къызэригъуэтар». Асыхьэтуи, а нур лізужьы-гъуэщіэм «Къумахуэм и эф-

фекткіэ» еджэ хъуащ. Къэхутэныгъэщіэр дунейпсо

Уахътыншэ

щІэныгъэм дежкІэ хэлъхьэныщіэныгъэм дежкіз хэлъкьэныгьэшхузу зэрыщытыр къззыгьэнаіуэ лэжыыгьэхэр СССР-м, США-м, Германием, Франджым, Китайм, нэгъуэщі къралхэми щрагьэкіуэкіащ. «Бэйй лізужьыгъуэщіз» зэрыщызм теухуауэ хамэ къэралхэм ящыщу псом япау шэсыпіз ихьар США-м щыіз Стэнфорд къзалям пат университетым и къалэм дэт университетым и еджагъэшхуэхэращ. Пэжыр жып]эмэ, адыгэ лъэп-

къым къыхэкІа физик шэджакъым къыхэкіа физик щэджащэм езым и щіэныгъэ акъылкіэ къихута нур лізужьыгъузщіэм къаруушхуэ иізу къыщіэкіащ - ядернэ физикэм и
јузху зезыхузу мы дунейм тет
лабораторэхэм я нэхъыбапіэм
«Къумахуэм и эффектыр» телъыджэлажьэ ящыхъуащ икІи лъвджэлажьэ ящыхъуащ икіи къалъытащ, микроэлектро-никэр зи лъабжьэ технологие лъэщ абы къыхузэбгъэпэщмэ, ар ціьхубэ хозяйствэми къы-зэрыхуэщхьэпэнур, зауэ хузіу-хуэщіэр къызэзыгъэпэщ про-мышленностии зэрызри-

мышленностми зэрызригьэужьынур.
Къзкутэныгьэщіэм къыкіэльыкіуа илъэсхэм Европэмрэ США-мрэ щрагъэкіуэкіащ дернэ физик ціэрыіузхэр зыхэта къэрал зэхуаку конференцхэр. Абыхэм «Къумахуэм и эффектым» щьтепсэлъыхьащ. А зэlущіэхэм и гугъу щащіащ ди хэкуэгъум и къэхутэныгъэм пагъаджэу щіыпіз зэмыліэужьыгъухэхэм шразэмылізужьыгъуэхэм щра-гъэкіуэкіа лэжьыгъэхэм къри-кіуахэми. Зэхуэсхэм къыщыпсэлъа дэтхэнэми къыхигъэ-щащ ядернэ физикэм алъандэрэ къыщагъэсэбэпа ускорителхэр (зэщІзузэда мэскъалхэр езыхужьэ Ізмэпсымэ абрагъуэхэр) «Къумахуэм и эффектым» и фІыгъэкІэ нэхъ цІыкІухэмкІэ икІи тыншхэмкІэ

цыкіухэмкіз икій тыншхэмкіз зэпхъуэкі зэрыхъунур.
Къумахуэ Мурадин и япэ къзхутэныгъэм щыгепсэлъы-хьа къэрал зэхуаку конференц-хъэмахуэ лъапи щекіуэкіащ. Мы тхыгъэр зей сэ абы щытых Кърапракъэл тема Къзбарпей-Балькъэл те гъуэ Къэбэрдей-Балъкъэр телевиденэм редактор нэхъыжьу сыщылажьэрти, режиссёррэ операторрэ сщІыгъуу, а зэlущІэхэм ящыщ зым сыкІуауэ щытащ. Къыхэгъэщыпхъэщ, щытащ. Къыхэгъэщыпльэщ, сыздащына форумым къызэгьэпэщыкіэ дахэ зэриlари, езы Мурадин пщіэшхуэ къызэрыщыхуащари. А лъэхъэнэм абы и ныбхыыр илъэс 40 ирикъуа къудейт.

Унафэ зыхуащІ рентген бзийхэр

рентген баййхэр

Блэкіа ліэщіыгъуэм и 80 гъэхэм Къумахуэ Мурадин зригьэхъуліащ мыхьэнэшхуэ зиіз нэгъуэщі къзхутэныгъи.
Абы зэхилъхьащ «жыізмыдауз» (неуправляемые) рентген,
нэгъуэщі абы хуэдэ баййхэм
«унафэ зэрахуэпщі» хъуну
щіыкізм и ізмалхэри.

Етіуанэ къзхутэныгъэм рентген оптикэщіи къндэунэхуащ.
Нэмыцэ щіэныгъэлі ціэрыіуэ
Рентген Вильгельм кънгупсысауэ щыта ізмэпсымэм баййхэр ізрамэ-Ізрамэу зэхуихусырт
е зэбгрыпхъауэ кънутіыпщырт.
Къумахуэм и «абджым» (адрей
абы хузэфіэкіхэм и гугъу дымыщімі), рентген «гузэрэныр»
мастэм хуэдэу псыгъуэ ещіри
зыхуеймкіз ирешэкі, тіуузщыуэ игуэшыни хузэфіокі.
Алхуэдэ щіыкіэм тету, «Къумахуэм и линаэ» - «Къумахуэм
и оптикэ» фіэщыгъэр зытеіукіа
и етіуана къзхутэныгъэщіэми
дуней псор зэльшцівсащі.

и оптика» фізацыї вар завітвувіся и ептуана къзхутаныть зіщізми дуней псор залъищівісащ. Абы илакіз физикхам къалъытарт рентген байжам ауи «yalypыlaба» мыхъуххану, узыхуеймкіэ ахэр бунэтіын дэнэ къэна. Иджы щіэныгъэліхэ-ми, іэщіагъэліхэми Къумахуэм и «абджым» Іэмал къариташ и «абджым» Ізмал къаритащ рентген бзийхэр зэщакъузэу (фокус ирату) зыхуеймкіз ираlуэнтізкіьну. А іуэхугъуз закъуэм «Къумахуэм и абджым» и мыхьэнэм зрегъэіэт, медицинэм, биотехнологием, микроэлектроникэм, геологием, промышленностым, нэгъуэщі унатіыныгъэхэми щигъззачитарыним ехълізку

гъэзэщІэфынум ехьэлІауэ. Мыдрейуэ, рентген бзийр къэзыгъэІурыщІэ спектрометрым щыуагъэншэу къыуегъа-щіэ бгы лъабжьэхэм «зыщіэ-зыгъэпщкіухьа» хъугъуэфіызыгъэпщкІухьа»

туэхэр здэщыІэри зыхуэдэ-кэри. Іэмэпсымэр зыубгъуауэ къыщыбгъэсэбэп хъунущ промышленностым и Ізна-тіз куэдым: щіыдагъз къы-щіззышым, газ здэщыіз щіыщіззышым, наз здэщыіз щы-пізхэр къэзыхутэм, фіамыщі къззылъыхъуэм, нэгъуэщіхэ-ми. Къумахуэм и «абджырщ» лъабжьэ хуэхъуар иужькіз къежьа «рентген скальпель» Ізмэпсымэми. Дохутырхэр абыкіз ироізээ пасэу къагъэ-науа пыціх узыкрам нэІуа лышх узыфэм.

Іуащхьэмахуэ и сыджитіу

и сыджитту

Согупсыс Мурадин и гъащамра и гуащамра. Абыхам ахуафацан псалъв къэгъузтыгъуейщ. Сыт атта задгъалща хъунур Къумахуз Мурадин бгъадалъа зачиягъэр? Абы и жауапу сигу къихъэр, дауи, уащкъамахуэщ. И япарей лъзбакъуамкта - ядерна байй телъыджа зарыщытар къызарихутамкта - Къумахуэр Іуащкъямахуа и ижърабгъу сыджым дакташ. Еттуана и хузтухущамкта - «Къумахуам и линзамкта - «Къумахуам и линзамкта - ар бтыжъ уардам и сэмэгурабгъу сыджым лъзгасщ. Ахэр, дауи, загъяпщаныгъащ. Ахэр, дауи, загъяпщаныгъам и Іуащхъа нэхъ лъага дыдам ар ттаунейра дактауа, уеблама, абдежхами къыщымыувытами и проытиятъа жы-

мыувыјауэ... Мурадин и ціэрыіуагъэр жы-жьэ нэсащ. Зызыужьа къэралхэм я еджагъэшхуэхэм къа-лъытэрт Къумахуэр яхуеблэ-гъэныр, я сатырхэм хагъэ-хьэныр езыхэм я дежкіэ

щІыхьышхуэу. «Оптикэмрэ фотоникэмкІэ жылагъуэ» г мыкоммерц профессиональнэ мыкоммерц къэрал зэхуаку зэгухьэныгъэр (SPIE) 1955 гъэм къызэрагъэпэщащ. Абы зыхезыгъэтхахэр 1994 гъэм гьэм къызэрагъэпэщащ. Аоы зыхезыгъэтхахэр 1994 гъэм къыщыщјадзауэ илъэс къэс США-м щызэхохьэ. Зэгухьэныгъэм иригъэкјуэк конференцтэм ціэныгъэліхэр, инженерхэр, студентхэр щызэјуощіэ. Атіэ, мис абы и къудамэхэм шыши заухом кол ящыщ зым «Къумахуэм и оп-тикэ» цІэр зэрехьэ.

США-м Къумахуэм пщіэрэ щіыхьу къзщыхуащіам и зы щапхъзу къзтхьыфынущ, абы и ныбжыьр ильзе 60 щрикъуам щыгъуз, зи гугъу тщіа ззгухьэныгъэм и ціэкіз къагъзхьа телеграммэм ита мыпхуэдэ псагъзхэри: «SPIE-м дежкіз щіыхьышхуэщ уэ пхуэдэ еджагьэшкуэ къзізэрыкыхьар, дунейпсо щіэныгъэм уэ хуэпщіа хэлъхьаныгъэхэр зэрыинри къелъытэ». къелъытэ».

Уэс гущіыіум

1992 гъэм и мазаем Мэз-лу Іэтауэ щагъэлъэпІащ 1992 гъэм и мазаем мэз-куу Ізтауэ щагъэлъэпіащ Рентген оптикэмкіз инсти-тут щхьэхуэ дунейм къызэ-рытехьар. Къумахуэ Мура-динрэ къыдэлажьэхэмрэ къи-щынэмыщіа, а гуфіэгъуэ зэ-хыхьэм хэтащ, ди къэралым и мызакъузу, США-м, Китайм, Швейцарием къикіа ядернэ физик ціэрыіуэхэр, Къумахуэ-хэ я ціэкіэ кіуауэ абы щыіа и благъэхэри. А зэхыхьэм теле-очерк техын хуейуэ сэри си пщэ къыдалъхьат. ∄ Гьэг. Пэтауэ щагьо эн оптикэмкІэ эчнейм

благъэхэри. А ээхыхьэм телеочерк техын хуейуэ сэри си пщэ
къыдальхьат.
Зэхуэсым щіидзэу ар екіуэкіыху, зэпымыууэ гу лъыттащ
Мурадин и лэжьэгъухэм ар
фіыуэ къалъагъуу икіи къыхуэсакъыу зэрыщытым. А
зэхыхьэм и япэ махуэм хьэщіэ
льапізхэр къэхутэныгъэщіэм и
мыхьэнэм тепсэлъыхащ, гум
кынэж псалъэ купщіафізхэр
хужаіащ. Къэнэжар къызэхуэсахэр гуфіэгъуэ Ізнэм щызэрихьэліэжынрати, къыкізлъыкіуа пщэдджыжьым псоми жыыуэ зыкъаужьащ икіи,
зэрыщіымахуэм щхьэкіи къамыгьанэу, нэжэгужэрэ зэщыгуфіыкіыжхэу, Мэзкуу къалэшхуэм зэрыдэхащ...
Уэс гущіыіум лы щагъажьэрэ уэрэдхэр къышрашу, усэхэм къышеджэрэ хъуэхъу дахэхэр зэхужаізу а махуэр зэдагъун, зэрагъэлъапіэм. Гум
къннэжахэм ящыщ тепльэгъуэщ мыри: къыдэлажьэ
ціыхубэхэм ящыщ зыр Муралагъум, зэрагъэльапіэм. Гум
къннэжахыя ящыщ тепльэгъуэщ мыри: къыдэлажьа
ціыхубэхэм ящыш, зыр муралагъум, зэрагъэльапіэм. Гум
кыныстрарыхьовц, и ботинкэхэр лъригъэхрэн, абы папщіэ
нахъ пасэу ягъэхьэзыра валенкэхэр, шыпхъур дунейм
кыжа кужькір блякіа зэманым
йоувэ. Ауэ Къумахуэ Мурадин и
гъащіэмра и гуащіэмра ириплэж дэтхэнэми хужыір нуща
абы и лъзужьыр уахътыншзу.

иоувэ. муэ къумахуэ Мурадин и гьащіэмрэ и гуащіэмрэ ирип-пъэж дэтхэнэми хужыіэнущ абы и лъэужьыр уахътыншэу. **БЖЭНЫКІЭ Мухьэб**, *КъБР-м Щіыхь зиіэ и жур-*налист, УФ-м и Тхакіуэхэм я СОЮЗЬМУ 25 Г. Г. Г.

союзым хэт, публицист.

И ныбжьыр илъэс 60 щрикъум. Узбекистаным Щіэныгъэхэмкіэ и академи-ем и ціэкіэ къыхуэкіуа гупыр къехъуэ-хъуа иужькіэ. Мурадин ижьымкіэ къыбгъэдэтщ абы и къуэш нэхъыжь Башир Мэзкуу, 2001 гъэ

ПщІэшхуэ

Къумахуэ Мурадин дигу къыщыдгъэкіыжкіэ, псом япэу къэдгъэлъэгъуэн хуейр ар ціыху телъыджэу зэрыщытарщ. Езыр щіэныгъэ лэжьыгъэм куу дыдэу хэтми, абы зришаліэрт зыпэрыт Іэнатіэм япэ лъэба къуэхэр щызыч ныбжьыщіэхэр. Ахэр дахьэхырт Мурадин яхуиІуатэхэм - апхуэдэхэр нэхъапэм зэхахатэ-

МУРАДИН и щіэныгъэ щіэиным дыщытепсэлъыхькіэ, и іуэхущіафэ псори лъэхъэнищкіэ зэхэдгуэшыкі хъуну сэ къысщохъу. Япэрейм, 1964 гъэм къыщегъэжьауэ 1974 гъэм нэсыху къызэщіэзыубыдэм, ар ион инплантацэм и физикэм елэжьащ. Етіуанэр, 1975 - 1988 гъэхэр, кристаллхэм хаутІыпщхьэ зэщіэузэда мэскъал-хэм къахэбзиикі нурыр зыхуэдэр джыным ехьэліащ.

хэм къахэозиикі нурыр зыхуэдэр джыным ехьэліащ. Иужьрей льэхъэнэр рентген оптикэмрэ рентген лин-зэхэр зэрагъэхьэзыр технологиемрэ триухуауэ щытащ. Сыт хуэдэ Іуэху къимыіэтами, Мурадин щіэ куэд къызэјуихащ. Аршхъэкіэ, шэч хэмылъу, абы и ехъу-ліэныгъэ нэхъ ин дыдэр бгъузэрыкіуэ щіыкізу крис-таллхэм пхылъэт пкъыгъуэ ціыкіужьейхэм (зэщізузэ-да мэскъалхэм) къадзунаху нурыр къызэрызајуихарш. А къэхутэныгъэм фіэкіа зэфіимыгъэкіами, Къумахуэм Нобель и саугъэтыр хуэфащэт.

зыхуэфащэ Къызэјуихар къагурыјуэртэкъым, апхуэдизкіэ зы-пэмыплъати, Урысейми нэгъуэщі къэралхэми я щіэны-гьэлі куэдым зыкъыпэщіасэрт Мурадин. Псальэм па-пщіэ, СССР-м и физик-теоретик Іэджэм хуабжыу я жа-гъуэ хъуат езыхэм я гъащіэ псор зытрагъэкіуэда электродинамикэмрэ зэщ эхээда мэскъалхэм къахэбзиик нурым и теориемрэ «Къумахуэм и эффектым» хуэдэ къазэрыщыхуэмыгъуэтар.

къвзэрыщыхуэмы буэтар. И насыпым зиублэрэкІыпауэ къыщІэкІынтэкъыми, Атом энергиемкІэ институтым щылажьэ академикхэу Александров Анатолийрэ Велихов Евгенийрэ Къума-

Александров Анатолийрэ Велихов Евгенийрэ Къума-хуэм и Іуэхущіафэхэр лъэщу къыдаІыгъауэ щытащ. Мурадин теоретикт, ауэ сыт щыгъуи хущіэкъурт и къэхутэныгъэхэр гъащіэм зэрыщыпхигъэкІыным. Арщхьэкіэ, зэхъуэкІыныгъэ гугъухэм хыхьа Урысейм, а зэманым бгъэдэлъыжа ахъшэр зэрыхуземыгъэкІуэжым къыхэкІкіэ, щіэныгъэм зегъэужыным хуэфащэ гу-лъыти хуищіыжыфыртэкъым. Итіани, ди жагъуэ мыхъуу къанэркъым, апхуэдэ еджагъэшхуэм къэралыр къызэрыдэмыlэпыкъуфари, езыр щалъхуа Къэбэрдей-Балъкъэрми хуэфащэ пщlэ къызэрыщыхуамыщlыфа-

ДЕДКОВ Георгий,

физико-математикэ шіэныгъэхэм я локтор

Зыхуэбгъадэ хъун щыІэтэкъым

Щізныгъэ лъагъуэм щіз гуэр къыщы-гъуэтыныр вагъузбэ уэгум щымыщ къы-щылъыхъуэным хуэдэш. Икіи, алхуэдэм къыхуигъэщіар закъуэтэкъчэхээш. Дэ дыщыгъуазэщ Къумахуэ Мурадин и щізныгъэ Іуэхущіафэхэм кърикіуахэр зыхуэдэм. Ар щытащ зэчиягъэшхуэ зыбгъэдэлъа ціыхуу. Зыми емыщхь гупсысэкіз зэриіари наіуэщ, ядернэ фи зикэм шыпхиша льагъуэри гъузээджэш. зикэм щыпхиша лъагъуэри гъуэзэджэщ.

УНЕЙМ ехыжыным илъэс бжыгъэ ДУНЕИМ ехыжыным илъэс ожыгъэ хилъхьащ «къагъэ/урыщіэ термоядернэ синтез щіыіэм» и гъэпсыкіэри. Ар дыдэмкіз абы хузэфізкіащ куэд щіауэ щіэны-гьэрылажьэхэм зи іэмал къахуэмыгъуэта Іузхугьуэм и лъабжьэр къитіэщіыну, и купщіэм лъэіэсыну. Икіи зи гугъу тщіы унэтіыныгъэм теухуа и тхыгъэхэр Къума-хуэ Мурадин «Физикэм и техник» журналым 2013 гъэм и мэкъуауэгъуэ, щэкіуэгъуэ мазэхэм къытехуауэ щытащ. Си фіэщ мэхъу щіэныгъэм къызэрыхуи-

Си фізщ мэхъу щізныгьэм къызэрыхуи гьэщіар Мурадин езыр къыщалъхуа и лъахэм, Лэскэн Етіуанэ къуажэм, пасэ дыдзу къызэрыщыгурыіуар. Макиавелли никколо гу лъитэгъауэ щьгащ акъылыр лізужьыгъуищу зэригуэшым: зым и гупсысэр езыр-езыру псоми хунос, етіуанэм адрейм къихутам и мыхъэнэр зэгкърех, ещанэр зэфізкіыншэщ. Профессор Къумахуз Мурадин ящыщщ ядернэ физикэм и мэтіыныгъэ нэхъ гугъу дыдэхэр къызэраунэтІыныгъэ нэхъ гугъу дыдэхэр къызэра-гъэІурыщІэ Іэмалхэр къэзыгъуэтыфахэм.

Мурадин сытым дежи хуэхьэзырт гъуэгу нэхъ зэвхэр щІэныгъэм къыщылъыхъуэ-

 $\star\star\star$

ным. Апхуэдэхэр фІэшІэшыгъуэти, здыша-

гъэпщкурари псэкіэ къищіэм хуэдэт. Къумахуэ Мурадин щіэныгъэм езым щи-Іэжщ зыми емыщхь хъэті, гупсысэкіэ. Абы и къзмутэныгъэхэм ящыщ зыбжанэм езым и цэр фіащыжащ: «Къумахуэм и эффект», «Къумахуэм и оптикэ», нэгъуэщ-хэри. Ахэр щэныгъэм щылажьэ ныбжыщіэхэм щыпхаш унэтіыныгъэщіэхэм лъабжьэ яхуэхьуаш. Къумахуэр зэрыеджа-гъэшхуэм и мызакъуэу, ІэщІагъэлІ гъузээджэуи щыташ. Ди лъахэгъум, езым и лэжьэгъухэр и гъусэу, зихуэдэ щымыІэ ІэмэпсымэщІэхэри къигупсысащ. Дунейм ехыжыным куэд дыдэ имыІэжу,

абы телъыджэ щыхъуу къызжиlауэ щытащ, дыщыпсэу XXI л!эщlыгъуэм энергиекlэ зыкъызэдгъэпэщыным ехьэл!а !эмал екіз зыкъызэді Бэпізщыным ехьэліа тэмалі мыгугьухурь къызэригьуэтар. Гъзунахуныгьэ минхэр щригъэкіуа лабораторэхэм абы щызыізригъэхьащ гугъэфіхэр езыгъэщіа бжыгъэ гъэщіэгъуэнхэри. Къумахуэ Мурадин, ахэр и тегъэщіапізу, Урысейм, США-м, Европэм я щіэныгъэрылажьэ іуэхущіапізуам я із зыщіадзыжа патентыр кърмуагъэфэциалізу шыташ.

ІузхущІапІзхэм я Із зыщІадзыжа патентыр къыхуагъэфэщауэ щыташ. Мурадин хуабжыу нэмысыфІэт, цІыху щабэт, хэбгъэзыхьмэ, укІытэхыу къыпщы-хъурт. Зэи хущІэкъуртэкъым езым и Іузху еплъыкІэм утригъэхьэну. АрщхьэкІэ, жи- Іар зэрыпэжыр куэд дэмыкІыу наІуэ къэхъурт. Къумахуэр я пашэт щІэныгъэм и гъузгу мытыншхэм и гъусэу ирикІуэну тегушхуа едмагъэшхуэхэм.

гушхуа еджагъэшхуэхэм. Ар си ныбжьэгъуу зэрыщытам срогушхуэ. Агхуэдэ зэхущытык!э дызэри!ам и къуэпсхэр къыщежьэр т!ури щ!эныгъэ !э-

натІэ дызыпэрытам и закъуэтэкъым. Дэ

ехьэліа псальэмакъхэр есіціыліэрт! Зэман дэкіауэщ сыщегупсысыжауэ щытар: «нэгьуэщі Іуэхухэм яужь дихьэ, зэгъусэу зыдгьэпсэху щкьэ мыхъурэт?!» жысізу. Курчатов Игорь и ціэр зэрихьэу Атом энергиемкіэ институтым и лабораторэм Мурадин япэу сызэрыщыхуэза щіыкіэри сигу къокіыж. Икіи япэ дыдэу гу зылъыста-уэ щытар абы и псэ щабагъымрэ ціыхухэм яхуиіэ гудзакъэмрэт. Іуэхухэр хуабжыу щызахэзэрыхьауэ щыта 90 гъэхэм, и лэжьэгъухэм я улахуэр езым и жыпым къриха и ахъшэмкіэ езэтыфынур, зи гоновымкір ізмяпсымэхэр кэзышэхуфынур рарымкіэ іэмэпсымэхэр къэзыщэхуфынур псэ къабээ дыдэ зиіэ, гулъытэшхуэ зыхэлъ цыхут. А псор абы гъащюм къыхилъхьа и хабээт, и философиет. Къумахуэм хъ-къ къысщищащ зэныбжьэгъугъэм пэи кlэи зэримыюр. А зэманращ щыщирдар илъэс 20 зи кlыхьагъа ди зэпыщіэныгъэ телъыджэм.

ИпэкІэ жысІа псоми къикІыркъым Мурадин щізныгъэм щикіуа гъузгуанэр тын-шу щытауэ. Ар и къэхутэныгъэхэм гугъу дехьырт, ауэ итlани къикlуэтыртэкъым. Мис апхуэдэ лъэужь гъащlэми щlэныгъэми къыщигъэнащ иджырей лъэхъэнэм и физик щэджащэ, цІыху хьэлэл дыдэу дунейм тета Къумахуэ Мурадин Іэбубэчыр и

ЗЕКІУЭРЕЙ Аспъзн

 $\Rightarrow \star \star \star$

Экологиер шынагъуэншэу щы-гъэтынымкіэ дунейпсо щіэныгъэ академием и академик, профессор, техникэ щІэныгъэхэм я доктор.

Мурад инхэр

ЗИГА МУРАДИН КЪЫЗЭРЫТХЭМЫТЫЖЫР КЪЫЩЫСЩІАР ЗЭМАНЫФІ ДЭКІЗУЭЩ. АСЫХЬЭТУ СИ НЭГУ
КЪЫЩІЗУВЭЖАЩ СЫЩЫДЭЛЭЖЬА, СЫЩЫБГЪЭДЭТА ЛЪЭХЪЭНЭМ ЗЫХЭСЩІА ГУРЫхъэнэм зыхэсщіа гуры-щіэхэмрэ зэдэдгъэунэхуа теплъэгъуэхэмрэ.

МУРАДИН мурад инхэр сыт щыгъуи и куэдт, зэманым къигъэщ политикэ зэхъуэкІыныгъэхэм зыд-римыгъэхьэхыу, езым къы-зэщІиІэта лэжьыгъэшхуэм зэщинэта лэжынгызшхуэм пэрытг, льэлкь зэхэгьэж инэтэкъым. Абы физикэм и щэхухэм сыхьэт бжыгыз-кіз я гугъу ищіыфынут, нэхъ дызыхэмызагъэхэр бээ тыншкіэ къыдгуригъэіуэ-фынут, щіэныгъэлі ныбжьыщіэхэри гулъытэншэу къигъэнэнутэкъым. Япэ дыдэ абырэ сэрэ

дыщызэрыцІыхуауэ щытар Тулиновскэ конференц-рат - МКъУ-м Ядернэ физикэмкіэ и институтым ири-гъэкіуэкіам. Ар теухуауэ щытащ зэщІэузэда мэскъалхэр монокристаллхэм щыпхагъэкікіэ къызыхаутіыпщыкі

нурыр зыхуэдэм.
А лъэхъэнэм а унэтІыныа льэхээнэм а унэлыныг гээщэм нэхэ хэлэжыхыу щытар профессорхэу Дани-ем щыщ Линдхард Иоханрэ СССР-м и еджагъэшхуэ Ту-линов Анатолийрэщ.

Хьэлэмэтыракъэ, Мурадин зэман кіэщіым къриубыдэу дахэкlейуэ зэхигъэу-ват къыхэбзэщхъукlыныгъэ-щlэр (нур лlэужьыгъуэщlэр) зищІысыр гурыІуэгъуафІэ дыдэ зыщІ математикэ теориери.

риери.
Мурадинрэ сэрэ дызрихьэліэну, дызэдэлэжьэну,
быдэу зэпыщіа дыхъуну Ди Щхьэщыгу Итым иухауэ къыщіэкіынт. Ди япэ
зэіущіэгъуэм ар си нэгу
къыщізуващ зи акъыл тыса, къыщі эуващ зи акъыл тыса, физикэм и фундаментальна захэтыкізм фіы дыдэу хэзыщіыкі, куэдым щыгъуазэ щіэныгъэлі щэджащэу. Мурадин елъытауэ сэтізкіу сынэхъыжьыіуэти, зыщыхуэзгъазэкіз и ціз къудейрат къисіуэр, Кавказым къыныхъуахэм зэрыдихабэзу, и адэціэр дэщіызмыгъужу. Къумахуэр гуапау ягу къинаш Іуэху дэзыіыгъых.

адацэр дэщізэмыі зуму. Къумахуэр гуапэу ягу къинащ Іуэху дэзыіыгъыу, и ныбжьэгъуу, и Іыхлыуэ, и лэжьэгъуу щыта псоми. Физикэ щіэныгъэм и мызакъуэу, абы егъэщіыліа нэгъуэщі къудамэхэми лъзужь дахэ къыщызыгъэна ціыхум Къэбэрдей-Балъкъэрри езыр къызыхэкІа лъэпкъри иригушхуэ хъунущ.

АВАКЯН Роберт, Армением ЩІэныгъэхэмкІэ и лъэпкъ академием хэт.

Іуащхьэмахуэ лъапэ щекіуэкіа къэрал зэхуаку конференцым хэтахэр

Къумахуэ Мурадин щ Іэныгъэл І гупым яхэту. Сэмэгумк Іэ ещанэщ. 1987 гъэ

Сэмэгумкіэ къыщыщіэдзауэ: SPIE зэгухьэныгъэм и унафэщі, профессор Гувер Ричард, Къумахуэхэ Мурадинрэ Михаилрэ, Дэбагъуэ Сулътіан сымэ. Звенигород къалэ. 2004 гъэ

Зэчиягъэм и ерыщагъри и гъусэт

Рентген оптикэмкІэ институтыр къызэlуахын ипэ къи-хуэу, Мурадинрэ сэрэ куэдрэ дызэхуэзэу щытащ. Дызэрихьэліэрт дыщылажьэхэми зыщыдгьэпсэхухэми. Абы щыгъуэ а ціыху щэджащэм щы вуз а цыку щодицыя къыдживауэ щыта псалъэхэм я нэхьыбапвр зэи сщымы-гъупщэжыну сигу къинащ. Абыхэм ящыщ зыбжанэм и гугъу ныфхуэсщІынщ.

МУРАДИН и псалъэхэм ятепщівхьмэ, щізныгъэм ухэтын папщіэ, абы ухуэнэхьуеиншэу, зэхэщівкі куу уиізу, хьэл-щэн дахи ліыгъи пхэлъу ущытын хуейщ. Еджагьэшхуэм Тхьэм кърита зэчиягъэшхуэ бгьэдэльын зэрыхуэупсам пщіэ хуищірэ зэрызригъэужын Ізмалхэми хищівківу щытыпхъэщ. Куэд ельытащ щізныгъэм и унэтіыныгъэ зэмылізужыыгыуэхэм зарыхуэзам. Дауи, щізныгъэм гу хуэзыщіа ціыхум унагьуэм щигъуэта гъэсэныгъэр зыхуэдэми мыхьэнэшхуэ иізщ. Бгъэдэлын хуей хьэл-УРАДИН и псалъэхэм ятезыхуэдэми мыхьэнэшхуэ иlэщ. Бгъэдэлъын хуей хьэл цэн нэхъыфl дыдэхэм ящы-щуи къыщlэкlынш, зи яужь ихьэ дэтхэнэ зы лэжьыгъэми

хуэмыщхьэхынымрэ щымышынэнымрэ.

налымра.
«Мыхьанэ ин дыдэ иіэщ ціыхухэр зэхэпщіыкіынми, къыхигъэщырт Мурадин. Къыбдалажьахам яхуэпщі пщіэм и
пщалъзу щытын хуейр абыхэм щіэныгъэм ипэжыпіэкіэ хуащіа хэлъхьэныгъэрщ, атіэ яіэщіэкіа щыуагъэхэракъым. Уэ къогъэ-

щыуагъэхэракъым. Уэ къогъэ-щыліа ціыхухэм къащрырехъу яіэщіэкіа щыуагъэхэм гу лъумыта хуэдэу». Зи гугъу ищіа хьэлым а и лъэныкъуэ псори езы Мурадини нэгъэсауэ хэлът. Блэкіа ліэщіыгъуэм и 70 гъэхэм я кізухымрэ 80 гъэхэм я пэщіэдээмрэ Мурадин КъБКъУ-м и физикэ факульгетым кърагъэблэгъауэ щытащ, пкъыгъуэ быдэхэмкіз кафедрэу езым къызэјуихам и унафэщіу щытын папщір. Абы къаруушхуэ ирихьэліащ пкъы-гъуэ быдэхэм и радиацэ физи-зми и Ізнатіэм щылажьэ щіэныгьуэ оыдэхэм и радиацэ физи-кэм и Іэнатіэм щылажьэ щіэны-гьэліхэр ди университетым щыгьэхьэзырынми. Абыхэм ящыщ куэдыр мы зэманым зи ціэр фіыкіэ кърајуэ еджа-гьэшхуэхэщ. Жыпіэнурамэ, Мурадин и лекцэхэр егъэлеяуэ купщафіэт, куэдым уезыгъэгупсыст, удэзыхьэхт

КЪУМАХУЭ Іэдил.

Зи яужь ихьэ псори къехъулІэрт

Мурадин физикэ щіэныгъэм гупсысэщіэхэр сыт щыгъуи къыщызыулъэпхъэщ цІыхут.

1 984 ГЪЭМ Къумахуэм, абджым къыхри-гъэщіыкіа линзэ телъыджэр и дэіэпыкъуэгъуу, рентген-нейтрон мэскъал гуэрэнхэр къы-зэрыбгъэјурыщіэ хъуну іэмалыщій къигупсы-сащ. А къхутэныгъэр и лъабжьзу, Мурадин и лэжьэгъухэмрэ езымрэ капилляр зэфэзэщхэм рентген линзэхэр къыхајущіыкіащ.

Къумахуэ Мурадин профессорт, дунейпсо еджагъэшхуэхэм къаціыхуа щіэныгъэліт, къызэгъэлэщакіуэ ізээт, Рентген оптикэмкіэ институтым и унафэщіт. Ахэр шэч къызытумыхынщ. Ауэ дэ псом япзу ар дигу нэхъ къызэринэжар зыпэрыхьэ дэтхэнэ зы Іуэхуми дихьэхыу, удзуэршэрынкіэ щіэщыгъуэу, ціыху гуапэу икіи зэіухауэ зэрыщытарщ.

ПЕТУХОВ Владимир, физико-математикэ щІэныгъэхэм я кандидат.

Лъэпкъ щІэныгъэм и зыужьыныгьэм хэлъхьэныгъэ ин хуэзыщlа адыгэхэм ящыщщ совет, урысей еджагъэшхуэ, профессор, Урыеджагъэшхуэ, профессор, Уры-сейм Естественнэ щІэныгъэхэмкІэ и академием щіыхь зиіэ и академ академием щізны зил зи академием щізныгь зикіз щізкь зиіз и лэжьакіуэ, Рентген оптикэм-кіз институтым и генеральнэ дипетитутым и теперальная ди-ректору, Физикэ оптикэмкіз инсти-тутым и унафэщіу щыта Къумахуз Мурадин Ізбубэчыр и къуэр. Іуэху зехьэкізщіэхэм, жэрдэмыщіэхэм я зэхэублакіуэу, щіэм и лъыхъуа-кіуэу щыта Къумахуз Мурадин иригъэкіуэкіа къэхутэныгъэхэм ноби мыхьэнэшхуэ щаіэщ щіэныгъэм и дунейм. Псэужамэ, щэкІуэгъуэм и 26-м ар илъэс 75-рэ ирикъунут...

ІЫХУМ игъуэт зыужьыныгъэр, и **Ц**дуней еплъыкіэр, Іуэху зехьэкіэр зыкъомкіэ елъытащ ар къызыхэкіа унагъуэм. Лэскэн ЕтІуанэ къуажэм щыпсэу Къумахуэхэ Іэбубэчырщыпсэу Къумахуэхэ Іэбубэчыр-рэ Кіузэрэ яухуа унагъуэр нэмыс-рэ хабзэрэ зэрылът, нэхъыжьым -пщіэ, нэхъыщіэм - гъуэгу щагъуэ-тырт. Зэгурыіуэрэ зэдэіуэжрэ яку тырт. Зэгурыгуэрэ зэдэгуэжрэ нку дэлъу ягъасэрт абыхэм я бынихыр: щалипліымрэ хъыджэбэитіымрэ. Еджэныр Къумахуэхэ я унагъуэм щіыпіэ хэха щызыубыд, пщіэ щызиІэ Іуэхугъуэт. КъащІэхъуэ сабийзин уузун уузун кандохьуэ саоий хэм зэрахуэхьуапсэхэр зрагьэхьу-ліэным хунэмысу, Хэку зауэшхуэм кіуащ ізбубэчыр икіи абы хэкіуэдащ. А гуауэшхуэм нэгъуэщій къыкіэльыкІуащ. Зауэр зэриухрэ куэд дэмыкІа-уэ, КІузэ и къуэхэм ящыщ МуІэед зэуэзэпсэу дунейм ехыжащ. Быныр и закъуэу къигъэтэджын, игъэсэн, иригъэджэн хуейуэ гъащІэм къалэн зыщищІа анэм дежкІэ ари удын хьэлъэт.

щища анэм дежкіз ари удын хьэльэт.

«Гугъэ здэщы!эм гъащіи щы!эщ»,

- жи!ащ псальэжьым. И щхьэгъусэр зауэм щыдэк!ым къыжри!ауэ
щыта псалъэхэм гъащ!эм къыхуигъэушыжащ Кіузэ. Абы и тхьэк!умэм
дапщэщи итт а псалъэхэр: «Сыздэк!уэр зауэщ, псэээплъхьэп!эщ.
Къэзмынгы эзэхыни!» събий. КъэзмыгъэзэжынкІэ хъунущ... Сабийхэм яхуэсакъ, тхуэхъумэ. Іэмал гуэр бгъуэтыххэмэ, егъаджэ». Іэбубэчыр и

00

Зэманым фагъуэ дэмыхъу лІыгъэ

эсятыр игъэзэщІащ КІузэ.

Быным я пажэ Башир зауэм и пэ съихуэу къиухат Налшык дэт политпросветтехникумыр. Лэжьыгъэ просветтехникумыр. Лэжьыгъэ 1э-нат1э тэмэм игъуэтыным хунэмысу, Хэку зауэшхуэр къэхъейри, и ныб-жьыр илъэс 18 ф1эк1а мыхъуауэ ари фронтым к1уат, и насып къик1ри, 1947 гъэм 1эпсэу-лъэпсэууэ къигъэзэжащ, еджащ. Башир къыкіэлъыкіуэ и анэкъилъхухэми: и къуэшхэу Мухьэ-дин, Мурадин, и шыпхъухэу Тосэрэ Анусэрэ щіэныгъэ нэхъыщхъэ яри-гъэгъуэтащ Кіузэ. Тбилиси дэт гъэгъуэтащ КІузэ. Тбилиси дэт къэрал университетыр ехъулІэныгъэкіэ къэзыуха Мухьэдин еджэным Москва щыпищащ. Ар щіэтіысхьащ СССР-м ЩІэныгъэхэмкІэ и академием БзэщІэныгъэхэмкІэ и институтым ем разщізныї вэхэмків и институтым и аспирантурэм. Кандидат, доктор диссертацэхэр пхигъэкlащ, академик ціэрыіуэ къищіыкіауэ щытащ. Зэшыпхъухэу Тоси Ануси КъБКБУ-р къаухащ. Тосэ биологиемкіэ кандидат лэжьыгъэр пхигъэкіауэ щытащ. Анусэ адыгэбзэмрэ литературэмрэ илъэс куэдкІэ щригъэджащ я къуадэт курыт школым.

Щіэныгъэм и лъагапіэм нэсы-фа щэджащэхэм ящыщт Къума-хуэ зэкъуэшхэм я нэхъыщіэ Мурадини. Ар 1941 гъэм щэкІуэгъуэм и 26-м къалъхуащ. Иджыри школакіуэ ныб-жьыщізу, куэдым гу лъатат Мурадин есэпымрэ физикэмкіэ зэфіэкіышхуэ азрыбгъэдэлъым. Курыт школыр ехъуліэныгъэкіэ къэзыуха щіалэщіэр тегушхуэри Москва кіуащ, и щіэны-гъэм хигъэхъуэну, икіи МКъУ-м гъэм хигъэхъуэну, икІи МКъУ-м ядернэ физикэмкІэ и факультетым щіэтіысхьащ. Студент илъэсхэр, напіэдэхьеи-

гъуэу, псынщІэу блэлъэтащ, къэхутэныгъэ хьэлэмэтхэмрэ щІэныгъэ къэугъуеинымрэ и бэу. Псы хуэлІа къэкІыгъэм псыІагъэр зэрызэщІишэм хуэдэу, щіэныгъэм хуэнэхъуеиншэ Мурадин а илъэсхэм куэд къыхихащ дунейпсо ціэрыіуагъ зиіэ профессорхэм, еджагъэшхуэхэм я лекцэхэм. Зыхуеджа ІэщІагъэмкІэ щІэныгъэ куу зыбгъэдэлъ хъуа Къумахуэм лэжьэн щыщІидзащ МКъУ-м Ядернэ физикэмкіэ и институтым икіи илъэс 15-м щІигъукіэ абы егъэджакіуэу щыіащ. 1978 гъэм щіэныгъэліыр ирагъэблэгъащ Атом энергиемкіэ институтым и лабораторэм и унафэщіў. А зэманы-ращ Мурадин дунейпсо ціэрыіуагъ къыхуэзыхьа, «Къумахуэм и эффект» ціэр щіэныгъэ дунейм щызыгъуэта абы и къэхутэныгъэ къызэрымыкІуэр наІуэ къышыхъуар.

ауу кындыхдуар. Физикэм и теориемкіэ зэфіэкіыш-уэ зыбгъэдэлъ щіэныгъэліу зэкъыдэкіуэу, Къумахуэр эшакіуэ Іэкіуэлъакіуэт рыщытам къыдэк къызэгъэпэщакІуэ техникэщіэ гъэхьэзырынымкіэ проектхэм я пашэт. Абы и унафэм щІэту ягъэхьэзыра Іэмэпсымэ куэдым дунейпсо, урысейпо гъэлъэгъуэны-гъэхэм саугъэтхэр, медалхэр къыщы-хуагъэфэщащ. Илъэс 28-кlэ ар зи унафэщіу щыта институтым технологие пъагэхэм ятешІыхьа къэхутэныгъэ гъуэзэджэу 10 хуэдиз щаубзытьэ гьуэзэджэу то хуэдиз щауозы-хуащ. Ахэр къагъэсэбэпу хуежьэмэ, япэкіэ зэрыщытам хуэдэу, Урысейм бжьыпэр щиубыдыжыфынущ хьэр-шым, микроэлектроникэм, медицинэм, биологием, наноиндустри-ем, микромеханикэм, авиацэм, XXI ліэщіыгъуэм и зыужьыныгъэхэр зыубзыху нэгъуэщі ізнатіэ хэхахэм.

Къумахуэ Мурадин и унафэм щІэту фундаментальнэ физикэм иужь-рей илъэсхэм щрагъэкlyэкlа лэжьы-гъэхэм я фіыщіэкlэ къызэlyаха къэхутэныгъэщіэми мыхьэнэшхуэ иіэщ щіэныгъэмрэ техникэмрэ я іэнатІэм лъэщу зегъэужьынымкІэ. Рентген оптикэмкІэ институтыр къызэзыгъэпэща икІи абы и унафэщІ Къумахуэм пщіэшхуэ хуащіу, 1992 гъэм ар хагъэхьат Германием физикэмкіэ и щіэныгъэ зэгухьэныгъэм. 2008 гъэ лъандэрэ хэтащ РАН-м Аналитикэ химиемкір и шірныгър советым

Профессор Къумахуэ Мурадин гулъытэшхуэ хуищіырт езыр щалъхуа Къэбэрдей-Балъкъэрым папщіэ щіэныгъэ лэжьакіуэхэр гъэхьэзырын-ми. Къумахуэм и гъэсэнхэм ящыщ куэд нэхъыжьыфІым и лъагъуэм нобэ ирокіуэ.

нобэ ирокіуэ.

Къумахуэ Мурадин щіэныгъэ лэжьыгъзу 250-м щіигъу, монографиеу 10 къытригъэдзащ. И къэхутэныгъэ къызэрымыкіуэхэм къыпэкіуа урысейпсо, дунейпсо патенту 95-рэ иіэт. Совет, урысей щіэныгъэм нэхьалэкіэ Совет, урысей щіэныгъэм нэхьалэкіз къыщымыхъуауэ, ар къэрал куэдым эзщыгъуу къыдагъэкі «Radiation Effects and Defects in Solids» журналым Къуэкіыпіэ Европэмкіз и къудамэм и редактору илъэс 20-м щіигъукіз лэжьащ. Къумахуэм къыхуагъэфэщащ Урысейм Щіэныгъэхэмкіз и Академием и Щіыхь тхыльымрэ ахъща саугъэтыма и Муженер-плахына ахъщэ саугъэтымрэ. Инженер-оптикхэм я дунейпсо зэгухьэныгъэм и саугъэтым и лауреат хъуащ 2002 гъэм. Физикэ щІэныгъэм зегъэужьыным хуищІа хэлъхьэныгъэ инхэм папщІэ Къумахуэ Мурадин дыжьын фэеплъ пхъэбгъу къыщыхузэІуахащ США-м и

Католическэ университетым. Къумахуэр 2014 гъэм дунейм ехыжащ. Къэралри, ди республикэри, щалъхуа къуажэри зэрыгушхуэщ и ціэм ещхьу зи мурадхэр ину, іуэху-щіафэхэр екіуу псэуа Къумахуэ Му-радин и гъащіэ купщіафіэр. Лъэпкъ щіэныгъэм зегъэужьынымкіэ абы зэрихьа лІыгъэр зэманым фагъуэ зэи дэхъунукъым.

ЖЫЛАСЭ Маритэ.

Жыгьей зэфэзэщт

къыхуэзулъэпхъэщахэр

Къумахуэ Мурадин сэ къыщысціыхуар бо гъэхэм я кізухырш. Абы щыгъуэ гу лъатакіэт ар зэфіэкіышхуз зыбгъэдэлъ щіэныгьэліу зэрыщытым. И къэпсэльэныгъэхэр апхуэдизкіэ купщіафіэти, жэщ кіыфіыр къззыгъэнэхуа вагъуэлэ-къумым ирагъэшхьырт. Къумахуэ къумым ирагъэщхьырт.

УЖЬКІЭ, Къумахуэм и кандидат диссертацэр Мэзкуу къэрал университетым Ядернэ физикэмкіэ и щіэныгъэ-къэхутакіуэ институтым щыщыпхигъэкІым, оппонент хуэхъун хуей къалэныр си пщэ къыдалъхьати, и лэжьыкъыдалъхьати, и лэжьы-гъэм сызэрыпэрыуэным ерыщу яужь ситащ. Ар-щкьэкіэ, зэфіигъэкіахэм я мыхьэнэм елъытауэ, «уасэ лъэпкъ» ямыіэжу къыщІэкІащ, апхуэдиз-кІэ ахэр жыгъей зэфэзэщ-

> МАРТЫНЕНКЭ Юрий, физико-математика щІэныгъэхэм я доктор.

Дуней UCOW KPASP3C3D3U

Къумахуэ Мурадин зэманым апхуэдизкіэ япэ ищырти, абы и къэхутэныгъэхэр къащыгурымы ур куэдрэ къэхъурт. Кана-пированием теухуа и теориер ямыдэу, нэгъуэщі къэралхэм я еджагъэшхуэхэри, СССР-м и щіэныгъэ жылагъуэри къзуват.

И НЫБЖЬЫР илъэс 70 зэрырикъуам и саулыкъукіэ зэхаша гуфіэгъуэ зэіущіэм Мурадин щыжиіэжауэ щытащ США-м щыщ физик ціэрыіуэ гуэрым абы и тхыгъэр Physical Letters журналым тридзэн имыдзу, къызэрыригъэгъззэжауэ щытар. «Урыс гупсысэкіэ іушэ» арат абы и рецензэм фіищар. Мурадин хуэфащэ жэуап иритыжа иужькіэ, а и тхыгъэ дыдэр къащтэжри, зи гугъу тщіа журналым къытрадзауэ щытащ.

къыградзауэ щытащ. «Къумахуэм и бзийр» дуней псом къызэрыщалъытам щыхьэт тохъуэ Мурадин Урысейм и еджагъэшхуэ нэхъ акъылыфіэ дыдзу 100-м зэрыхатхари, Нобель и саугъэтыр къратыну хуэфащэу къалъытэу тізунейрэ ягъэлъэгъуауэ зэрыщытари. Мурадин и къыкіэлъыкіуэ къзхутэныгъэу рентген оптикэм и Ізнатізм къыщызэјуихам зрагъэужьын папщіэ, РСФСР-м и Министрхэм я Советым и унафэкіэ, Рентген оптикэмкіэ институт къыхузајуахауа шытаці.

къыхузэІуахауэ щытащ.

нистрязм н Советым и унагракта, Ренттен отпикамкта институт къыхузајуахауа щытащ.
Зыхахуа гугъуехъзар къызаринакІынымкіз Мурадин щізгъз-къузныфі къыхуахъуауз щытащ и оптикар зи лъабжьа продукца къыщигъзкіынымкіз загуры!уэныгъз къезыщіыліауз щыта, езыр къыщалъхуа и Къзбардей-Балъкъэрри.
Рентген-нейтрон оптикам и Ізнатізм Мурадин щиіз фіьщізхар къалъытари, 1997 гъэм США-м и Сан-Диегэ щек!уэкіа щізныгъз конференцым запымыууз лажьзу хагъзхьауз щытащ «Къумахуэм и оптикэ» къудамэр. Европей жылагъузм и грантыр я щізгъэкъузну, 1997 гъэм ягъэхьзаыра линзэр Европам и атом реактори 4-мрз Обнинскрэ щагъузнузуауз щытащ. Ар я лъзбажыу медицинэ техникэ лізужьыгъуэщізхэри къежьащ. Мурадин энергие лъагэхэм я физикэм и Ізнатізми къзхутэныгъз инхэр щригъзкіузкіащ. Ахэр дуней псом иджы къыщагъзсэбэп.
Псаужамэ, Мурадин нахъыбаж хузафізкіынут. Ауэ, сэ схужыізнущ ар ціыху насыпыфізу дунейм тетауэ. Къумахуэм и къзхутэныгъзхэм ди къзралым и мызакъузу, дуней псом пщізшхуз къыщыгуащіащ, и гъзсэнхэм щізныгъзхэм и Ізнатіз зэмылізужьыгъухэм щахузафізкіар илъэгъуащ, хэмыгъузщэжын лъзужь къызэригъанэми щыхьэт техъуащ.

гъанэми щыхьэт техъуащ.

КЪУМАХУЭ Михаил, Рентген оптикэмкіэ институтым и унафэщіым и къуэдзэ.

Зи сабий зыфіэкіуэдам хуэдэу сигу къеуащ

1953 гъэращ Къумахуэ-хэ Іэбубэчыррэ КІузэрэ я къуэ нэхъыщІэ Мурадин къуэ нахъыщіэ мурадин къыщысціыхуауэ щытар. Сэ Анзорей къуажэм дэт район библиотекэм и унафэщіу а зэманым сылажыэрт. Дэ къытхуэкІуэ тхылъеджэхэм я нэхъыбэр зи ныбжькіэ бали-гъыпіэм иува іэщіагъэлі ныбжьыщізхэмрэ студентхэмрэт, іуэхущіапіэ зыбжанэм я унафэщіхэри яхэту.

3ЭГУЭР ди библиотекэм къы-щіыхьащ илъэс 12 фізкіа зи мыныбжьын щіалэ ціыкіу. зи мыныожыын щіалэ ціыкіу, «Сытым ухуейуэ укъыщыхьа, си нэху?» - жысіэу сыще-упщым, жэуапу къызиты-жари гъэщіэгъуэнщ: «Карл Маркс и «Капиталым» седжэну къызэптамэ арат», - жиlащ. И ціэ-унэціэмкіэ сеупщіри, зыщіэльэіуар естащ. Махуиті зыщізпьязуар естащ, махуипі няхь дямыкіыу къытригъазэри, сызыбгъэдэс Ізнэм «Капитал» томищыр къысхутрилъхьэжащ, «Сыту пасэу къытхуэпхыыжа, си щіалэ?» - жысізри, зыхуззгъззащ. «Сызыхуея псори къизджыкlащ мы тхылъхэм!» - къызитыжащ жэуап а щlалэ

цыкіум. Зы илъэс нэхъ дэмыкіыу, Тхьэм апхуэдэу иухагъэнти, Мурадин и къуэш нэхъыжь Башир щхьэгъусэ сыхуэхъуащ. унагъуэ гъуэзэджэм теухуауэ утыку къиплъхьэну пфіэи-гъуэхэр зы тхылъым имыхуэну къысщохъу. АтІэми, сэ нобэ зи гугъу сщІыну сызыхуейр езы

Мурадинщ. Унагъуэм къыщыхъуахэм ягу къызэрагъэкІыжу щытамкІэ, Мурадин гъэщІэгъуэныщэу мурадин гызшы ыуэнышэу гурыхуэт, лъэныкъуэ куэдкІи адрейхэм къахэщырт. И цІыкІуадрейхэм къахэщырт. И цІыкіу-гъуэр зи нэгу къыщіэзыгъзу-вэжыфхэм ар ныбжыыщіэ те-льыджэу зэрыщытар къы-хагъэщырт. Ар тхылъхэм бгъэдэсырейт. Абыхэм я нэ-хъыбэр цІыхум и къзухым зезыгъэужьт. Мурадин щеджэ-кіз ихъумертъкі з шекіуакіыр кіэ. ихъуреягъкіэ шекіуэкіыр зэхимыхыжым хуэдэт, сыхьэт-сыхьэтитГыр зыуи къыщыхъуртэкъым. Языныкъуэхэм деж ар гъуэлъыжыххэртэкъым.

псом и напІэ зэтримылъхьауэ тхылъхэм бгъэдэса иужькій, пщэдджыжьым жьыуэ зыкъи-ужьырти школым кlуэрт. Иныкъуэхэм дежи анэм къуэ нэ-хъыщіэр фіэгуэныхь хъурти, «Тіутіэ, си нэху! Гъунэгъу щіалэ «Путь, си наукт вуна ущаля цыктухор мэджэгури уэрамым дэтщ. Уэ щхьэ уахэмыхьэрэ абыхэм?» - жригэрт. Ліэщінгьуэ блэктам и 50 гъэхэм ди къуажэхэм электри-

чествэ, газ жыхуэліэхээр яlа-къым, псы зэфэныр ныджэм къыдахырт. КІыфі хъуамэ, псэупіэхэр фэтыджэн уэзды-гъэхэмкіэт къызэрагъэнэхур, къызэрагъэплъри пхъэ хьэкут А псоми уадэкІуэтэнт, гъаблэу щымытамэ.

щымыгамэ.
Си гуащэ Кіузэ бзылъху-гъэ гуащіафіэт икіи Іущт. Абы гъащіэм и хьэзаб куэд игъэващ: и щхьэгъусэ ізбубэчыр зауэм хякіуэдащ, илъэс 19 фіэкіа мыхъуа и къуэ Муіэед 1949 гъэм жьэн узым иліыкіащ. Къэра-лыр мамыр псэукіэм хуэкіуэжами, къэна бынитхур піын хуейт. Сыт хуэдэ гугъуехь Іумыуа-ми, и щхьэгъусэ Іэбубэчыр и уэсятыр КІузэ игъэзэщІэн хулъэкІащ: «Сабийхэр еджэну хуеймэ, зэран уахуэмыхъу!» пу хуеимы, эрап уахумых вуж къыжриlауэ щытауэ яlуэтэж, зауэм щыдэкlым. Нану (инэ-хъыбэр апхуэдэут си гуащэм зэреджэр) и зэран и бынхэм екlын дэнэ къэна, щіэныгъэ лъагэ зрагъэгъуэтынымкІэ щіэгъэкъуэнышхуэ яхуэхъуащ. Уеблэмэ, нэхъыфіу еджа хъун папшІэ. лэжьыгъэ хьэлъэпапщіэ, лэжьыгьэ жьэльэ-хэм ящихъумэрт. Кіузэ нәху мышу, жьы дыдэрэ дунейр жьычу, езым хуэдэ и гьунэгъу фызабэзэм ягъусэу, дыгъуж нэщіахэр зыщіэз мэзым пхъэ

пэщнахы зыщная мазым пхва гъур къыщищыпыну кlуарт. Мурадин школыр экстер-ну (зы илъэсым класситым щаджын хуейм пхрыкlыу) къиухащ, и ныбжыр илъэс 15 фlэкla мыхъуауэ. Лэскэн ть фізка мыхърауэ. Лэскэн районым япэ дыдэу дыщэ медаль къвщызыхьауэ щыта еджакіуэри аращ. Абы илэж-кіэщ щіалэ щэджащэм зыхуеджэну щІэныгъэр зыхуэдэри - физикэр - къыщыхихауэ физикэр

щытар. ГъэщІэгъуэныракъэ, Ломоносов Михаил и цІэр зэрихьэу Мэзкуу дэт къэрал университетым щыщІэтІысхьэм, зэуэ факультетитІым - физикэмкІи

философиемкІи - зрипщыташыташ. Аршхьэкіэ. илъэс нэхъ дэмыкІыу сымаджэ хъури, академическэ отхъури, академическэ от-пуск къыlихын хуей хъуащ. Лэскэн Етlуанэм дэт я унэм, и анэм деж зыщигъэхъужри, Мэзкуу аргуэру тригъэ-защ. ФизикэмкІэ факульте-тым щІэтІысхьэжри, ядернэ тым щізтіысхьэжри, ядернэ унэтіыныгьэм щыхуеджащ. Сытым хуэдэу дыщыгуфіыкірэт Мурадин и ехьуліэныгьэхэм! Ар езыр укіытэхт, зыщытхъужын и жагъуэти, хузэфІэкІахэм хузэфІэкІахэм щытхутепсэ-лъыхьыр зэзэмызэххэт. И къэхутэныгъэхэм мыхьэнэшхүэ зэpalэр газетхэм къытрадзэхэмкіэ къатщізу арат.

Си щхьэгъусэр, Башир, Мурадин къуэш нэхъыжьу хущыта къудейкъым, атlэ «зауэжьым пасэу ящхьэщиха я адэм и къалэнхэм щыщ гуэр хэри игъэзэщіащ» жытіэмэ, дыщыуэну къыщіэкіынукъым. Нэхъыщіэр сыт хуэдэ іуэху ин пэрымыувами, Башир абы пэрымыувами, ьашир абы дэlэпыкъуэгъуи чэнджэщэгъуи хуэхъурт. Ауэ, къыжыlэпхъэщ, езы Мурадини лъэкl къызэри-

и псалъэхэм емыбакъуэу, пэжу къыбгъэдэтыжыным ехьэлlayэ: сытым дежи гулъы-тэ къызэрыхуищІыным, и тэ къызэрыхуищІыным, и пщІэр зэримыгъэкІуэдыным, и гукъэкІхэмрэ и мурадхэмкІэ къызэрыдэгуэшэным, и шынэ-хъыжьым и унагъуэ ІуэхухэмкІэ зэрызыкъыщІигъэкъуэным пылъаш.

пыльащ. Мурадин ціыху щабэу икіи гумащізу щытащ. Щізныгьэм и иужьрей къэхутэныгьэм «яжь зыщімух» ізмэсымиціяхэр къыщагупсыс икіи щагьэхьэзыр институт ціэрыіуэр уи унасрэ щыщіэткіэ, дауи, лэжыгтээм къигьэув къалэнхэм уегугъун хуейт, ар дыдэр къыбдэлажьэхэми апимыубыду хъунутэкым. Абы япумыубыду хъунутэкъым. Абы къыхэкІкІэ, зэзэмызи щыпхъа-шэ къэхъуу къыщІэкІынт, ауэ, сэ зэхэсхыжащ икіи сыщы-гъуазэщ Мурадин и зы дэт-хэнэ лэжьакіуэми гулъытэшхуэ

хэнэ лэжьакіуэми гульытэшхуэ хумціу зэрыщытар.
Сэ сщіэрт адыгэ шхыныгыуэхэм ящышу Мурадин нэхьфіэфіхэр сыт хуэдэхэрами икіи тщыщ гуэр Мэзкуу щыкіуэкіэ хуэзгьашэрт. Слъагым хуэдэу кызыщызгыхжурт Мурадин и гуфіэкіэр, сыпщэфіа радил и туфовлер, сыпшэфла ихыныгъузхэм ящыщ фівуэ ильагъу и лэжьэгъухэмрэ къыхуэкіуэ хьэщіэ лъапіэхэмрэ щајуигъахуэкіэ. Езыми, Мэзкуу къикіыжу Къэбэрдейм къы щигъэзэжкіэ, гулъытэ къытхуи-мыщіу зэи къигъанэртэкъым: дэтхэнэми тхуигъэхьэзыра тыгъэ цІыкІухэр къыдитурэ дигъэ-

гьэ ціыкіухэр къыдитурэ дигъэгуфіэрт.
1993 гъэм Нану сымаджэ хъуащ, Башир зы жэщ къимыгъанэу Лэскэн Етіуанэм дэт я унэм кіуэжырти, и анэм бгъэдэст. Дэри, зэкъуэшхэм я шыпхъу Тосэрэ сэрэ, махуэм пыкіуэти, гуашізмаціа хъха дыкіуэрти, гуащіэмащіэ хъуа щхьэлъащіэм дыдэіэпыкъурт. Гъунэгъухэри щіэгъэкъуэн тъунэгъухэри щіэгъэкъуэн къыщытхуэхъу куэдрэ къэ-хъурт. Аршхьэкіэ, Нану и узыншагъэм кіэрич зэпытт. Икіи шыщхьэуlу мазэм и кlэм си гуащэр дунейм ехыжащ. Мэз-куу къикlыжри я адэжь лъапсэм къихьэжахэщ Мухьэ-динрэ Мурадинрэ. Сэ нэхъ сигу зыгъэузар Мурадинщ - псом я леижу абырэ анэмрэт гурэ-псэкІэ нэхъ зэрылъагъури, зэрышІэри

зэрыщіэри. Мурадин сэркіз щытащ сызы-къуэгушхукі икіи сызыщыгугъ дэльху нэхъыщіэм хуэдэу. Икіи и мычэзууэ дунейм зэрехыжар си дежкіз хэщіыныгъэшхуэщ, зи сабий зыфІэкІуэдам хуэдэуй сигу къеуащ.

КЪУМАХУЭ Хьэнифэ.

Зыми емыщхь

Къумахуэ Мурадин еджа-гъэшхуэ къудей мыхъуу, къэхутакІуэ гъуэзэджэуи щы-

МУЖЬРЕЙ илъэс 20-м сэ Мурадин сыдэлэжьащ, и къэхутэныгъэхэм я патентхэр зэгъэпэщыным я Іуэху ды-зесхуэу. Къумахуэм лэжьызесхуэу. Къумахуэм лэжьы-гъэм ехьэлІа и гупсысэхэр апхуэдизкІэ гурыІуэгъуафІзу, зи гугъу ищІхэр ди нэгу къытхущІэгъэхьэн хуэдэу къиІуатэрти, ди гур здигъэжам дытригъэ в тъэ в тъя в

куэд щы акъым я теориехэм гъуэгу зэрагъуэтар ялъагъужа-уэ. А мащІэ тІэкІум Мурадин зэрыхиубыдар ди гуапэ дыдэщ. Абы 1984 гъэм зэхригъэгъэува рентген линзэр ди къэралым

1987 гъэм. Америкэм и Штат 3эгуэтхэм - 1993-м щатхащ икlи хуэфащэ патентхэр къыщратыжащ. Щізныгъэмрэ техникэмрэ я иужьрей ехъулізныгъэхэм щытепсэлъыхь «МсGRAW-HILL YEARBOOK of Science & HILL YEAHBOOK of Science & Technology» американ журна-лым къзунэхуагъащіз рент-ген линзэм и гугъу щищіым, «Kumakhov optics» - «Къумахуэм и оптикэ» ф!эщыгъэращ къигъэсэбэпар. Къумахуэ Мурадин рент-

къигъэсэоэпар.
Къумахуэ Мурадин рент-ген бзийхэр къззыгъэ!урыщ!э и !эмэпсымэщ!эу «лабора-торнэ синхротрон» зыф!и-щами мыхьэнэ ин дыдэ и!эу къыщ!эк!ащ. Апхуэдэ уи!эмэ, метр щэ бжыгъэ зи бгъуагъ синхротрон абрагъуэхэми ухуеижынукъым.
ПОЛИЩУК Евгений,

нэхъыщхьэ ХЬЭФІЫЦІЭ Мухьэмэд

<u>ЛИ ХЭЩІАПІЭР</u> 360030, Къзбэрдей-Багькъэр Республикэ, Налшык къалэ, Лениным и ціэр зезыхьэ уэрам, 5, ебгьуанэ - епщіанэ къатхэр.

«Тетраграф» ООО-м щытрадзащ. КъБР, Налшык къ., Лениным и уэрам, 33.

Номерыр «Адыгэ псалъэм» и ком-пьютер Ізнатіэм щагъэхьэзыращ. Газетым іэ щытрадзар сыхьэт 18.00-рщ.

Тираж 3.724 Заказ №1790